

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNOG PLANA
DUBROVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE

PLAN RAZVOJA TURIZMA KLASTERA NERETVA

PLAN RAZVOJA TURIZMA KLASTERA NERETVA. INSTITUT ZA TURIZAM HRVATSKE, ZAGREB, 2016.

PLAN RAZVOJA TURIZMA KLASTERA NERETVA, 2015. – 2025.

Zagreb, travanj-rujan 2016. godine

PLAN RAZVOJA TURIZMA KLASTERA
NERETVA, 2015. – 2025.

Naručitelj:

Dubrovačko-neretvanska
županija

Voditelj projekta:

Dr. sc. Ivo Kunst

Autori:

Dr. sc. Damir Krešić

Dr. sc. Ivo Kunst

Mr. sc. Neda Telišman Košuta

Vanjski suradnik

Meri Rogošić, MA

Zagreb, travanj 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD	5
1.1. POZADINA PROJEKTA	5
1.2. PRISTUP PROJEKTU	5
1.3. CILJEVI PROJEKTA.....	7
1.4. METODOLOGIJA PROJEKTA.....	8
1.5. STRUKTURA DOKUMENTA	10
2. STATUS QUO ANALIZA	11
2.1. POLOŽAJ, JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE I STANOVNIŠTVO.....	11
2.2. KLIMATSKE, RELJEFNE I PEDOLOŠKE ZNAČAJKE	12
2.3. PROMETNA POVEZANOST	13
2.4. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	14
2.5. GOSPODARSTVO.....	15
2.7. ZAŠTIĆENA PRIRODNA I KULTURNA BAŠTINA	15
2.8. TURISTIČKI RESURSI I ATRAKCIJE	19
2.9. DOSTIGNUTI STUPANJ TURISTIČKOG RAZVOJA KLASTERA	24
2.10. KONKURENTNOST INTEGRALNOG TURISTIČKOG PROIZVODA KLASTERA.....	29
3. ODREDNICE RAZVOJA TURIZMA KLASTERA U KONTEKSTU RELEVANTNIH STRATEŠKIH DOKUMENATA	32
3.1. ODREDNICE PROSTORNOG PLANA UREĐENJA DNŽ	32
3.2. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA RH DO 2020. GODINE	33
3.3. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA DNŽ, 2012.-2022.....	34
3.4. REGIONALNA RAZVOJNA STRATEGIJA DNŽ, 2011.-2013.....	35
3.5. LOKALNA RAZVOJNA STRATEGIJA LAG-A NERETVA	35
3.6. PLANOVI SEKTORSKOG RAZVOJA I PLANOVI UKUPNOG RAZVOJA JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE NA PODRUČJU KLASTERA	36
4. ANALIZA TRŽIŠTA	37
4.1. KVANTITATIVNI TRENDVI	37
4.2. KVALITATIVNI TRENDVI OD INTERESA ZA PROJEKTNO PODRUČJE.....	38
4.3. IDENTIFIKACIJA POTENCIJALNIH TURISTIČKIH PROIZVODA OD POSEBNOG INTERESA ZA PROJEKTNO PODRUČJE.....	41
4.3.1. Seoski turizam.....	41
4.3.2. Eko-turizam.....	42
4.3.3. Promatranje ptica.....	43
4.3.4. Ribolovni turizam.....	44
4.3.5. Cikloturizam	45
4.3.6. Pješačenje/trekking/planinarenje	46
4.3.7. Turizam baštine	47
4.3.8. Turizam događanja	48
4.3.9. Turizam vina.....	49
4.3.10. Lovni turizam	50
4.3.11. Sportsko-avanturistički turizam	51
4.4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	52
5. SWOT ANALIZA.....	53
5.1. PRISTUP	53
5.2. RESURSNA OSNOVA, ATRAKCIJE I PROSTORNE ZNAČAJKE	54
5.3. INFRASTRUKTURA	55

5.4. RAZVIJENOST TURISTIČKOG SEKTORA	56
5.5. Ljudski potencijali.....	57
5.6. MARKETING I PROMOCIJA	58
5.7. ORGANIZACIJA I UPRAVLJANJE TURISTIČKIM RAZVOJEM.....	59
6. POTENCIJALNO OGRANIČAVAJUĆI ČINITELJI POŽELJNOG TURISTIČKOG RAZVOJA	62
6.1. ZAKONSKI OKVIR.....	62
6.2. INVESTICIJSKA KLIMA	63
6.3. RAZINA ZNANJA I KOMPETENCIJA.....	64
6.4. UPITAN RAZVOJNI POTENCIJAL ODREĐENOG BROJA TURISTIČKIH RAZVOJNIH ZONA.....	64
7. RAZVOJNA NAČELA TURISTIČKOG RAZVOJA	67
7.1. POLAZNE OSNOVE.....	67
7.2. ODREDNICE EKONOMSKE ODRŽIVOSTI	67
7.3. ODREDNICE PROSTORNO-EKOLOŠKE ODRŽIVOSTI.....	68
7.4. ODREDNICE DRUŠTVENE ODRŽIVOSTI	69
8. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA	71
8.1. UVODNE NAPOMENE	71
8.2. METODOLOŠKI PRISTUP.....	71
8.3. VIZIJA RAZVOJA TURIZMA NA PODRUČJU KLASTERA NERETVA	71
8.4. CILJEVI RAZVOJA TURIZMA NA PODRUČJU KLASTERA NERETVA	73
9. KONCEPCIJA RAZVOJA TURIZMA	75
9.1. POLAZNE OSNOVE.....	75
9.2. PROGRAMSKI ASPEKT RAZVOJA.....	75
9.3. DISTINKTIVNE ZNAČAJKE RAZVOJA SVAKOG OD PET KARAKTERISTIČNIH PODRUČJA TURISTIČKE AKTIVNOSTI	78
9.4. PRETPOSTAVKE RAZVOJA ODABRANIH TURISTIČKIH PROIZVODA I POŽELJNO TRŽIŠNO POZICIONIRANJE	83
10. PLAN PODIZANJA KONKURENTNOSTI.....	87
10.1. PROGRAMI U FUNKCIJI STVARANJA POTICAJNOG SOCIJALNOG OKRUŽJA	88
10.2. PROGRAMI UNAPREĐENJA JAVNE KOMUNALNE INFRASTRUKTURE	90
10.3. PROGRAM ULAGANJA U RAZVOJNE PROJEKTE PRIVATNOG SEKTORA.....	90
10.4. RAZVOJ PROIZVODA/OBOGAĆIVANJE TURISTIČKOG LANCA VRIJEDNOSTI.....	92
10.5. UNAPREĐENJE TRŽIŠNE PREPOZNATLJIVOSTI/POŽELJNOSTI.....	93
10.6. OSTALO - PODIZANJE KVALITETE LJUDSKOG POTENCIJALA	93
11. PLAN IMPLEMENTACIJE	95
12. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	97
DODATAK 1: PROJEKTI U FUNKCIJI STVARANJA POTICAJNOG SOCIJALNOG OKRUŽENJA ..99	
DODATAK 2: PROJEKTI U FUNKCIJI UNAPREĐENJA JAVNE KOMUNALNE INFRASTRUKTURE	103
DODATAK 3: PROJEKTI ULAGANJA U RAZVOJNE PROJEKTE PRIVATNOG SEKTORA.....	112
DODATAK 4: RAZVOJ PROIZVODA - PROJEKTI U FUNKCIJI OBOGAĆIVANJA TURISTIČKOG LANCA VRIJEDNOSTI.....	120
DODATAK 5: PROJEKTI U FUNKCIJI UNAPREĐENJA TRŽIŠNE PREPOZNATLJIVOSTI.....	132

1. UVOD

1.1. Pozadina projekta

Iako turizam za RH predstavlja izuzetno važnu gospodarsku djelatnost i jedan od neupitnih razvojnih prioriteta kako cijele Dubrovačko-neretvanske županije (u nastavku DNŽ), tako i šireg područja uz deltu rijeke Neretve (u nastavku: klaster Neretva) kao njenog sastavnog dijela, turistička aktivnost u ovom županije još uvijek nije razvijena sukladno potencijalu raspoložive resursno-atraksijske osnove. Ključne razloge nedovoljno dinamičnog razvoja turizma na području klasteru Neretva, osim relativne prometne izoliranosti cijele DNŽ, dobrim dijelom valja tražiti i u nedovoljno razvijenoj turističkoj infra i suprastrukturi ovog dijela županije. Osim nedostatka kvalitetne smještajne ponude, razloge relativnog zaostajanja klastera Neretva za drugim, turistički razvijenijim dijelovima DNŽ također valja tražiti i u nepostojanju dobro osmišljenog destinacijskog turističkog proizvoda (sustav turističkih doživljaja) kao temeljnog preduvjeta za dolazak i eventualni višednevni turistički boravak na ovom području.

U želji da se postojeća razina turističke aktivnosti na području uz deltu rijeke Neretve u budućnosti značajno unaprijedi, ali i intenzivira, nositelji izvršne vlasti Dubrovačko-neretvanske županije ugovorili su s Institutom za turizam, Zagreb, izradu dokumenta 'Plan razvoja turizma klastera Neretva'. U skladu s prethodnim naznakama, ovaj dokument, ima za cilj da na dugoročno održiv i socijalno prihvatljiv način, vodeći računa o izuzetnoj ekološkoj osjetljivosti cijelog ovog prostora, uspostavi okvir za razvoj zaokruženog i međusobno komplementarnog sustava atraktivnih turističkih iskustava, a što je ključni preduvjet ne samo jačanja turističke prepoznatljivosti i konkurentnosti klastera, već i turističkog (re)pozicioniranja cijelog razmatranog područja. Drugim riječima, riječ je o dokumentu čija bi implementacija trebala osigurati bitne pretpostavke za kvalitetniji turistički iskorak i otvaranje cijelog prostora klastera Neretva sve brojnijim segmentima turističke potražnje.

Polazeći od raspoložive resursno-atraksijske osnove i relevantnih tržišnih trendova na svjetskom turističkom tržištu, a uvažavajući pritom i potencijalna ograničenja za razvoj turizma na području klastera (potreba očuvanja ekološki zaštićenih/osjetljivih područja, nedostatak vjere da razvoj turizma može značajnije 'povući' gospodarski razvoj klastera, nedostatak ljudskog kapitala osposobljenog za privređivanje u turizmu i sl.), implementacija zaključaka i/ili preporuka do kojih se došlo radom na ovom dokumentu implicira i iniciranje/realizaciju određenog broja razvojnih projekata kao i izradu svojevrsnog akcijskog plana s jasno utvrđenim aktivnostima, nositeljima, rokovima i prioritetima. Samo će na taj način, naime, biti moguće kreirati nove sadržaje turističke ponude, privući nove segmente turističke potražnje, odnosno otvoriti prostor za novi razvojni iskorak.

Slijedeći uobičajenu metodologiju izrade regionalnih turističkih razvojnih planova, ovaj je dokument strukturiran u skladu s postavljenim zadacima.

1.2. Pristup projektu

Događaju se fundamentalne promjene u turizmu

Kao rezultat prilagođavanja turističke industrije ekonomskim, tehnološkim, komunikacijskim, informacijskim, demografskim, socio-psihološkim, klimatskim i drugim promjenama u globalnom okruženju, mijenjaju se kako pravila igre, tako i ključni činitelji uspjeha na razini pojedinačne turističke destinacije. O tome najbolje svjedoče

kontinuirane promjene u konkurentskoj sposobnosti pojedinih turističkih zemalja, turističkih regija i/ili gradova na globalnom turističkom tržištu. Promjene u duljini i kvaliteti života, radnom vremenu, životnim stilovima, odnosno načinu izbora i kupovanja turističkih putovanja revolucionarno mijenjaju do jučer prevladavajući obrazac jednokratnih putovanja u funkciji provođenja godišnjih odmora. Diversifikacija i stalne inovacije proizvoda, doživljaji i emocije, potraga za novim iskustvima, putovanja zbog upoznavanja drugih običaja/kultura i sl. postali su novi standardi i tržišne činjenice bez kojih više neće biti moguće opstati u globalnoj turističkoj industriji.

Klaster Neretva ima brojne komparativne prednosti

Klaster Neretva ima znatne pogodnosti za dinamiziranje turističkog razvoja. Riječ je ponajviše o kvaliteti resursno-atraksijske osnove, pri čemu posebno valja izdvojiti vodotok/deltu Neretve, relativno dugu i turistički iskoristivu morsku obalu, Baćinska jezera, povoljnu klimu, ihtiološki/ornitološki interesantna te prikladno zaštićena močvarna i druga područja, brojne špilje i krške fenomene, vjekovnu tradiciju kulture života i rada, zanimljivu povijest, te osebujnu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu.

Turizam danas predstavlja nedovoljno iskorišteni potencijal klastera Neretva, jer...

Gotovo nijedna jedinica lokalne samouprave Klastera (gradovi Metković, Ploče i Opuzen kao i općine Kula Norinska, Slivno, Zažablje i Pojezerje) još uvijek nije (dovoljno) valorizirala ljepotu i specifičnosti raspoložive resursno-atraksijske osnove. O tome najbolje svjedoči relativno mali broj hotelskih i drugih smještanih kapaciteta kao i nizak stupanj njihovog iskorištenja. Osim siromašne i nedovoljno profilirane smještajne ponude, cijeli klaster Neretva karakterizira i relativna rijetkost i nedovoljna profiliranost ugostiteljskih objekata kao i nizak stupanj razvijenosti drugih, s turizmom povezanih, uslužnih djelatnosti.

...klaster Neretva nije optimalno pozicioniran na turističkom tržištu.

Na području klastera Neretva nije u novije vrijeme bilo značajnijih ulaganja u tržišno repozicioniranje i/ili revitaliziranje ionako malobrojnih postojećih hotela i sličnih objekata te kampova, ali ni značajnijih novih ulaganja u moderne oblike smještajne ponude, počev od tematiziranih malih obiteljskih hotela/'bed & breakfast' pansiona), preko kapaciteta seoskog turizma, do ponude u sferi ekoturizma. Zastarjela i nedostatna turistička infra i suprastruktura na području Klastera, kao i nedovoljno prepoznavanje turističkog potencijala raspoložive resursno-atraksijske osnove od strane nositelja turističkog razvoja jedinica lokalne samouprave rezultirali su i relativno siromašnim sustavom, za tržište spremnih, turističkih proizvoda. To je, ujedno, i glavni razlog zašto resursno-atraksijska osnova ovog područja još uvijek nije zadovoljavajuće prezentirana, a time ni komercijalizirana na domaćem i/ili međunarodnom turističkom tržištu, pri čemu posebno valja istaknuti stalno rastući potencijal sve brojnijih potrošačkih segmenata na tržištu specijalnih interesa.

Stoga, klaster Neretva mora bitno podići prepoznatljivost svojih turističkih proizvoda...

Upoznajući i pažljivo valorizirajući različita svjetska iskustava u razvoju osobito turizma specijalnih interesa, turizma na ekološki osjetljivim područjima, ali i turizma baštine te ih primjenjujući na sustavan, originalan i inovativan način, oslanjajući se ponajprije na one proizvode/sustave doživljaja koji imaju globalnu perspektivu te koje raspoloživa resursno-atraksijska osnova može najbolje podržati, sve jedinice lokalne samouprave klastera Neretva morale bi sustavno izgrađivati originalnu, dobro zaokruženu, međusobno komplementarnu i međunarodno konkurentnu turističku ponudu namijenjenu različitim tržišnim segmentima, a koja se može komercijalizirati tijekom većeg dijela godine.

... a zbog čega valja što prije:

- definirati viziju, ciljeve i koncepciju razvoja turizma na području cijelog Klastera,
- bitno unaprijediti postojeću turističku ponudu i razviti nove turističke proizvode,
- modernizirati i/ili tržišno repositionirati smještajnu i drugu turističku ponudu u skladu s aktualnim i očekivanim razvojem tržišta,
- identificirati i inicirati određen broj kvalitetnih oglednih turističkih razvojnih projekata u javnom i privatnom sektoru,
- uspostaviti kreativni sustav partnerstva javnog i privatnog sektora kako u sferi operativnog upravljanja prostorom cijelog Klastera kao jedinstvene turističke destinacije, tako i u sferi realizacije pojedinačnih razvojnih projekata.

1.3. Ciljevi projekta

Dokument 'Plan razvoja turizma klastera Neretva' valja shvaćati i/ili tumačiti pojaviše kao osnovni regulatorni okvir za koordinaciju i upravljanje aktivnostima različitih gospodarskih subjekata, institucija javnog sektora i svih drugih dionika neposredno ili posredno uključenih u razvoj i podizanje kvalitete cjelovitog turističkog proizvoda ovog područja do 2025. godine.

U skladu s navedenim, temeljni cilj ovog dokumenta može se definirati kao: 'kontinuirano povećavanje razine blagostanja i kvalitete života svih žitelja Klastera kroz adekvatnu valorizaciju i komercijalizaciju potencijala raspoložive resursno-atraksijske osnove vodeći se, pritom, načelima održivog razvoja. Ovaj generalni razvojni cilj ostvarit će se kroz:

- uspostavu zajedničke vizije i ciljeva turističkog razvoja,
- kreiranje dobro osmišljenog, tržišno prepoznatljivog, diversificiranog, ali i međusobno komplementarnog sustava turističkih doživljaja,
- prepoznavanje određenog broja prioritetnih razvojno-investicijskih i/ili poslovno-upravljačkih turističkih projekata u ingerenciji kako privatnog, tako i javnog sektora, odnosno kroz
- tržišno (re)positioniranje cijelog Klastera na turističkom tržištu u funkciji jačanja njegove tržišne prepoznatljivosti i poželjnosti.

Ispunjavanje postavljenih razvojnih ciljeva podrazumijeva:

- sagledavanje strateških prednosti na kojima valja kapitalizirati, kao i eventualnih strateških nedostataka koje valja neutralizirati i/ili minimizirati,
- definiranje jasne koncepcije razvoja turizma na temelju prethodno identificiranih turističkih zona, lokaliteta i/ili tematiziranih iskustava,
- osiguranje dugoročno održivog gospodarskog prosperiteta koji se temelji na globalno konkurentnoj strukturi turističke ponude,
- osiguranje suradnje i međusobno usklađivanje interesa/prioriteta između pojedinih jedinica lokalne samouprave na području Klastera,
- osiguranje konsenzusa između institucija javnog i privatnog sektora oko svih bitnih pitanja dugoročnog razvoja turizma na cijelom projektnom području, kao i
- maksimalnu zaštitu prostora i svih neobnovljivih kulturnih i prirodnih resursa.

Na kraju, posebno valja naglasiti da će, po svom usvajanju od strane naručitelja – nositelja izvršne vlasti DNŽ, ovaj dokument predstavljati:

- cjeloviti javni konceptualni okvir i operativni program djelovanja svih nositelja turističke politike na području kako DNŽ, tako i klastera Neretva,
- dokument u kojem su transparentno ugrađeni svi bitni elementi nužni za vođenje učinkovite turističke politike na projektnom području i to kako na razini dnevno-operativnih, tako i investicijsko-razvojnih odluka od interesa za turističko-ugostiteljska poduzeća i sve druge gospodarske subjekte vezane uz turistički sektor,
- važan izvor informacija za potencijalne domaće i strane ulagače.

1.4. Metodologija projekta

U izradi dokumenta 'Plan razvoja turizma klastera Neretva' primjenjivana je metodologija usmjerena prema provedbenim rješenjima. Drugim riječima, poštovani su sljedeći ključni metodološki principi:

A. Intenzivna suradnja i uključenost lokalnih subjekata, interesnih skupina i/ili stručnjaka - piramidalni pristup

Cijeli tok izvođenja projekta bio je praćen intenzivnom komunikacijom s lokalnim dionicima, a što je, uz obilazak terena, podrazumijevalo organizaciju nekoliko tematskih diskusija/radionica s ključnim razvojnim dionicima Klastera, interesnim skupinama i/ili stručnjacima na lokalnoj razini kako bi se postigla visoka razina podudarnosti stavova svih relevantnih subjekata ne samo oko vizije i ključnih razvojnih usmjerenja, već i oko prijedloga provedbenih rješenja i implementacija zaključaka.

B. Od pojedinačnog ka općem

Riječ je o načelu koje implicira sagledavanje i međusobno koordiniranje razvojnih mogućnosti na određenom broju prethodno identificiranih (turističkih) zona/područja i/ili lokaliteta u sklopu Klastera te njihovo usustavljenje u smisleni i zaokruženi integralni destinacijski proizvod.

C. Potreba za što ravnomjernijim i prostorno usklađenijim razvojem

Prilikom identifikacije razvojno-investicijskih projekata od interesa za razvoj turizma na području klastera Neretva, posebno se vodilo računa o njihovoj relativno ravnomjernoj prostornoj disperziji kako bi se osigurao što je moguće uravnoteženiji razvoj svih dijelova

projektnog područja. Isto tako, posebna pažnja u razvoju projekata posvećena je i maksimalno odgovorom ponašanju u cilju održivog korištenja svih prirodnih resursa.

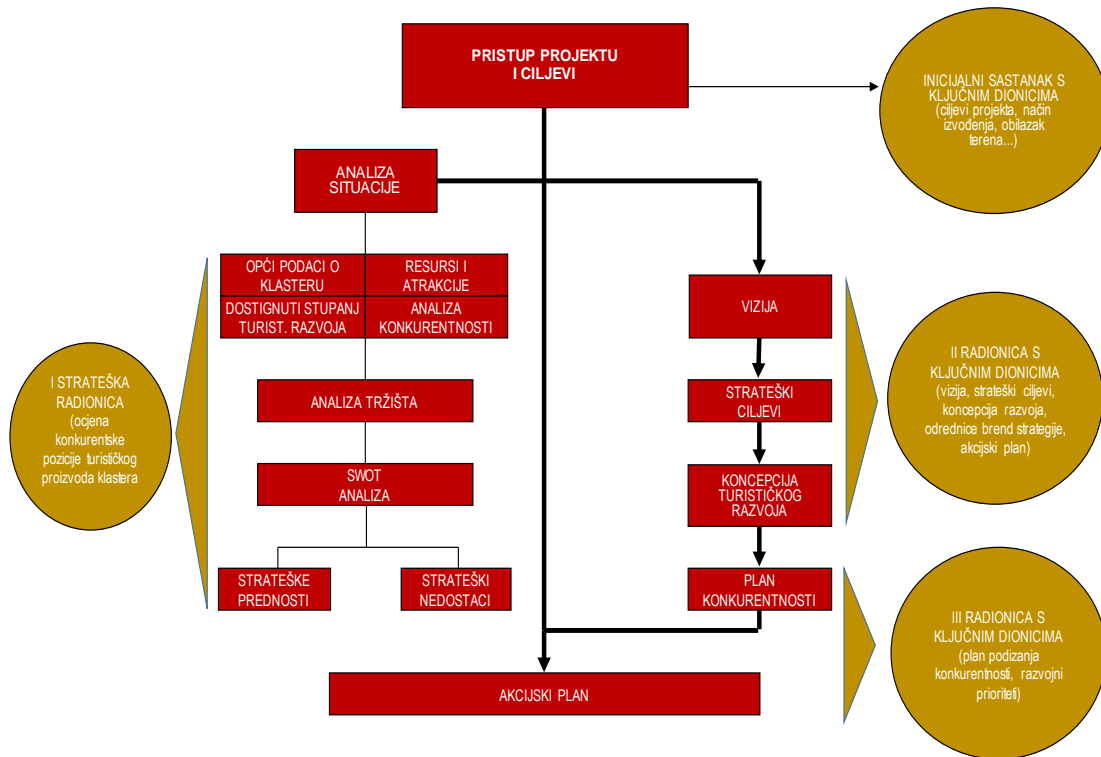
Operacionalizacija gore navedenih operativnih principa izvođenja projekta osigurana je kroz sljedeće provedbene mehanizme:

- Fazni pristup** Izrada dokumenta temeljila se na tri međusobno povezane faze koje odgovaraju na pitanja 'gdje smo danas', 'kuda želimo ići' i 'kako doći do željenog cilja'. Sukladno tome, cijeli dokument može se podijeliti na tri tematske cjeline: (i) analiza stanja, (ii) strategija i koncepcija razvoja te (iii) akcijski plan (implementacijske aktivnosti)
- Obilazak terena** Članovi ekspertnog tima Instituta za turizam u više su navrata boravili na prostoru Klastera u cilju što boljeg upoznavanja svih relevantnih značajki projektnog područja.
- Intervjui s lokalnim dionicima** Tijekom obilaska terena, a temeljem strukturiranih razgovora s nositeljima izvršne vlasti i/ili drugih relevantnih dionika (turističkog) razvoja, sakupljene su korisne informacije o eventualnim novim projektima relevantnim za cijelo projektno područje u nastupajućem razdoblju.
- Kabinetska ('desk') istraživanja'** Osim individualnih intervjuja s ključnim razvojnim dionicima, rad na projektu iziskivao je i provedbu cijelog niza uobičajenih kabinetskih ('desk') istraživanja utemeljenih na prikupljanju, selektiranju i obradi relevantnih informacija iz većeg broja različitih sekundarnih izvora informacija kao što su, primjerice, statistički izvori podataka, stručna literatura, povijesni dokumenti te Internet portali.
- Strateške radionice s lokalnim dionicima** U cilju što je moguće transparentnije i objektivnije verifikacije konkretnih ideja, kao i u predlaganju prihvatljivih rješenja, rad na projektu zahtijevao je provođenje tri strateške radionice s predstavnicima svih relevantnih interesnih skupina i/ili dionika turističkog razvoja projektnog područja. Na njima se, kroz kreativnu razmjenu mišljenja i stavova svih prisutnih, proaktivno raspravljalo o različitim mogućnostima razvoja turizma na području Klastera u vremenu koje dolazi te je, sukladno tome, definirana svima prihvatljiva nova razvojna vizija iz koje su proizašli i konkretni razvojni ciljevi. Isto tako, na toj je osnovi utvrđena i poželjna prostorno-programaska koncepcija turističkog razvoja cijelog projektnog područja. Posebno valja naglasiti da su na svim radionicama sudjelovale probrane, za razvoj turizma meritorne i visoko motivirane osobe, pri čemu se vodilo računa o potrebi osiguranja ravnomjerne zastupljenosti predstavnika različitih, s turizmom i turističkim privređivanjem povezanih, djelatnosti u javnom i privatnom sektoru. Dok je prva radionica bila posvećena sagledavanju snaga i slabosti, odnosno prilikama i prijetnjama turističkom razvoju Klastera, druga se radionica bavila koncipiranjem poželjne vizije, ciljeva i koncepcije turističkog razvoja projektnog područja, dok se na trećoj radionici raspravljalo o projektima/aktivnostima koje valja provesti u cilju implementacije razvojne vizije.

1.5. Struktura dokumenta

Polazeći od odrednica projektnog zadatka, struktura dokumenta 'Plan razvoja turizma klastera Neretva' shematski je prikazana slikom 1.5.1.

Slika 1.5.1. Struktura dokumenta

2. STATUS QUO ANALIZA

2.1. Položaj, jedinice lokalne samouprave i stanovništvo

Klaster Neretva čini sedam jedinica lokalne samouprave u jugoistočnom dijelu Republike Hrvatske na širem prostoru uz rijeku Neretvu. To su gradovi Metković, Opuzen i Ploče te općine Kula Norinska, Slivno, Zažablje i Pojezerje. Klaster je smješten na području Dubrovačko-neretvanske županije u neposrednoj blizini granice s Bosnom i Hercegovinom. U tom smislu, granice Klastera na sjeveru čine općine Čapljina i Ljubuški, a na istoku općina Neum, sve u Bosni i Hercegovini. S druge strane, na zapadnu granicu Klastera čine općina Gradac i grad Vrgorac, oba u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Prema jugu je područje Klastera Neretve okrenuto prema poluotoku Pelješac odnosno prema općinama Orebić i Janjina (slika 2.1.1.). U razvojnom smislu, cijelo je područje dominantno određeno meandrom donjeg dijela toka rijeke Neretve kao i njezinim ušćem u Jadransko more.

Slika 2.1.1: Područje obuhvata projekta - doline Neretve

Izvor: Lokalna razvojna strategija LAG-a Neretva

Područje klastera Neretva prostire se na površini od 412,56 km² što predstavlja 23,15% površine Dubrovačko-neretvanske županije. Najveću površinu Klastera zauzima grad Ploče (129,57 km² ili 31,5% ukupne površine projektnog područja), a najmanju grad Opuzen (24,06 km² ili 5,38% ukupne površine projektnog područja).

Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine, na ovome je području obitavalo 35.799 osoba (oko 30% od ukupnog broja stanovnika Županije), pri čemu je većina stanovništva skoncentrirana na gradove Metković i Ploče (75,5%). Prosječna gustoća naseljenosti iznosi 86,8 st/km² što je više od županijskog prosjeka (69 st/km²), ali i od prosjeka za RH u cjelini (78,1 st/km²). Najgušće je naseljen grad Metković (333,7 st/km²), a najrjeđe općina Zažablje

(12,1 st/km²). Ukupne površine pojedinih jedinica lokalne samouprave, s brojem stanovnika, brojem naseljenih mjesta i prosječnom gustoćom naseljenosti prikazane su u tablici 2.1.1.

Tablica 2.1.1: Stanovništvo na području Klastera Neretva

Grad/općina	Broj stanovnika	Broj naselja	Površina u km ²	Prosječna gustoća naseljenosti (st/km ²)
Metković	16.788	5	50,88	332,72
Opuzen	3.264	3	24,06	135,66
Ploče	10.102	9	129,57	77,97
Kula Norinska	1.776	9	60,82	29,20
Slivno	1.997	18	52,77	37,84
Zažablje	738	6	60,93	12,11
Pojezerje	993	6	33,53	29,62
Ukupno	35.799	56	412,56	86,77

Izvor: Popis stanovništva 2011. i Lokalna razvojna strategija LAG-a Neretva.

Analiza starosne strukture stanovništva na području klastera Neretva pokazuje da je stanovništvo znatno mlađe od županijskog prosjeka (koeficijent starosti¹ na razini Klastera iznosi 20,7, a Županije iznosi 24,4). Najmlađe stanovništvo ima grada Metković (koeficijent starosti 17,7), a najstarije općina Zažablje (koeficijent starosti 25,4). Nadalje, od ukupnog broja stanovnika, 49,6% otpada na muškarce, a preostalih 50,4% na žene. Udio radno sposobnog stanovništva (osobe od 15 - 64 godine starosti) na području Klastera (66,3%) neznatno je viši od županijskog prosjeka (65,9%).

Konačno, analiza obrazovne strukture stanovništva projektnog područja pokazuje da najveći broj stanovnika Klastera ima srednju stručnu spremu (60,5%). U odnosu na Dubrovačko-neretvansku županiju, obrazovna struktura Klastera, nešto je lošija. Na takav zaključak ukazuje ne samo udio osoba s višom ili visokom stručnom spremom (16,1% na području Klastera u odnosu na 20,4% na razini Županije), već i nešto veći udio stanovnika za završenom samo osnovnom školom (20,2% na području Klastera u odnosu na 19% na razini Županije).

2.2. Klimatske, reljefne i pedološke značajke

Područje klastera Neretva karakterizira mediteranski tip klime čija su glavna obilježja duga, topla i suha ljeta te kratke, blage i kišovite zime. Prosječna godišnja temperatura zraka iznosi 15,4°C, te je najviša u srpnju (prosječno 25°C), a najniža u siječnju (prosječno 6,9°C). Insolacija iznosi 2.704,8 sati godišnje odnosno 7,4 sati dnevno, što je znatno više od državnog prosjeka. Prosječna godišnja količina padalina kreće se u rasponu od 1.100 do 1.300 mm, a padaline su najčešće tijekom jeseni (33%) i zime (30%). Ponajviše uslijed blizine Jadranskog mora, varijacije u temperaturi zraka mnogo su manje nego na kontinentu.

Cijelo projektno područje, nadalje, karakteriziraju dva različita tipa reljefa. Većim djelom područja (sjeverozapadni, južni, jugoistočni i istočni dio Klastera) dominira brdoviti, krški vapnenački reljef. Manji dio projektnog područja (od delte rijeke Neretve uzvodno sve do

¹ Koeficijent starosti pokazuje odnos broja stanovnika odnosno udio (%) starih 60 i više godina prema ukupnom broju stanovnika (izvor: Metodološka objašnjenja, Popis stanovništva 2011, DZS).

Metkovića) karakterizira ravničarski, močvarni reljef koji se sastoji od aluvijalnih nanosa rijeke Neretve i njezinih pritoka te sedimentata fluvioglacialnih šljunaka iz pleistocena. U neposrednoj blizina delte rijeke Neretve provedena je melioracija tla te su stvorene plodne poljoprivredne površine.

Pedološki sastav tla odlikuje velika pedogenetska raznovrsnost i prostorna varijabilnost. Neposredno uz glavne riječne tokove (Neretva i Mala Neretva) tla su aluvijalna s grubljim pjeskovito ilovastim karbonatnim sedimentom izrazite slojevitosti. Dalje od glavnih riječnih tokova istaložena su slabo i srednje zaslanjena močvarno glejna i tresetna tla. Konačno, na sjeverozapadnom, južnom, jugoistočnom i istočnom području doline Neretve, koje karakterizira dominantno krški vapnenački reljef, tla su sastavljena od plodne crvenice, koja prekriva dna ponikvi i kraških uvala ili se nalazi u kanalima među škrapama, a ponegdje je bogata humusom, pa su se u neposrednoj blizini takvih lokacija razvila i agrarna naselja.

2.3. Prometna povezanost

Cestovna mreža

Područje klastera Neretva, za razliku od ostatka Dubrovačko-neretvanske županije, karakterizira dobra cestovna povezanost s ostatkom države kao i s glavnim turističkim emitivnim tržištima srednje i zapadne Europe.

Najvažnije prometnice na projektnom području su autocesta A1 koja završava kod Ploča te državna cesta D8 (Jadranska turistička cesta). Na državnu cestu D8 se spajaju brojne državne i županijske ceste među kojima su najvažnije: D9 – G.P. Metković – Opuzen – D8; D62 – Mali Prolog – Kula Norinska - Metković; G.P. Mali Prolog (granica R. BiH) - D62; Ploče (D8) – Luka Ploče; Karamatići (D513) – čvor Čeveljuša; M. Prolog (D62) – Ploče (D8). Među najvažnije razvrstane županijske ceste spadaju: Vrgorac (D62) - Staševica (D513), dužine 6,6 km; Dusina (Ž6208) - Otrić Seoci (D513), dužine 4,0 km; D8 - Ploče (D413), dužine 2,4 km; Rogotin (D8) – Komin – Kravac – Kula (D62), dužine 12,4 km; G.P. BiH – Prud – Metković (D62), dužine 5,9 km; Buk Vlaka (L69010) – Podgradina – Opuzen (D9), dužine 4,5 km kao i Metković (D9) – Mlinište – G.P. BiH, dužine 18,9 km. Ukupna dužina razvrstanih županijskih cesta na području klastera Neretva iznosi 54,7 km. Općenito govoreći, uz državne i županijske ceste nema dovoljno pratećih uslužnih objekta (stajališta/odmorišta, ugibališta, biciklističke i pješačke staze i sl.) što ugrožava sigurnost prometa, a nepovoljno se odražava i na razvoj turizma. Osim toga, projektno područje karakterizira i oko 45 km cestovnih prometnica koje su dio mreže razvrstanih lokalnih cesta. Većina lokalnih i nerazvrstanih cesta je u lošem stanju.

Kad je riječ o prometnoj povezanosti klastera Neretva s ostatkom Dubrovačko-neretvanske županije i gradom Dubrovnikom, može se reći da ona nije na zadovoljavajućoj razini ponajviše jer je od ostatka Županije razdvojena državnom granicom s Bosnom i Hercegovinom. Taj će se problem riješiti izgradnjom Pelješkog mosta.

Luke

Pomorski promet ima veliki značaj za gospodarstvo projektnog područja, a posredno i za razvoj turizma. Na ovome području se nalazi teretna luka Ploče, koja spada u red najvažnijih luka (luka od nacionalnog interesa) Hrvatske. U luci Ploče je tijekom 2015. godine obrađeno 379 brodova, kroz nju je prošlo 2,83 milijuna tona tereta odnosno 20.764 kontejnerske jedinice, što je, u odnosu na 2014. godinu, porast od oko 5% u pretovarenom teretu i porast

od 23% u broju obrađenih kontejnerskih jedinica. Osim luke Ploče, na području Klastera nalazi se i teretna luka Metković, koja je od županijskog značaja.

Željeznica

Područjem klastera Neretva prolazi samo jedna željeznička pruga na trasi od Ploča preko Metkovića prema Sarajevu, odnosno dalje prema Srednjoj Europi. Pripada prugama prvoga reda, potpuno je rekonstruirana i dio je paneuropskog koridora 5C. Ima veliku važnost zato što predstavlja najbližu vezu između Srednje Europe i Jadranskoga mora.

Zračni promet

S obzirom na prostornu udaljenost doline Neretve od ostatka Hrvatske ali i od važnih emitivnih tržišta središnje i zapadne Europe, dobra zračna povezanost predstavlja jedan od najvažnijih preduvjeta kvalitetnog turističkog razvoja ovoga područja. U tom smislu, najbliže (međunarodne) zračne luke od interesa za projektno područje su one u Dubrovniku (140 km) i Splitu (160 km).

2.4. Komunalna infrastruktura

Stanje komunalne infrastrukture na području Klastera nikako se ne može ocijeniti zadovoljavajućim.

Što se tiče elektro-opskrbe, postojeće stanje može se ocijeniti relativno zadovoljavajućim iako su u značajnom broju naselja na području grada Ploča trafostanice ili dotrajale ili su nedovoljnog kapaciteta. Isto tako, naselja Pržinovac (grad Opuzen) i Duba (općina Slivno) karakterizira zastarjelost električnih instalacija, dok naselje Vidonje (općina Zažablje) još uvijek nema opskrbu električnom energijom.

Znatno je gora situacija s vodo-opskrbom. Naime, iako je voda za piće na cijelom projektnom području uglavnom zadovoljavajuće kvalitete, valja imati na umu da veliki dio Klastera nije pokriven sustavom vodoopskrbe, uslijed čega se značajan dio domaćinstava vodom opskrbljuje iz cisterni ili iz bunara/bušotina. Glavna izvorišta su Klokun, Modro oko, Prud, Doljani i Butina². Sanitarna zaštita izvorišta nije uspostavljena, a odluku o određivanju zona sanitarne zaštite donio je samo Grad Metković za izvorište Prud. Magistralni i lokalni cjevovodi su u lošem stanju, gubici vode su veliki, a cijevi su većinom azbestno-cementne³.

Nadalje, sustav kanalizacije/odvodnje također je iznimno loš na cijelom projektnom području. Naime, dok je na području gradova Metković, Opuzen i Ploče kanalizacijskim sustavom pokriveno svega između 35% i 40% domaćinstava, na području općina Kula Norinska, Zažablje, Pojezerje i Slivno kanalizacijski sustav uopće ne postoji pa se koriste septičke jame.

Konačno, odlaganje otpada također nije riješeno na zadovoljavajući način, s tim da posebno velike probleme u zbrinjavanju otpada imaju gradovi Opuzen i Ploče te općina Slivno, gdje postoji i veliki broj divljih odlagališta koje je potrebno sanirati.

² Trenutno je u izgradnji biljni uređaj za pročišćavanje otpadnih voda u naselju Prud.

³ Vodoopskrba i odvodnja otpadnih voda na području grada Metkovića značajno će se unaprijediti realizacijom IPA projekta prekogranične suradnje s Crnom Gorom temeljem kojeg će se promijeniti šahtovi, nabaviti nova mjerna oprema, softver/opremna za kontrolu gubitaka, a što bi trebalo pridonijeti uštedi vode za 20-25%.

2.5. Gospodarstvo

Gospodarstvo klastera Neretva karakterizira relativno nepovoljna sektorska struktura u kojoj dominira primarni sektor (osobito poljoprivreda) čiji proizvodi sadržavaju nizak udio dodane vrijednosti. Istodobno gospodarstvo ovoga područja karakterizira nizak udjel prerađivačke industrije i slabo razvijen tercijarni sektor. Izuzetak od ovoga su trgovina i lučko poslovanje

Najvažniji gospodarski subjekt na projektnom području je luka Ploče, dok su najvažnija trgovačka poduzeća Agrofructus d.o.o. i Poljopromet. Osim trgovine i poslova povezanih s lukom Ploče, značajnu ulogu u gospodarstvu projektnog područja ima i građevinarstvo.

Kad je riječ o turizmu i ugostiteljstvu, prema dostupnim podacima FINA-e, u djelatnostima pružanja usluga smještaja (NKD 55) te pripremanja hrane i pića (NKD 56) tijekom 2012. godine bila su registrirana samo 34 poduzetnika (6,7% od ukupnog broja poduzetnika projektnog područja) koji su, s ukupnim prihodom od 25,2 milijuna kuna, sudjelovali tek s 1,8% u ukupnom prihodu ostvarenom na području Klastera⁴.

2.6. Zaštićena prirodna baština

Prema pregledu krajobraznih jedinica Hrvatske navedenom u Nacionalnoj strategiji i akcijskom planu zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti (NN 81/99) i Strategiji prostornog uređenja RH područje Klastera pripada krajobraznoj jedinici Donja Neretva, a rubno se dodiruje s jedinicama: Obalno područje srednje i južne Dalmacije te Dalmatinska zagora.

Donja Neretva i njena delta u krajobraznom su smislu jedinstvene. Nizinski močvarni predjeli, zaštićeni Ramsarskom konvencijom⁵, te kultivirani dijelovi okruženi brdovitim kršem i spojeni s morskom obalom i morem, krajobrazna su posebnost u nacionalnim okvirima koja još uvijek nije dovoljno iskorištena, osobito u kontekstu (dugoročno održivog) turističkog privređivanja. Dok većina jadranskih rijeka (Zrmanja, Krka i Cetina) imaju potopljena riječna ušća, Neretva je nanosila znatno više materijala te se usprkos postglacijalnom uzdizanju morske razine ovdje razvilo naplavno područje. Iz naplavljene ravnice mjestimice poput otoka izniču vapnenačke glavice – vrhovi negdašnjih brda, što ukupnu krajobraznu sliku čini izuzetnom.

Ovome prostoru glavni pečat daje obilje vode: Neretva i njezini rukavci, jezera, 'oka', potopljene krške depresije - Baćinska jezera, niz izvora uz rub okolnih brda i prostrana delta s lagunama i plićinama. Karakteristična je i slika poljoprivrednih površina nastalih 'jendečenjem' – tradicionalnim načinom stvaranja plodnog tla u vodi, što se svodi na kopanje kanala i nasipanje izvađenog mulja na tako novonastalu parcelu.

⁴ Konsolidirani financijski rezultat poduzeća iz skupine NKD 55 i NKD 56 je 2012. godine iznosio -1,2 milijuna kuna.

⁵ Ramsarska konvencija je konvencija o močvarama koja je nastala kao plod borbe za zaštitu močvara 2. veljače 1971. godine u iranskom gradu Ramsaru. U močvarna područja pripadaju, između ostaloga i močvare, bare, rijeke, jezera, pojilišta, navodnjena zemljišta, slatine, šljunčane jame te kanali.

Na području klastera Neretva nalazi se veći broj zaštićenih dijelova prirodne baštine, pri čemu posebno valja istaknuti posebni rezervat u moru Malostonski zaljev i Malo more⁶, jugoistočni dio delte rijeke Neretve (ušće Neretve⁷) te tri ornitološko/ihtiološka rezervata (močvarno područje 'Pod Gredom' kod Metkovića⁸, područje 'Orepak'⁹ te močvarno područje 'Prud' kod Metkovića¹⁰). Osim prirodnih rezervata, u zaštićena područja ubrajaju se i dva značajna krajobraza i to: Modro oko i jezero Desne, odnosno dva područja od iznimne krajobrazne vrijednosti: Baćinska jezera i jezero Vlaška. Svemu valja dodati i dva još uvijek očuvana ali nevalorizirana močvarna područja: Privlaka-Lukavac (između Opuzena i Mliništa) i Seget-Rokšići (između Momica i Vida).

Tablica 2.6.1: Popis zaštićenih prirodnih područja Klastera

RH/DNŽ - zaštićeno

- posebni rezervat OI Jugoistočni dio delte Neretve
- posebni rezervat O Orepak
- posebni rezervat O Podgrede
- posebni rezervat O Prud
- Zaštićeni krajobraz Modro oko
- Park šuma Predolac Šibanica
- posebni rezervat u moru Malostonski zaljev i Malo more

DNŽ/Prostorni planovi – osobito vrijedan prirodni predjel

- obala Slivnog
- Krstina, Višnjica kod Ploča,
- Baćinska jezera,
- područje Vrgorskog polja (jezera)
- područje Norina
- jezero Vlaška

DNŽ/Prostorni planovi – osobito vrijedan kulturni predjel

- kulturni krajolik doline Neretve - područje oko Neretve uz deltu,
- kulturni krajolik doline Neretve - područje uz Neretvu oko Vida i Metkovića
- kulturni krajolik polja Jezero
- kulturni krajolik Pojezerja

⁶ Morsku granicu Rezervata čini akvatorij područja unutar granice koja prolazi od vrha rta Rat na sjevernoj strani poluotoka Pelješac, ide crtom morske obale do koje dopiru najveći valovi za vrijeme nevremena od uvale Kuta, skreće u pravcu sjeverozapada kanalom Malog Stona-Usko, obuhvaćajući vrh poluotoka Kleka-rt Rep Kleka, presijeca zaljev Klek-Neum državnom granicom do kopna, gdje skreće prema sjeverozapadu morskom obalom do uvale Duba, odnosno vrha rta Rivina, a odatle preko Malog mora do polazne točke na poluotoku Pelješcu vrha rta Rat.

⁷ Rezervat čini dio lijevog zaobalja udaljen oko 1000 m od obale rijeke Neretve. Područje je od velike ornitološke važnosti za zimovanje i selidbu ptica močvarica, a posebno za čaplje, žličarke, različite vrste čurlina, liske, galebove, čigre i druge.

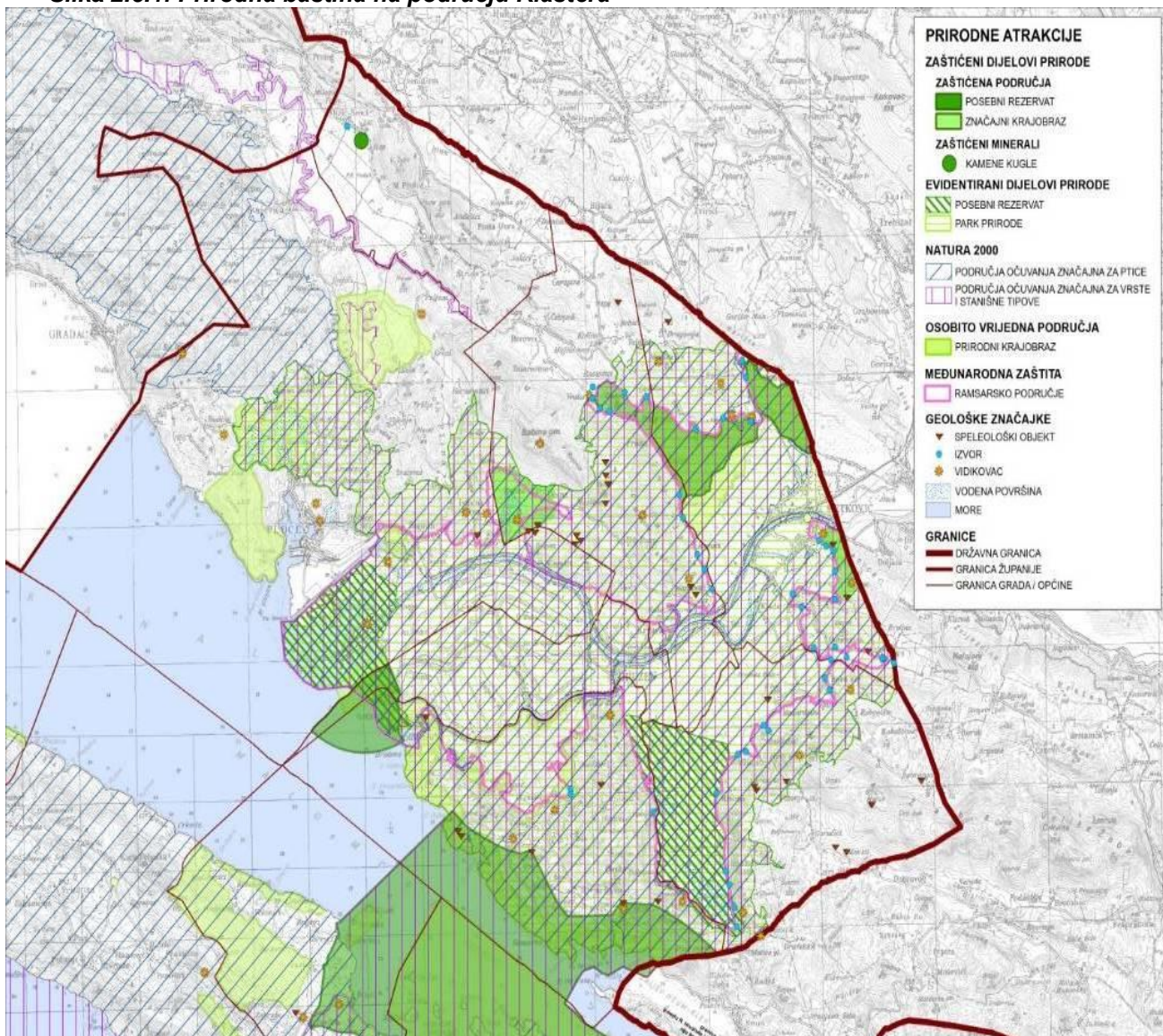
⁸ Riječ je o ostacima močvarnog područja u Delti Neretve kod mjesta Vid. Pruža se istočno od rijeke Matice, a sjeverno od Norina je predstavlja jedinstveni močvarni ekosustav od prioritnog značaja na istočno jadranskoj obali, odnosno u Sredozemlju. Ovo područje zajedno sa ornitološkim rezervatom 'Orepak' čini jedinstvenu biološku cjelinu.

⁹ Područje Orepak nalazi se unutar granice koja ide od zaseoka Orepak cestom Metković - Vrgorac prema sjeverozapadu, zatim se odvaja na cestu prema zaseoku Vrtar kojom cestom dolazi do samog zaseoka Vrtar i sa sjeverne strane ga zaobilazi, zatim prolazi s južne strane izvora rječice Vrtar i pravom linijom ide na jugoistočni kut čestice zemlje 1434/5 K. O. Borovci, a odatle podnožjem brda ide do ceste Metković - Vrgorac koja se na tom mjestu odvaja od brda i ide preko blata do zaseoka Orepak, koje je ujedno početna točka ove granice.

¹⁰ Ovaj posebni ornitološki rezervat lociran je na ostacima močvarnog područja u Delti Neretve kod mjesta Prud. Pruža se istočno od mjesta Vid i Prud i rijeke Norin, te sjeverno od Glibuše. Značaj ovog područja identičan je kao i opisanih područja Orepak i Pod gredom.

Kartografski prikaz svih, prethodno navedenih zaštićenih prirodnih područja daje dobar uvid u veličinu i prostorni razmještaj ekološki izuzetno osjetljivog prostora u sklopu projektnog područja (slika 2.6.1).

Slika 2.6.1: Prirodna baština na području Klastera

Izvor: ZPZ DNŽ

Neovisno o velikom broju zaštićenih prirodnih područja kao i o djelovanju Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima, cijelo područje donje Neretve izloženo je zadnjih nekoliko desetljeća velikim antropogenim pritiscima, koji su bitno izmijenili prirodne uvjete, ali i dugoročno ugrozili gotovo sve funkcije ovog prostora. Pri tome je glavni razlog ugroženosti cijelog područja zasljanjenje njegovih voda i zemljišta uzrokovano prodorom morske vode dnom rijeke i podzemnim vodama, koje kao proces još uvijek nije zaustavljen i širi se i dalje uzvodno Deltom.

Od ostalih značajnih antropogenih pritisaka na cijelo područje Delte izdvajaju se nerješeni problemi odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda naselja i industrije, te nerješeni problemi u

gospodarenju komunalnim i drugim otpadom kako na samom ovom prostoru, tako i na cijelom slivu Neretve. S time je povezan i problem poljoprivredne proizvodnje koja na isti način zbog prekomjerne uporabe gnojiva i zaštitnih sredstava utječe na kakvoću voda Neretve i podzemnih voda.

2.7. Zaštićena i evidentirana kulturno-povijesna baština

Bogatstvo kulturno-povijesne baštine na području Klastera rezultat je burne povijesti ovih prostora, obilježene kako grčkom i rimskom kolonizacijom, tako i preplitanjem različitih civilizacijskih utjecaja tijekom vremena (crkveni redovi, Iliri, Venecija, Dubrovačka Republika i dr.). Detaljniji uvid u bogatstvo kulturno-povijesne baštine pružaju podaci u tablici 2.7.1.

Tablica 2.7.1: Zaštićeni i evidentirani spomenici kulture na projektom području

Jedinica lokalne samouprave	Registrirani i prevent. zaštićeni	Evidentirani	UKUPNO
Metković	16	9	25
Opuzen	70	78	148
Ploče	2	25	27
Kula Norinska	44	27	71
Pojezerje	32	13	45
Slivno	13	5	18
Zažablje	9	46	55
UKUPNO	186	203	389

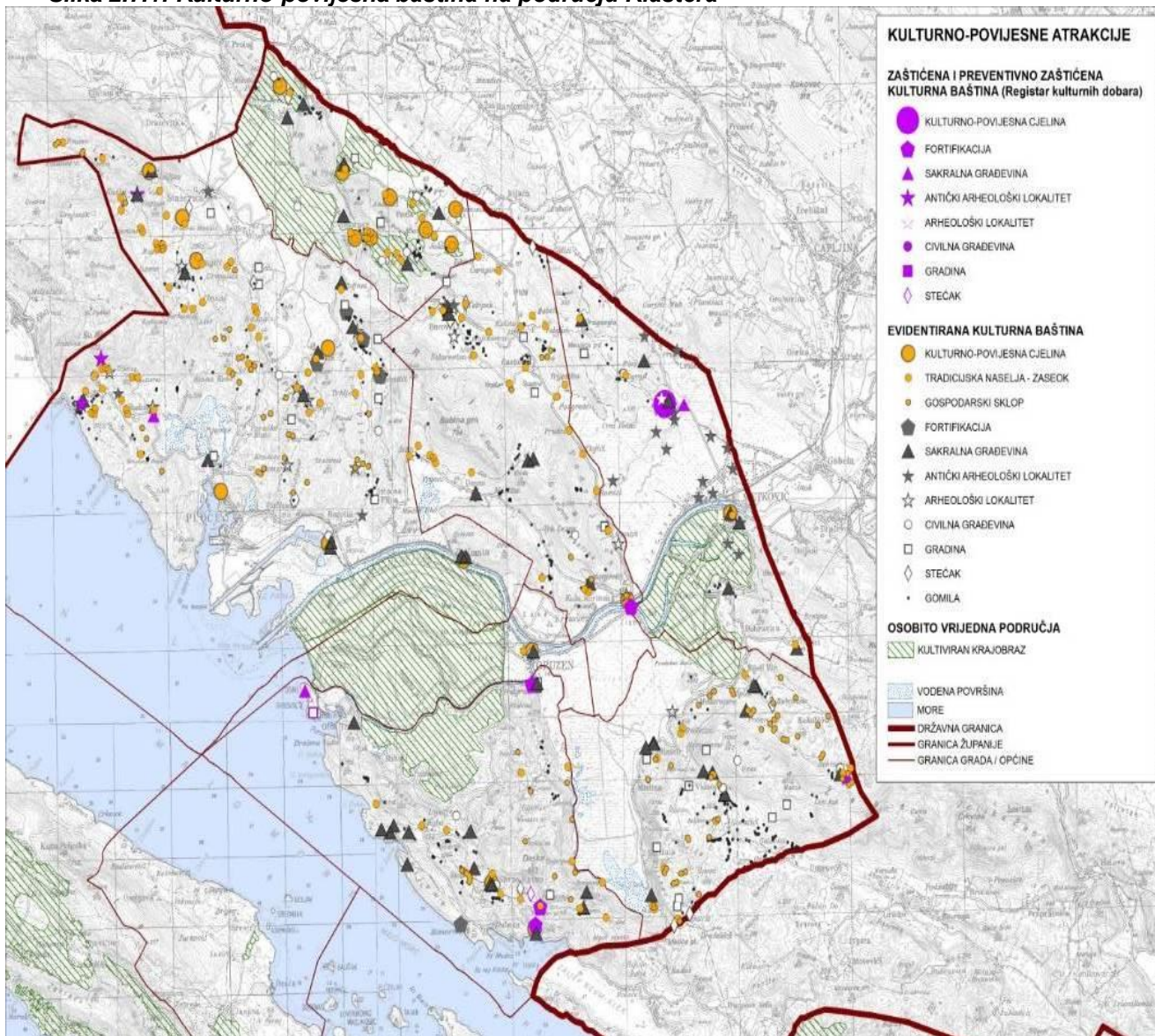
Izvor: Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara DNŽ, 2010.

Od vrijedne materijalizirane kulturno-povijesne baštine posebno valja izdvojiti: (i) arheološku i kulturno-povijesnu cjelinu 'Narona-Vid'¹¹ i pripadajuće objekte koji se nalaze na ovoj lokaciji, a koji se vode kao pojedinačno zaštićeni objekti (crkva Sv. Vida, Erešova kula i sl.), (ii) utvrdu Smrdengrad s Crkvom Velike Gospe, odnosno (iii) crkvu Sv. Ivana na otoku Osinj. Od zaštićene kulturno-povijesne baštine, nadalje, valja ukazati i na vrijedne urbane cjeline, zaštićenu graditeljsku baštinu te brojne arheološke lokalitete disperzirane širom projektog područja. Konačno, od novije kulturno-povijesne baštine, posebnu pozornost zavređuje Ornitološka zbirka Prirodoslovnog muzeja Metković.

Osim materijalizirane kulturno-povijesne baštine cijelo je projektno područje poznato i po svojoj nematerijalnoj baštini u koju ponajviše valja ubrajati vjekovnu kulturu života i rada žitelja ovih prostora, tradicijske, vjerske i/ili kulturno-zabavne manifestacije. Od nematerijalizirane kulturno-povijesne baštine, na ovom mjestu svakako valja izdvojiti događanja kao što su, primjerice, 'Čuvanje Kristova groba', 'Opuzen film festival', smotra folklor 'Na Neretvu mjesečina pala' te 'Maraton lađa'.

¹¹ Posebnu atraktivnost lokalitetu daje Arheološki muzej Narona izgrađen 2007. godine iznad hrama što je podignut u čast cara Augusta i predstavlja prvi muzej 'in situ' u Hrvatskoj.

Slika 2.7.1: Kulturno-povijesna baština na području Klastera

Izvor: ZPZ DNŽ

2.8. Turistički resursi i atrakcije

Turistički resursi i atrakcije zbir su prirodnih značajki prostora i od čovjeka stvorene kulturno-povijesne baštine koji svojom autonomnom snagom mogu privlačiti turističku potražnju. Samim tim, riječ je o ključnoj 'sirovini' koju valja primjereno valorizirati, sustavno štititi i postupno unapređivati, vodeći se, pritom, kriterijima razvojne održivosti.

Za identifikaciju turističke resursno-atraksijske osnove klastera Neretva korišteni su raznovrsni izvori, od prostornih planova, preko službenih pregleda zaštićenih dijelova prirodne i kulturne baštine do obilaska terena i razgovora sa stručnjacima. Detaljan prikaz raspoložive, turistički interesantne, resursno-atraksijske osnove cijelog projektnog područja, kao i njena prostorna disperzija prikazana je u tablici 2.8.1. odnosno kartografskim prikazom (slika 2.8.1).

Tablica 2.8.1. Resursno-atraktivna osnova klastera Neretva

OBIJEŽJE RESURSA/ATRAKCIJE	NAZIV/LOKALITET/NASELJE	TURISTIČKI POTENCIJAL	STUPANJ TRŽIŠNE SPREMNOSTI
PRIRODNI RESURSI I ATRAKCIJE			
Zaštićena prirodna područja	Posebni ihtiološko-ornitološki rezervat, ušće Neretve	VISOK	poluspremno
	Posebni ornitološki rezervat - močvarno područje 'Orepak'	OSREDNJI	nespremno
	Posebni ornitološki rezervat - močvarno područje 'Pod Gredom'	VISOK	poluspremno
	Posebni ornitološki rezervat - močvarno područje 'Pруд'	VISOK	poluspremno
	Posebni rezervat u moru - Malostonski zaljev i Malo more	VISOK	poluspremno
Značajni krajobraz	Jezero Desne/Modro oko	OSREDNJI	nespremno
	Predolac - Šibanica	OSREDNJI	poluspremno
Zaštićena prirodna vrijednost	Kamene kugle, Otrić seoci, Pojezerje	VISOK	spremno
Evidentirane prirodne vrijednosti	Jezero Kuti	VISOK	poluspremno
	Jezero Parila	VISOK	nespremno
	Baćinska jezera	VISOK	poluspremno
Plaže	Pješćane plaže na ušću Neretve (Ušće, Galičak, Plaža)	VISOK	spremno
	Uvale oko Kremene i na potezu od Komarne do Kleka	VISOK	spremno
	Područje Baćinskih jezera	VISOK	spremno
Ostala atraktivna prirodna područja	Ušće Neretve	VISOK	poluspremno
	Jezero Vlaška	OSREDNJI	nespremno
	Delta Neretve s visovima unaokolo	OSREDNJI	poluspremno
Krški oblici/špilje	Jama u Predolcu, Metković	OSREDNJI	spremno
	Vištičina špilja, Slivno	NIZAK	nespremno
	Jama Kopren Dol, Zažablje	NIZAK	nespremno
	Jama Kremena, Slivno	NIZAK	nespremno
	Čočina jama, Nova Sela, Kula Norinska	NIZAK	nespremno
Vidikovci	Predolac-Šibanica-Gledavac Metković	OSREDNJI	poluspremno
	Marin vijenac, Zažablje	VISOK	spremno
	Mala Rujnica, Kula Norinska	VISOK	poluspremno
	Babina Gomila, Kula Norinska	VISOK	poluspremno
	Trovro Rogotin, Ploče	VISOK	spremno
	Smrdengrad, Slivno	VISOK	spremno
	Vukov klanac, Žažablje	VISOK	spremno
	Izvidnica i Stražbenica iznad Ploča	VISOK	spremno
	Vidikovac Vid - Domagojevi strijelci (skulptura)	VISOK	spremno
Pješačko biciklističke staze	Pješačko biciklistička staza oko Baćinskih jezera	VISOK	spremno
	Biciklistička staza Metković-Bijeli vir-Jezero Kuti	VISOK	spremno
	Pješačko biciklistička staza Metković-Predolac-Šibanica	VISOK	spremno
	Biciklistička staza Metković-Komin-Rogotin-Ušće Neretve	VISOK	poluspremno
	Biciklistička staza Vid-Dragovija-Orepak-Metković	VISOK	spremno
ZAŠTIĆENA KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA			
Zaštićene kulturno-povijesne cjeline	Arheološka zona/kulturno povijesna cjelina Naron -Vid	VISOK	spremno
	Arheološko nalazište Zađe s ostacima ville rustice, Ploče	VISOK	poluspremno
	Arheološko nalazište Vratar, Kula Norinska	VISOK	poluspremno
	Nekropola stećaka u Slivnom	VISOK	poluspremno
Zaštićene pojedinačne građevine	Erešova kula, Vid	VISOK	poluspremno
	Kuća Bukovac-Šiljeg, Vid	VISOK	poluspremno
	Kuća Markota, Vid	VISOK	poluspremno
	Crkva sv. Vida/ostaci starokršćanske bazilike s krstionicom /Vid	VISOK	spremno
	Ruševine crkve sv. Andrije, Baćina/Ploče	VISOK	nespremno
	Crkva sv. Luke, Baćina, Ploče	OSREDNJI	spremno
	Kula Nonković, Slivno	OSREDNJI	nespremno
	Kula u Kuli Norinskoj	OSREDNJI	nespremno
	Crkva sv. Ivana na otočiću Osinj, Slivno	OSREDNJI	nespremno
	Ruševine Smrden Grad s crkvom Gospe Velike, Slivno	VISOK	poluspremno
	Tvrđava Brštanik, Opuzen	VISOK	poluspremno
	Srednjovjekovno groblje i crkva Male Gospe, Zažablje	OSREDNI	poluspremno
	Crkva sv. Jurja s ostacima ville rustice, Baćina, Ploče	OSREDNJI	spremno
EVIDENTIRANA KULTURNA DOBRA			
Spomen parkovi	Spomen park, Metković	OSREDNJI	spremno
	Spomenik NOB-u, Baćina, Ploče	NIZAK	spremno
	Spomenik palim metkovskim braniteljima, Metković	OSREDNJI	spremno
	Spomen park, Baćina, Ploče	OSREDNJI	spremno

Tablica 2.8.1. ...nastavak

OBIJEŽJE RESURSA/ATRAKCIJE	NAZIV/LOKALITET/ASELJE	TURISTIČKI POTENCIJAL	STUPANJ TRŽIŠNE SPREMNOSTI	
EVIDENTIRANA KULTURNA DOBRA				
Urbano-ruralni kompleksi/cjeline	Kompleks duhanske stanice 'Vaga', Metković	OSREDNJI	poluspremno	
	Povijesna jezgra Metkovića	VISOK	poluspremno	
	Mala i velika riva u Metkoviću	VISOK	spremno	
	Šiljegove bare - ostaci ville rustice , Vid	VISOK	poluspremno	
	Erešove bare - ostaci starokršćanske bazilike, Vid	VISOK	poluspremno	
	Ruralna cjelina Vid	OSREDNJI	poluspremno	
	Lučki dio antičke Narone na Neretvi	VISOK	nespremno	
	Urbana cjelina centar Opuzena	VISOK	spremno	
	Gradska riva uz Neretvu, Opuzen	OSREDNJI	poluspremno	
	Trg k. Tomislava s grad. upravom, kućama Nikolić, Frničević i Ajduk-Utavac	VISOK	spremno	
	Povijesna graditeljska cjelina Smokovo selo, Opuzen	OSREDNJI	nespremno	
	Povijesna graditeljska cjelina grada Ploča s rivom	VISOK	spremno	
	Ruralna cjelina Kula Norinska	OSREDNJI	nespremno	
	Etno zona Zažablje	OSREDNJI	nespremno	
	Pojedinačne građevine	Kula Grupkovića/Puljana na Obličevcu u Istočnoj Plini, Ploče	OSREDNJI	poluspremno
		Kuća Matić, Opuzen	NIZAK	nespremno
		Most na Maloj Neretvi, Opuzen	OSREDNJI	spremno
		Kuća Oman, Opuzen	NIZAK	nespremno
		Lučka kapetanija, Metković	OSREDNJI	nespremno
		Hotel Narona, Metković	OSREDNJI	nespremno
Kuća Levantin, bivši hotel Metković		OSREDNJI	nespremno	
Bivši hotel Austrija, Metković		OSREDNJI	nespremno	
Gradsko kulturno središte, Metković		OSREDNJI	nespremno	
Komunalna cisterna za vodu "Pržun", Metković		OSREDNJI	nespremno	
Leprozorijum, Metković		OSREDNJI	nespremno	
Kuća Popovac, Metković (moderna)		OSREDNJI	nespremno	
Kuća Nikolac, Metković (moderna)		OSREDNJI	nespremno	
Rodna kuća oca Ante Gabrića		OSREDNJI	nespremno	
Lovačka kućica s čekama na Predolcu		OSREDNJI	nespremno	
Kompleks bunkera/tunela na Predolcu i Šibanici		OSREDNJI	nespremno	
Bivša zgrada "Razvitka"		OSREDNJI	nespremno	
Povijesne željezničke stanice		Kolodvor Komin	OSREDNJI	poluspremno
		Kolodvor Kula Norinska	OSREDNJI	poluspremno
		Kolodvor Opuzen	OSREDNJI	poluspremno
	Kolodvor Metković	OSREDNJI	poluspremno	
	Kolodvor Rogotin	OSREDNJI	poluspremno	
OSTALA VRIJEDNA MATERIJALNA BAŠTINA				
Značajniji arheološki lokaliteti	Luke (desna obala Norina, zapadno od Vida)	OSREDNJI	nespremno	
	Rokušići (lijeva obala Norina)	OSREDNJI	nespremno	
	Jerkovac (desna ob. Neretve, zapadno od ceste Metković-Vid)	OSREDNJI	nespremno	
	Marušića gradina / Dragovija, Metković - prapovijesno naselje	OSREDNJI	nespremno	
	Područje uz Norin (istočno od Romića/Kula Norinska)	NIZAK	nespremno	
	Veraje-Rep-Bijela Gomila - ostaci prapovijesnog naselja	OSREDNJI	nespremno	
	Grebine u Sladincu/Bačina/Ploče	NIZAK	nespremno	
	Tamnica, Ploče	NIZAK	nespremno	
	Staševica, Ploče	NIZAK	nespremno	
	Zona Zaod, Bačina, Ploče	NIZAK	nespremno	
	Zanoga, Borovci	OSREDNJI	poluspremno	
	Grebine, Gnjeći	OSREDNJI	poluspremno	
	Crkva sv. Mihovila, Pozla gora	OSREDNJI	poluspremno	
	Steći u Dobranjama	OSREDNJI	poluspremno	
	Arheološko područje Zažablje	OSREDNJI	poluspremno	
	Gradina, Pojezerje	OSREDNJI	poluspremno	
	Gradina na otoku Osinj	OSREDNJI	nespremno	
	Austrijska utvrda, Glavica, Komarna	OSREDNJI	nespremno	
	Crkve	Crkva sv. Stjepana Prvomučenika, Opuzen	OSREDNJI	spremno
		Crkva Velike Gospe i steći na Obličevcu, Istočna Plina, Ploče	OSREDNJI	spremno
Crkva Gospe Snježne u Vidu		OSREDNJI	spremno	
Crkva Gospe Karmelske , Bagalovići - Kula Norinska		OSREDNJI	spremno	
Crkva sv. Ilije Proroka i župni dvor Metković		OSREDNJI	spremno	
Crkva sv. Nikole Biskupa i pastoralni dom oca Ante Gabrića Metković		OSREDNJI	spremno	
Gradsko groblje sv. Ivana s kapelicom sv. Ivana Nepomuka i sv. Roka, Metković		OSREDNJI	spremno	

Tablica 2.8.1. ...nastavak

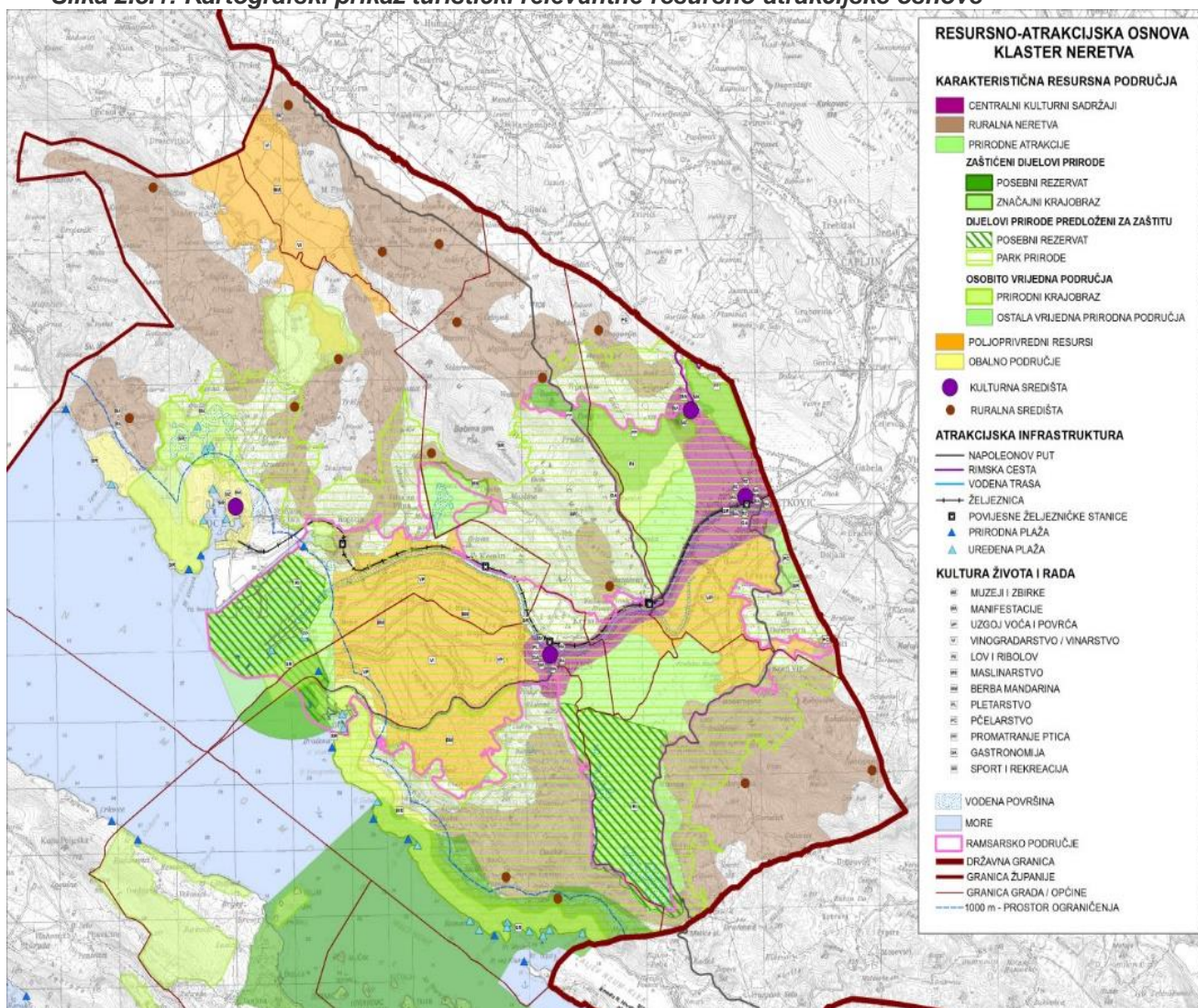
OBIJEŽJE RESURSA/ATRAKCIJE	NAZIV/LOKALITET/NASELJE	TURISTIČKI POTENCIJAL	STUPANJ TRŽIŠNE SPREMNOSTI
OSTALA VRIJEDNA MATERIJALNA BAŠTINA			
Crkve	Crkva sv. Franja Ašiškog, Metković	OSREDNJI	spremno
	Crkva sv. Đorđa, Metković	OSREDNJI	spremno
	Samostan časnih sestara s kapelicom Metković	OSREDNJI	spremno
	Kapelica sv. Ante Padovanskog na Dubravici	OSREDNJI	spremno
	Lokalitet Križa na Predolcu	OSREDNJI	spremno
	Crkva sv. Nikole u Borovcima , Kula Norinska	OSREDNJI	spremno
	Kapela sv. Liberana na Vidonjama, Zažablje	VISOK	spremno
	Crkva sv. Liberana, Slivno	OSREDNJI	spremno
	Crkva Gospe Fatimske, Momići	OSREDNJI	poluspremno
	Crkva sv. Roka na Rujnici	OSREDNJI	poluspremno
Antičke/povijesne ceste	Crkva sv. Ante Padovanskog, Komin	OSREDNJI	spremno
	Cesta Naronna-Bigeste i sjeverna nekropola	OSREDNJI	nespremno
	Napoleonov put	OSREDNJI	nespremno
	Cesta Prud-Crnići	OSREDNJI	nespremno
Gomile	Bobovište iznad Orepka - 4 gomile	NIZAK	nespremno
	Krivače (zaselak Petkovići) - 5 gomila	NIZAK	nespremno
	Bila Vlaka (zapadno od Vida, na putu za Dragoviju) - 1 gomila	NIZAK	nespremno
	Petkovića kuće (uz put za Dragoviju) - 8 gomila	NIZAK	nespremno
	Dračeve Torine (sjeverozapadno od Ograđa) - 5 gomila	NIZAK	nespremno
	Rotni dolac-Stanine - 5 gomila	NIZAK	nespremno
	Rotni dolac- Miloševica - 4 gomile	NIZAK	nespremno
	Marušića draga - 1 gomila	NIZAK	nespremno
	Prudška draga - 1 gomila	NIZAK	nespremno
	Južno i sjeverno od crkve sv. Ivana - 3 gomile	NIZAK	nespremno
	Veraje-Rep (južno od Metkovića) - 5 gomila	NIZAK	nespremno
	Gomile pokraj kapele sv. Liberana na Vidonjama, Zažablje	VISOK	spremno
	Krstače (jugoistočno od sela) - 4 gomile	NIZAK	nespremno
	Zaselci	Tomaševići, Podmeđine, Bačina, Ploče	OSREDNJI
Slivno/Ravno		VISOK	nespremno
Prović selo		VISOK	nespremno
Ruralna cjelina Plina, Plina		OSREDNJI	nespremno
Glušći selo		OSREDNJI	nespremno
Vidonje, Dobranje, Brestica Dalmatinska		OSREDNJI	nespremno
Zaseoci Dragovije		OSREDNJI	nespremno
Zaseoci na Orepku, Kula Norinska		OSREDNJI	nespremno
Ruralna cjelina Rogotin		OSREDNJI	nespremno
Ruralna cjelina Komin, Komin		VISOK	nespremno
Otrić seoci, zaselak Seoci		OSREDNJI	nespremno
Zaseoci Pozle Gore		OSREDNJI	nespremno
Kulturni krajolik Muzeji i zbirke		Kulturni krajolik doline Neretve, područje oko Neretve, uz deltu	VISOK
	Arheološki muzej Naronna	VISOK	poluspremno
	Prirodoslovni muzej/Ornitološka zbirka, Metković	VISOK	spremno
	Kamene kugle, Otrić seoci, Pojezerje	VISOK	spremno
	Edukativni centar Congeria Metković	VISOK	spremno
	Etnografska zbirka obitelji Jurić, Metković	VISOK	spremno
	Etnografska zbirka Spilice, Ploče	VISOK	spremno
RESURSI I ATRAKCIJE VEZANI UZ NEMATERIJALNU KULTURNO-POVIJESNU BAŠTINU			
Događanja	Dan grada Metkovića – blagdan sv. Ilije Proroka	VISOK	spremno
	Dan grada Opuzena - Sv. Stjepan Prvomučnik	VISOK	spremno
	Blagdan Gospe Snježne u Vidu	VISOK	spremno
	Smotra folklor „Na Neretvu mjesečina pala“	VISOK	spremno
	Rimska noć u Naroni	VISOK	spremno
	Metkovske maškare	OSREDNJI	spremno
	Maraton lađa	VISOK	spremno
	Ribarska noć u Pločama	OSREDNJI	spremno
	Bačina Trail – utrka oko Bačinskih jezera	OSREDNJI	spremno
	Ribarska noć u Bačini	OSREDNJI	spremno
	Dani jegulje u Neretvi	VISOK	spremno
	Neretvanska brudetijada	VISOK	spremno
	Skalinada - utrka povijesnom jezgrom Metkovića	VISOK	spremno
	Neretvanska strašila	OSREDNJI	poluspremno

Tablica 2.8.1. ...nastavak

OBIJEŽJE RESURSA/ATRAKCIJE	NAZIV/LOKALITET/NASELJE	TURISTIČKI POTENCIJAL	STUPANJ TRŽIŠNE SPREMNOSTI
RESURSI I ATRAKCIJE VEZANI UZ NEMATERIJALNU KULTURNO-POVIJESNU BAŠTINU			
Kultura života i rada	Opuzen film festival	VISOK	spretno
	Dani neretvanske kneževine	VISOK	spretno
	Čuvanje Kristova groba	VISOK	spretno
	Turnir plokanja Bačina	VISOK	spretno
	Melodije Hrvatskog juga - MJH	VISOK	spretno
	Uzgoj voća/povrća	VISOK	poluspretno
	Vinogradarstvo/vinarstvo	VISOK	poluspretno
	Uzgoj zdrave hrane	VISOK	poluspretno
	Lov i ribolov	VISOK	poluspretno
	Maslinarstvo	OSREDNJI	poluspretno
	Pletarstvo	OSREDNJI	poluspretno
	Pčelarstvo	VISOK	poluspretno
Gastronomija	VISOK	poluspretno	

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

Slika 2.8.1: Kartografski prikaz turistički relevantne resursno-atraksijske osnove

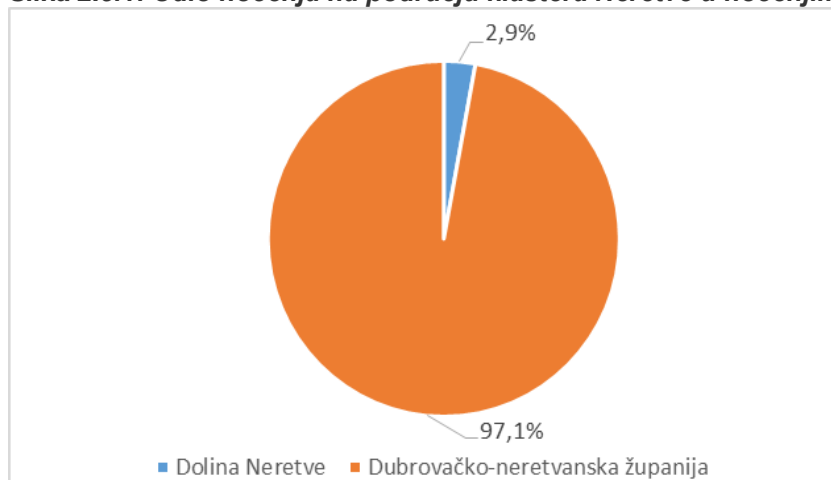
Izvor: Zavod za prostorno uređenje DNŽ

2.9. Dostignuti stupanj turističkog razvoja Klastera

Turistička potražnja

Prema podacima Turističke zajednice DNŽ, na području svih sedam jedinica lokalne samouprave klastera Neretva ostvareno je tijekom 2014. godine oko 25,9 tisuća dolazaka te oko 185 tisuća noćenja turista, od čega je oko 66,7 tisuća noćenja ostvareno u vlastitim 'vikendicama'. Sukladno podacima TZ JLS, u ukupnom turističkom prometu ostvarenom na području DNŽ u 2014. godini, klaster Neretva sudjelovao je s 1,9% dolazaka te s 2,9% noćenja (slika 2.9.1).

Slika 2.9.1: Udio noćenja na području klastera Neretve u noćenjima DNŽ, 2014.

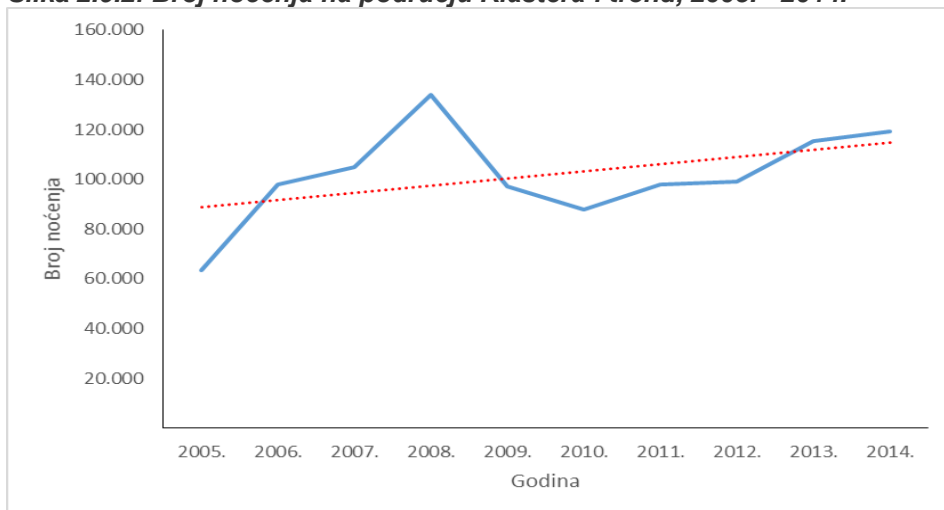
Izvor: TZ Dubrovačko-neretvanske županije.

S obzirom, međutim, na činjenicu da broj noćenja u 'vikendicama' nije sadržan u službenim podacima DZS-a, broj ostvarenih noćenja na području klastera Neretva prema DZS značajno odstupa od podataka TZ-a Klastera. Naime, prema podacima DZS, na području Klastera tijekom 2014. godine ostvareno je 117,9 tisuća noćenja. Kretanje broja statistički registriranih noćenja na području Klastera u razdoblju od 2005. do 2014. godine (slika 2.9.2) ukazuje na tri karakteristična podrazdoblja – ono do 2008. godine kada je na području klastera Neretva zabilježeno rekordnih 134 tisuća turističkih noćenja, razdoblje opadanja broja noćenja u vremenu od 2009. do 2010. godine, vjerojatno kao rezultat svjetske financijsko-gospodarske krize, odnosno razdoblje od 2011. do danas, a koje obilježava postupni rast broja noćenja iz godine u godinu. Pritom valja imati na umu da je broj ostvarenih noćenja u 2014. godini bio 88% veći u odnosu na 2005. godinu, ali i 11% manji u odnosu na turistički rekordnu 2008. godinu.

Neovisno o oscilacijama broja statistički registriranih noćenja po pojedinim razdobljima, dinamika kretanja turističkog prometa u zadnjih 10 godina (razdoblje od 2005. - 2014.) ukazuje na brz rast broja statistički registriranih noćenja. U tom je razdoblju broj noćenja na području Klastera rastao po stopi od 9,4% prosječno godišnje, gotovo trostruko brže nego na cijelom prostoru DNŽ (prosječna godišnja stopa od 3,2%)¹².

¹² Pritom je potrebno istaknuti da je sporija stopa rasta noćenja na području DNŽ posljedica znatno većih baznih vrijednosti.

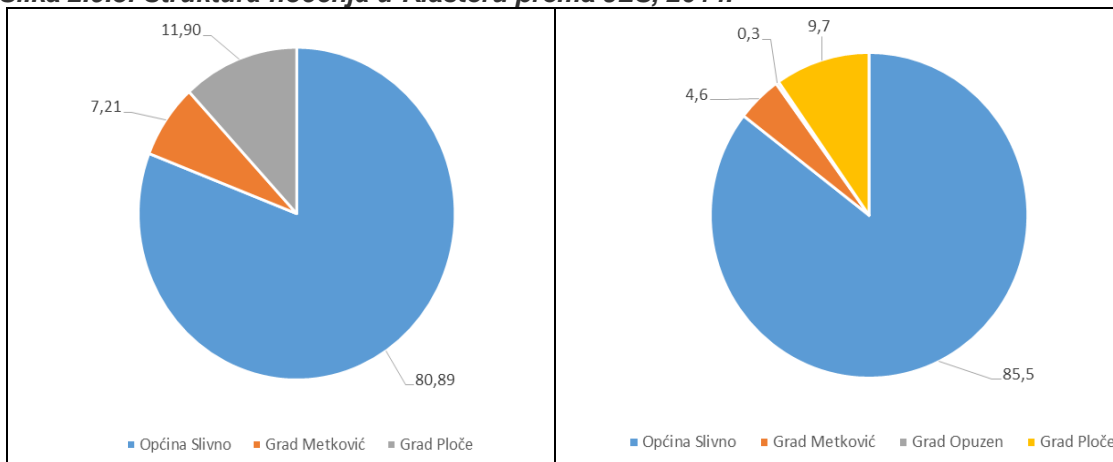
Slika 2.9.2: Broj noćenja na području Klastera i trend, 2005. - 2014.

Izvor: Državni zavod za statistiku, obrada Instituta za turizam.

Što se tiče prostorne disperzije turističkog prometa na području klastera Neretva, najveći broj dolazaka i noćenja turista zabilježen je na području općine Slivno (oko 85% noćenja), dok je turistički promet ostvaren u ostalim gradovima i općinama projektnog područja još uvijek relativno skroman. Takvo stanje stvari zasigurno valja objašnjavati ponajviše lokacijom općine Slivno na najatraktivnijem dijelu morske obale Klastera, odnosno činjenicom da je upravo u ovom dijelu projektnog područja najveća koncentracija komercijalnog turističkog smještaja. S druge strane, posebno valja istaknuti da na području općina Zažablje i Pojezerje tijekom 2014. godine nije bilo službeno registriranog turističkog prometa, dok je turistički promet na području grada Opuzena praktički zanemariv (slika 2.9.3). Može se, stoga, zaključiti da je današnji intenzitet turističkog prometa na području klastera Neretva gotovo isključivo rezultat stabilne i rastuće potražnje za proizvodom 'sunca i mora', dok su ostali turistički proizvodi koje raspoloživa resursno atrakcijska osnova projektnog područja može podržati, od interesa osobito za različite potrošačke segmente tržišta posebnih interesa, još uvijek relativno slabo razvijeni, loše komercijalizirani te tržištu nedovoljno poznati.

Slika 2.9.3: Struktura noćenja u Klasteru prema JLS, 2014.

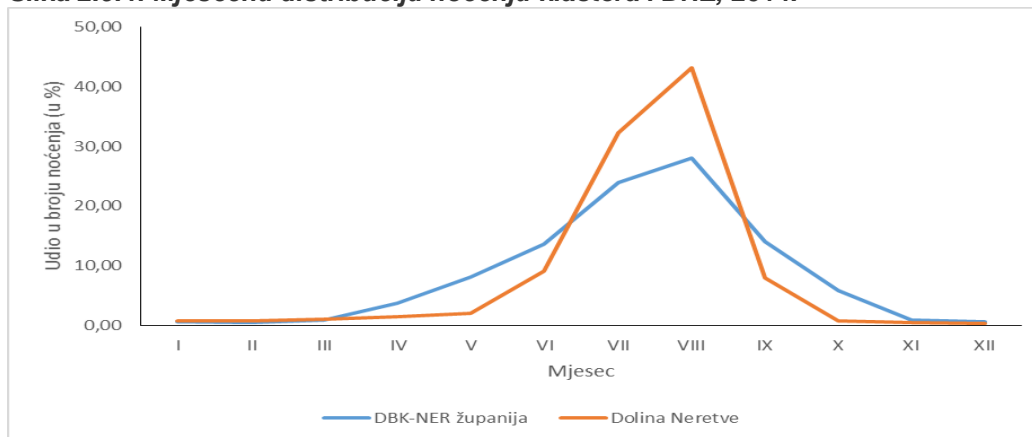

Izvor: DZS

Izvor: Turističke zajednice gradova/općina

Prethodnu konstataciju potvrđuje i mjesečna distribucija turističkog prometa klastera Neretva. Naime, s obzirom na činjenicu da se čak 85% od ukupnog broja noćenja ostvaruje u kratkom ljetnom razdoblju (lipanj-kolovoz), može se reći da područje Klastera, kao i većinu hrvatskog priobalja, karakterizira izražena sezonalnost turističke potražnje, a što je također posljedica oslanjanja samo na proizvod 'sunca i mora'. Nadalje, sezonalnost turističke potražnje na projektnom području nešto je izraženija u odnosu na prosjek DNŽ (slika 2.9.4.).

Slika 2.9.4: Mjesečna distribucija noćenja klastera i DNŽ, 2014.

Izvor: Turističke zajednice gradova/općina

Struktura turističke potražnje prema emitivnim tržištima na području klastera Neretva značajno se razlikuje od strukture turističke potražnje na razini Županije. Dok, primjerice tržišta poput Velike Britanije (14% noćenja) ili Francuske (8% noćenja) imaju veliki ponder na razini Županije, broj noćenja s tih je tržišta na području Klastera praktički zanemariv. S druge strane, za razliku od ostatka DNŽ, najvažnije emitivno tržište za klaster Neretva trenutno je domaće tržište. Naime, prema službenim podacima DZS, domaći su turisti tijekom 2013. godine ostvarili 19% noćenja i 30% dolazaka. Od inozemnih tržišta, najvažnija tržišta su Poljska, Češka, Bosna i Hercegovina, Njemačka i Slovačka. Domaći turisti i turisti s pet prethodno nabrojanih inozemnih emitivnih tržišta su, tijekom 2013. godine, ostvarili oko 71% noćenja te oko 68% dolazaka (tablica 2.9.1).

Tablica 2.9.1: Struktura noćenja turista Klastera prema emitivnim tržištima, 2013.

Emitivno tržište	Broj noćenja	Broj dolazaka	Noćenja (u %)	Dolasci (u %)	PDB
Hrvatska	21.753	6.876	18,9	30,0	3,2
Poljska	20.464	2.707	17,8	11,8	7,6
Češka	15.162	2.065	13,2	9,0	7,3
BiH	9.281	1.903	8,1	8,3	4,9
Njemačka	8.841	1.230	7,7	5,4	7,2
Slovačka	6.122	726	5,3	3,2	8,4
Ostale zemlje	33.593	7.421	29,2	32,4	4,5
Ukupno	115.216	22.928	100,0	100,0	5,0

Izvor: Državni zavod za statistiku, obrada Instituta za turizam.

Prosječna dužina boravka (PDB) turista na području klastera Neretva iznosi 5,0 dana što je nešto kraće od nacionalnog prosjeka (5,2 dana), ali i malo duže od prosjeka DNŽ, koji je 2013. godine iznosio 4,5 dana. Promatrano prema zemljama porijekla, najduže se zadržavaju turisti iz Slovačke (8,4 dana), a slijede ih gosti iz Poljske (7,6 dana), Češke (7,3 dana) i

Njemačke (7,2 dana). Domaći turisti na području klastera Neretva borave razmjerno kratko, odnosno 3,2 dana u prosjeku.

Analiza turističkog prometa prema vrstama smještajnih objekata (tablica 2.9.2.) pokazuje da se, na području doline Neretve, većina noćenja (75%) i dolazaka turista (53%) ostvaruje u privatnom smještaju nakon čega slijede hoteli s udjelom od 9% i turistički apartmani s udjelom od 8%. Turisti se najduže zadržavaju u privatnom smještaju, u prosjeku 7,1 dan a najkraće u hotelima, u prosjeku 1,8 dana.

Tablica 2.9.2: Struktura turističkog prometa prema vrsti smještaja, 2013.

Vrsta smještaja	Noćenja		Dolasci		PDB
	Broj	%	Broj	%	
Hoteli	10.652	9,2	5.894	25,7	1,8
Ostalo	8.036	7,0	2.670	11,6	3,0
Turistička naselja	1.935	1,7	800	3,5	2,4
Turistički apartmani	8.800	7,6	1.415	6,2	6,2
Privatni smještaj	85.793	74,5	12.149	53,0	7,1
Ukupno	115.216	100,0	22.928	100,0	5,0

Izvor: Državni zavod za statistiku, obrada Institut za turizam.

Osim višednevnih turističkih posjeta, za klaster Neretva od izuzetnog su značenja i jednodnevni posjetitelji budući da cijeli ovaj prostor, ponajviše zbog raznovrsnosti i kvalitete svoje resursno-atraktivne osnove, već danas predstavlja važnu izletničku destinaciju za turiste koji borave u brojnim turističkim destinacijama u okruženju kao i za turiste u tranzitu. S obzirom da ne postoje službeni statistički podaci o ovom segmentu potražnje, teško je procijeniti broj jednodnevnih dolazaka na ovaj prostor. Međutim, s obzirom da je samo arheološki muzej Narona tijekom 2014. godine posjetilo oko 17 tisuća posjetitelja, te kada se tome pribroji turistička potražnja koju generiraju i drugi turistički, za tržište spremni proizvodi poput Maratona lađa i/ili Čuvanja Kristova groba, Ganga festa u Slivnom, odnosno Dana jegulje, za pretpostaviti je da je potencijal jednodnevne izletničke potražnje zasigurno podjednak, a vrlo vjerojatno i znatno veći od službeno registriranog broja turističkih dolazaka na ovo područje (25,9 tisuća posjetitelja u 2014. godini).

Turistička ponuda

Prema službenim podacima DZS (tablica 2.9.3), tijekom 2013. godine, u razdoblju vršne turističke sezone (mjesec kolovoz), na području klastera Neretva bilo je na raspolaganju 1.900 ležaja u 12 kolektivnih smještajnih kapaciteta (hoteli i slični objekti) te 166 objekata obiteljskog smještaja (kućanstva).

Tablica 2.9.3: Struktura smještajnih kapaciteta Klastera prema vrsti smještaja, 2013.

Vrsta smještajnog objekta	Broj objekata	Broj ležaja	Broj postelja (%)
Hoteli i sličan smještaj	6	291	15,3
Ostalo	4	100	5,3
Turistička naselja	1	235	12,4
Turistički apartmani	1	75	3,9
Kolektivni smještaj - ukupno	12	701	36,9
Privatni smještaj (kućanstva)	166	1.200	63,1
Sveukupno	-	1.901	100,0

Izvor: Državni zavod za statistiku, obrada Institut za turizam.

Većina ležaja nalazi se u kapacitetima obiteljskog smještaja (1.200 ležaja ili oko 63%), dok se preostali smještajni kapacitet (700 postelja ili 37%) odnosi na kolektivne smještajne kapacitete, većinom hotele i turistička naselja. Posebno valja naglasiti da se više od polovice raspoloživih postelja u kolektivnim smještajnim kapacitetima te čak 84% postelja u obiteljskom smještaju nalazi na području općine Slivno (tablica 2.9.4) koja je, zahvaljujući svom geografskom položaju na najatraktivnijem dijelu obale Klastera Neretva, nasuprot Pelješcu, ujedno i turistički najrazvijenije područje projektnog područja¹³.

Tablica 2.9.4: Struktura smještajnih kapaciteta Klastera prema JLS, 2013. godina

Grad/općina	Broj objekata		Broj postelja		Broj postelja (%)	
	Kolektivni	Privatni	Kolektivni	Privatni	Kolektivni	Privatni
Grad Metković	3	0	158	0	22,5	0,0
Grad Opuzen	1	0	18	0	2,6	0,0
Grad Ploče	3	26	100	197	14,3	16,4
Općina Slivno	4	140	409	1.003	58,3	83,6
Općina K. Norinska	1	0	16	0	2,3	0,0
Ukupno	12	166	701	1.200	100,0	100,0

Izvor: Državni zavod za statistiku, obrada Institut za turizam.

Osim općine Slivno određeni broj hotelskih postelja nalazi se na području grada Metkovića i Ploča. Međutim, trenutna kvaliteta raspoloživog hotelskog smještaja, kao i određenog dijela obiteljskog smještaja na području Klastera, nije u stanju udovoljiti visokim i rastućim standardima izbirljivog turističkog tržišta te su, u tom smislu, uz ulaganja u novu, različitim ciljnim skupinama prilagođenu hotelsku (i sličnu) ponudu, potrebne značajne investicije u podizanje kvalitete i tržišno repositioniranje raspoložive smještajne ponude.

Korištenje smještajnih kapaciteta

Prosječna godišnja bruto stopa iskorištenosti svih vrsta smještajnih kapaciteta na području klastera Neretva iznosi oko 16,6%, pri čemu je najbolje stanje u kolovozu (80% popunjenosti). Valja također naglasiti da je postojeće korištenje smještajnih kapaciteta na području Klastera znatno niže od županijskog prosjeka (22,8%).

Promatrano prema vrstama smještajnih objekata, najveća stopa iskorištenosti karakterizira obiteljski smještaj (19,6%). Godišnja stopa iskorištenosti hotelskog smještaja izrazito je niska te dostiže svega oko 10,0%, a situacija je i gora u turističkim naseljima koje se na godišnjoj razini koriste svega 2,3%. Ovakva, za hrvatske uvjete neuobičajena situacija, gdje privatni smještaj ima znatno veću stopu iskorištenosti u odnosu na hotele, posljedica je kako relativno niske kvalitete i 'umora' postojećih hotelskih objekata, tako i njihove lokacije. Većina hotelskih objekata Klastera nalazi se, naime, u gradovima Metkoviću, Pločama i Opuzenu koji nisu tipične turističke destinacije, osobito u kontekstu ljetnog odmora na suncu i moru, uslijed čega postojanje hotela u njima ima više javno-komunalnu, a manje turističku funkciju.

¹³ Što se tiče distribucije kolektivnih i privatnih smještajnih kapaciteta po naseljima općine Slivno, najveći broj objekata/postelja nalazi se u sklopu naselja Klek, ali na područjima naselja Komarna, Blace i Duboka.

Zaključno, dosadašnji razvoj turističke aktivnosti na području klastera Neretva ne može se ocijeniti visokom ocjenom. Drugim riječima, postojeći se turistički resursi danas ne koriste na optimalan i ekonomski racionalan način, a što valja ponajviše povezivati s činjenicom da je riječ o prostoru koji je, povijesno, bio orijentiran uglavnom na poljoprivredu, odnosno na pomorski promet (luka Ploče), dok turističko privređivanje od strane lokalnih razvojnih dionika nije bilo prepoznato kao jedan od mogućih generatora dodatnog gospodarskog rasta i razvoja. Samim tim, s izuzetkom razvoja kapaciteta obiteljskog smještaja u općini Slivno, na ovome području u zadnjih 30-ak godina nije bilo značajnijih investicija u turističku infra i suprastrukturu, što se u konačnici odrazilo i na zaostajanje u turističkom razvoju cijelog ovog područja u odnosu na ostatak Dubrovačko-neretvanske županije, ali i u odnosu na ostala turistička receptivna područja u Hrvatskoj.

Neovisno o relativnoj zapuštenosti turističke ponude, a uvažavajući potencijal raspoložive turističke resursno-atraksijske osnove, sve veći interes za proizvodima posebnih interesa na globalnoj razini kao i određen broj tržišno već spremnih turističkih proizvoda namijenjenih osobito jednodnevnoj izletničkoj potražnji, nositelji izvršne vlasti u jedinicama lokalne samouprave Klastera trebali bi se dodatno angažirati u cilju dinamiziranja dugoročno održive turističke aktivnosti na cijelom projektnom području.

2.10. Konkurentnost integralnog turističkog proizvoda Klastera

Na temelju detaljnog uvida u razinu infrastrukturne opremljenosti, demografske trendove, kvalitetu resursno-atraksijske osnove te gospodarska kretanja na području klastera Neretva, može se prilično objektivno procijeniti i njegova turistička konkurentnost. Tržišna konkurentnost podrazumijeva, naime, što je moguće veću usklađenost mnogobrojnih, međusobno komplementarnih, elemenata koji utječu kvalitetu turističkog boravka na nekom prostoru.

U skladu s prethodnim naznakama, ocjeni društveno-ekonomske konkurentnosti klastera Neretva pristupilo se u dva koraka. Prvi korak odnosio se na definiranje ključnih područja i ključnih činitelja uspjeha (ili elementi konkurentnosti) prema različitim područjima konkurentnosti. Drugi korak odnosio se na kvalitativno vrednovanje svakog od pojedinačnih elemenata konkurentnosti prema svim ključnim područjima.

U metodološkom smislu, gore izneseni pristup implicira da se konkurentnost projektnog područja ne ocjenjuje u odnosu na druge turističke destinacije, već u odnosu na poželjno (idealno) stanje turističke razvijenosti kojem valja težiti. Naime, pod pretpostavkom da su svi elementi konkurentnosti Klastera, u očima njegovih žitelja, dostigli najvišu razinu, moglo bi se ustvrditi da su stanovnici ovog područja izuzetno zadovoljni dostignutom razinom kvalitete svog života i/ili rada te da ih nije potrebno dodatno unapređivati različitim aktivnostima i/ili mjerama.

Relevantna područja koja, direktno i/ili indirektno, doprinose kvaliteti turističkog boravka, a time i konkurentnosti klastera Neretva na tržištu turističkih destinacija posebno su razmatrana sljedeća:

- Dostupnost,
- Resursno-atraksijska osnova,
- Razvijenost gospodarstva i društvenih djelatnosti,
- Razvijenost turističkog sektora
- Razvijenost komunalne infrastrukture,

- Ljudski potencijali, te
- Društveno i poslovno okruženje.

Ocjena turističke konkurentnosti klastera Neretva na temelju gore iznesenih pretpostavki, a u cilju što je moguće veće objektivnosti, izvedena je tijekom prve strateške radionice na kojoj su, uz moderaciju ekspertnog tima Instituta za turizam, sudjelovali svi relevantni dionici društveno-ekonomskog razvoja projektnog područja, kako iz javnog, tako i iz privatnog sektora. Pritom je svaki od elementa konkurentnosti ocjenjivan od 1 (loše) do 6 (izvršno), nakon čega su ocjene po pojedinim područjima zbrojene i podijeljene s brojem ključnih činitelja uspjeha kako bi se dobila srednja ocjena.

Rezultati provedene ocjene konkurentnosti klastera Neretva (prosječna ocjena 2,7) jasno upućuju na zaključak da je dostignuti stupanj njegove turističke razvijenosti prilično daleko od optimuma i da ima puno prostora za daljnji rast i razvoj. To se osobito odnosi na stupanj razvijenosti turističke ponude u užem smislu (prosječna ocjena 2,4), raspoloživost/kvalitetu ljudskih potencijala (prosječna ocjena 2,5), odnosno razvijenost gospodarstva i društvenih djelatnosti (prosječna ocjena 2,5). Isto tako, stanje komunalne infrastrukture (prosječna ocjena 2,6) zasigurno također predstavlja značajnu smetnju turističkom razvoju. Detaljni pregled ocjena pojedinih elemenata konkurentnosti po ključnim područjima prezentiran je u tablici 2.10.1.

Tablica 2.10.1: Turistička konkurentnost Klastera – rezultati I strateške radionice

Elementi konkurentnosti		Jako loše=1, izvršno=6					
A.	Dostupnost	1	2	3	4	5	6
1	Ceste koje vode prema klasteru Neretva				■	■	
2	Ceste na području klastera Neretva		■	■			
3	Raspoloživost javnog prijevoza	■					
4	Blizina zračnih luka međunarodnog značenja				■		
5	Dostupnost željeznicom	■					
6	Povezanost morskim/riječnim putem		■	■			
	<i>nešto drugo, navesti što</i>						
B.	Resursno-atraksijska osnova	1	2	3	4	5	6
7	Ljepota/raznolikost krajolika/reljefa					■	■
8	Raspoloživost plaža		■	■			
9	Raspoloživost/kvaliteta zaštićene prirodne baštine					■	
10	Raspoloživost/kvaliteta zaštićene kulturno-povijesne baštine		■	■			
11	Kvaliteta okoliša				■	■	
12	Stupanj zaštite okoliša		■	■			
13	Kvaliteta sportsko-rekreacijskih sadržaja		■	■			
14	Raspoloživost/kvaliteta biciklističkih staza		■	■			
15	Raspoloživost/kvaliteta pješačkih staza		■	■			
16	Raspoloživost/kvaliteta vinskih i gastro cesta		■				
17	Kulturna ponuda (muzeji, kazališta, galerije)			■	■		
18	Postojanje i raznolikost kulturno-zabavnih manifestacija i događanja			■	■		
	<i>nešto drugo, navesti što</i>						
C.	Gospodarstvo i društvene djelatnosti	1	2	3	4	5	6
19	Razvijenost industrije	■					
20	Razvijenost obrtništva		■				
21	Razvijenost poljoprivrede			■			
22	Trgovački sadržaji		■	■			
23	Razvijenost društvenih djelatnosti				■		
	<i>nešto drugo, navesti što</i>						

Tablica 2.10.1: nastavak

D.	Turizam	1	2	3	4	5	6
24	Raspoloživost smještajnih objekata		■	■			
25	Struktura smještajnih objekata		■	■			
26	Kvaliteta smještajnih objekata - hoteli/TN		■	■			
27	Kvaliteta smještajnih objekata - kampovi	■					
28	Kvaliteta smještajnih objekata - obiteljski smještaj			■	■		
29	Raspoloživost objekata hrane i pića na području turističke aktivnosti			■	■		
30	Raznolikost i originalnost ponude hrane i pića			■	■		
31	Kvaliteta hrane				■	■	
32	Korištenje lokalno proizvedene hrane			■	■		
33	Autentičnost objekata hrane i pića	■	■				
34	Kvaliteta turističke (smeđe) signalizacije	■	■				
35	Kvaliteta interpretacije turističkih atrakcija (info ploče i sl.)	■	■				
36	Prisustvo specijaliziranih (incoming) turističkih agencija u destinaciji	■					
37	Kvaliteta promocije destinacije (Internet)	■					
	<i>nešto drugo, navesti što</i>						
E.	Komunalna infrastruktura	1	2	3	4	5	6
38	Kanalizacija i sustav odvodnje	■	■				
39	Gospodarenje otpadom/Pristupstvo 'divljih' deponija	■	■				
40	Postojanje sustava recikliranja krutog otpada	■					
41	Vodoopskrba		■	■			
42	Elektroenergetski sustav				■	■	
43	Telekomunikacije				■	■	■
44	Promet u mirovanju			■	■		
	<i>nešto drugo, navesti što</i>						
F.	Ljudski potencijali	1	2	3	4	5	6
45	Raspoloživost radne snage			■	■		
46	Kvaliteta radne snage		■	■			
47	Raspoloživost lokalnih turističkih poduzetnika		■	■			
48	Raspoloživost osoba s upravljačkim vještinama (menadžment) u turizmu	■	■				
	<i>nešto drugo, navesti što</i>						
G.	Društveno i poslovno okruženje	1	2	3	4	5	6
49	Kooperacija javnog i privatnog sektora (JPP)	■	■				
50	Umreženost gospodarskih sektora	■	■				
51	Posvećenost nositelja izvršne vlasti JLS turističkom razvoju		■	■			
52	Osobna sigurnost					■	■
	<i>nešto drugo, navesti što</i>						

Izvor: Lokalni dionici turističkog razvoja, obrada: Institut za turizam, Zagreb

3. ODREDNICE RAZVOJA TURIZMA KLASTERA U KONTEKSTU RELEVANTNIH STRATEŠKIH DOKUMENATA

Prilikom promišljanja budućeg turističkog razvoja klastera Neretva, osim prostorno-planskih odrednica, potrebo je voditi računa o zaključcima i/ili razvojnim usmjerenjima definiranim u nekoliko recentnih dokumenata strateškog karaktera. To su:

- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine;
- Strategija razvoja turizma Dubrovačko-neretvanske županije 2012.-2022. godine;
- Regionalna razvojna strategija Dubrovačko-neretvanske županije 2011.-2013.
- Lokalna razvojna strategija Lokalne akcijske grupe Neretva;
- Planovi sektorskog razvoja i planovi ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave na području doline Neretve, za one JLS za koje postoje.

3.1. Odrednice Prostornog plana uređenja DNŽ

Prostorni plan uređenja DNŽ, između ostalog, detaljno opisuje bitne značajke prostora, stanovništva, gospodarstva i društvenih djelatnosti na području Županije, ali i inventarizira zaštićene prirodne lokalitete, spomeničke cjeline i/ili pojedinačne kulturno-povijesne objekte kao i sve vitalne infrastrukturne sustave. Na toj se osnovi, potom, definiraju ciljevi prostornog razvoja i uređenja te plan korištenja raspoloživog prostora za razvoj/unapređenje kako infrastrukturnih sustava, tako i gospodarstva i društvenih djelatnosti.

Nadalje, planom se propisuju i uvjeti gradnje u naseljima i izvan njih. Sukladno tome, riječ je o dokumentu u kojem su egzaktno specificirane gospodarske/turističke razvojne zone, njihova predvidiva namjena i maksimalni kapacitet, čime se, u velikoj mjeri, definiraju i ključne žarišne točke budućeg gospodarskog razvoja ne samo Županije, već i pojedinih njenih dijelova, uključujući i JLS na području klastera Neretva.

Kad je riječ o prostoru za razvoj turističko-ugostiteljske djelatnosti na području Klastera Neretva, PPU DNŽ prepoznaje sljedeća izdvojena građevinska područja ugostiteljsko-turističke namjene:

- Lokalitet 'Ušće' u sklopu naselju Komin/grad Ploče (1,0 ha – zona T3). Maksimalni kapacitet utvrđen je na 100 ležajeva. Za ovu je zonu potrebno razmotriti izmještanje radi osjetljivosti područja;
- Lokalitet 'Željograd' u sklopu naselja Bačina/grad Ploče (0,5 ha – zona T1). Maksimalni kapacitet utvrđen je na 80 ležajeva. Za ovu je zonu potrebno istražiti mogućnost premještanja unutar obuhvata građevinskog područja naselja Bačina;
- Lokalitet 'Željograd' u sklopu naselja Bačina/grad Ploče (0,5 ha – T3). Maksimalni kapacitet zone utvrđen je na 100 ležajeva;
- Lokalitet 'Dobrogošće' na području naselja Bačina/ grad Ploče (12,0 ha – T1). Maksimalni kapacitet zone utvrđen je na 1.100 ležajeva.
- Lokalitet 'Moračna' na području naselja Klek/općina Slivno (6,0 ha – T3). Maksimalni kapacitet zone utvrđen je na 500 ležajeva.
- Lokalitet 'Uvala Soline' na području naselja Raba/općina Slivno (0,0 ha – T1). Maksimalni kapacitet zone utvrđen je na 700 ležajeva, kao i
- Lokalitet 'Uplov' na području naselja Blace/općina Slivno (0,0 ha – T1). Maksimalni kapacitet zone utvrđen je na 700 ležajeva, kao i

Osim prethodno specificiranih turističkih razvojnih zona, PPU DNŽ prepoznao je i dodatne dvije potencijalno iskoristive lokacije/zona za turističko-ugostiteljsku namjenu. To su lokalitet 'Plaža' na području naselja Pržinovac/grad Opuzen, odnosno lokalitet 'Galičak' na području naselja Komin/grad Ploče. U oba slučaja, međutim, PPU DNŽ navodi kako je riječ o zonama čiju podesnost valja pobliže istražiti.

Konačno, valja naglasiti da je PPU DNŽ predvidio i izgradnju tri luke nautičkog turizma na području Klastera, pri čemu je najveća planirana u gradu Ploče (lokalitet 'Pod cestom', veličina do 400 vezova), dok su druge dvije, obje manje, planirane u Opuzenu i Metkoviću (svaka veličine do 100 vezova). Uz to, na području grada Metkovića planirana je i športska luka kapaciteta do 200 vezova.

3.2. Strategija razvoja turizma RH do 2020. godine

Strategija razvoja turizma RH do 2020. godine naglašava potrebu održivog upravljanja turističkim resursima i atrakcijama, što podrazumijeva udovoljavanje osnovnim ekonomskim, socijalnim i političkim, ali i estetskim kriterijima dugoročno održivog poslovanja. To bi trebalo omogućiti ne samo očuvanje kulturnog integriteta te vitalnih ekoloških sustava i biološke raznolikosti, već i kontinuirani dugoročni rast blagostanja domicilnog stanovništva na svim turistički interesantnim područjima zemlje. Sukladno prihvaćenoj razvojnoj viziji, Hrvatska bi u 2020. godini trebala biti:

„... globalno prepoznatljiva turistička destinacija, konkurentna i atraktivna za investicije, koja stvara radna mjesta i na održiv način upravlja razvojem na svom cjelokupnom prostoru, njeguje kulturu kvalitete, a svojim gostima tijekom cijele godine pruža gostoljubivost, sigurnost i jedinstvenu raznovrsnost autentičnih sadržaja i doživljaja“.

Nacionalna strategija turističkog razvoja, nadalje, definira desetak razvojnih načela kojih se potrebno pridržavati, pri čemu je za razvoj turizma na području klastera Neretve osobito bitno slijedeće:

- **Suradnja dionika razvoja turizma** – s obzirom da turistički proizvod predstavlja splet proizvoda i usluga iz različitih gospodarskih djelatnosti, za njegov neometan razvoj i zadovoljavajuću kvalitetu izuzetno je važna suradnja svih dionika razvoja turizma, kako s područja javnog tako i s područja privatnog sektora. To je osobito važno za cijelo projektno područje, osobito u kontekstu postupne uspostave potrebne širine/dubine destinacijskog lanca vrijednosti.
- **Diversifikacija turističkih proizvoda i usluga** – strategijom se planira diversifikacija sustava bazičnih turističkih doživljaja kroz poboljšanje postojećih (osobito 'sunce i more'), ali i kroz razvoj novih (inovativnih) turističkih proizvoda, kao što su kulturni turizam, cikloturizam, pustolovni i sportski turizam, ekoturizam, ruralni turizam i sl. Riječ je, u pravilu, o proizvodima koji odgovaraju resursno-atrakcijskoj osnovi klastera Neretva.
- **Ekološki odgovoran razvoj** - radi se prije svega o primjeni suvremenih tehničko-tehnoloških rješenja u gradnji i opremanju objekata turističke ponude (npr. smanjenje toplinskih gubitaka, energetske učinkoviti sustavi grijanja/hlađenja, korištenje obnovljivih izvora energije), ali i racionalnosti u korištenju raspoloživog prostora,

poštivanju odrednica nosivog kapaciteta mikrolokacije projekta, kao i mogućnosti priključenja na postojeće infrastrukturne sustave. Budući da područje Klastera Neretva predstavlja ekološki osjetljivo područje, sve razvojne inicijative s područja turizma trebaju biti usklađene sa smjernicama ekološki odgovornog razvoja.

- **Plasman domaćih proizvoda u turizam** – ukazuje na potrebu većeg korištenja domaćih, lokalno proizvedenih proizvoda u turističkoj potrošnji. Kako je područje doline Neretve tradicionalno poljoprivredni kraj, postoje velike mogućnosti za plasman domaćih poljoprivrednih proizvoda u turističku potrošnju, pod uvjetom da su domaći proizvodi cjenovno konkurentni, kontinuirano dostupni te da imaju istu razinu kvalitete kao i uvozni proizvodi.
- **Autentičnost i kreativnost** – riječ je o ključnim preduvjetima stvaranja konkurentnog turističkog proizvoda. Kako područje doline Neretve karakterizira interesantna i relativno atipična materijalna i nematerijalna kulturno-povijesna baština, razvoj novih turističkih proizvoda valjalo bi bazirati upravo na toj strateškoj smjernici.
- **Ravnomjeran turistički razvoj** – radi se o potrebi jačeg aktiviranja tzv. 'kontinentalnih' prostora zemlje. S obzirom da područje klastera Neretve također karakterizira izrazito neravnomjeran turistički razvoj, pri tome je uski priobalni pojas izložen velikom pritisku turističke potražnje, dok je unutrašnjost turistički potpuno nevalorizirana, potrebno je sustavno razvijati doživljaje koji bi potaknuo turistički razvoj zaleđa Klastera.

3.3. Strategija razvoja turizma DNŽ, 2012.-2022.

Strategija razvoja turizma DNŽ ističe da je upravo područje klastera Neretva jedino područje u Županiji u kojemu turizam ne igra značajnu ulogu gospodarskom razvoju. Neovisno o tome, ovim se dokumentom naglašava da bi klaster Neretva trebao postati destinacija orijentirana na goste srednje platežne moći ('midscale' destinacija) u kojoj će dominantni motivi tržišne prepoznatljivosti biti agrikultura i blagostanje. Sukladno tome, turistički proizvodi od primarnog interesa trebali bi biti ruralni i gastro turizam te turizam specijalnih interesa, dok bi sekundarni turistički proizvodi bili 'sunce i more', turizam događanja i nautički turizam. Prema ovom dokumentu, klaster Neretva trebao bi u budućnosti biti:

„...globalno prepoznati mediteranski voćnjak čiju prirodnu posebnost čuvaju najviši ekološki standardi. Blagostanje područja počiva na kombinaciji visoko organizirane i inovativne poljoprivredne proizvodnje i iskustva prirode koje posjetiteljima isporučuju brojne inicijative malih poduzetnika. Kao područje intenzivnog tranzita, ono je obavezni “stopover” brojnim putnicima, ali i ciljna destinacija posjetiteljima koje motiviraju autentična gastronomija i događaji, ture Neretvom i specijalni interesi.“

Kao glavni ciljevi razvoja turizma na području klastera Neretva dokument specificira: (i) podizanje kvalitete smještaja na obali (međunarodni standard na razini 3* do 4*), (ii) izgradnja 150 novih smještajnih jedinica u različitim objektima ruralnog turizma, (iii) izgradnja novih kampova (Baćinska jezera, ušće Neretve) i marine (Ploče) kao prioritarnih novih razvojno-investicijskih projekata, (iv) potreba maksimalne ekološke očuvanosti – uspostava najstrožih standarda kontrole vodostaja, saliniteta i čistoće rijeke Neretve i ukupnog područja, (v) rast turističkog prometa u slijedećih 10 godina od 150% (ili u prosjeku

barem 10% godišnje), (vi) povećanje prosječne cijene smještaja za 75% i udvostručenje prosječne potrošnje turista po danu boravka. Takvi ciljevi, nadalje, podrazumijevaju konsenzus interesnih skupina i administrativnih jedinica na području Klastera o razvojnim prioritetima kao i harmonizaciju prostornih planova.

3.4. Regionalna razvojna strategija DNŽ, 2011.-2013.

U Regionalnoj razvojnoj strategiji DNŽ od 2011.-2013. godine se eksplicitno konstatira (str. 48) da su na području Županije turistički najnerazvijeniji gradovi i općine u neretvanskoj dolini. Nadalje, klaster Neretva se spominje većinom u kontekstu intenzivne poljoprivredne proizvodnje, dok se ne nude konkretni prijedlozi i preporuke za razvoj turizma.

Kao glavni razvojni problemi u sferi turističkog privređivanja klastera Neretva Regionalna razvojna strategija DNŽ navodi: (i) nedostatak strateških razvojnih i provedbenih planova, (ii) nisku profitabilnost turističkog sektora, (iii) slabo razvijen turizam u pojedinim lokalnim jedinicama, (iv) kratku turističku sezonu i nepostojanje sadržaja koji bi omogućili produživanje sezone, (v) koncentraciju turističke djelatnosti u ograničenom prostoru i vremenu te velik pritisak na okoliš, (vi) uniformiranost turističke ponude, (vii) nedovoljnu razvijenost nautičkog i selektivnih oblika turizma, (viii) nedostatnu ponudu visoko kvalitetnih objekata turističke ponude, (ix) nedostatak obrazovane radne snage kao i (x) neadekvatno tržišno profiliranje/pozicioniranje/promoviranje.

S druge strane, kao glavne razvojne potrebe u sferi turističkog razvoja Županije ovaj dokument, između ostalog, prepoznaje: (i) privlačenje investicija usmjerenih na podizanje kvalitete ponude, (iii) razvoj turizma u slabije razvijenim područjima Županije, (iv) produžetak turističke sezone, (v) razvoj ruralnog turizma, nautičkog turizma, te selektivnih oblika turizma, (vi) povećanje ulaganja u turističku infrastrukturu, (vii) potrebu održivog razvoja, (viii) poticanje kontinuiranog obrazovanja i usavršavanja zaposlenih u turizmu, (ix) razvoj baziran na specifičnim turističkim klasterima te (x) stavljanje u funkciju neiskorištenih vojnih objekata na turistički atraktivnim lokacijama.

Iako Regionalna razvojna strategija DNŽ ne definira probleme i konkretne ciljeve razvoja turizma na području klastera Neretva, prethodne naznake ukazuju na činjenicu da je riječ o dokumentu koji daje relativno jasne smjernice i za željeno turističko profiliranje ovog dijela Županije.

3.5. Lokalna razvojna strategija LAG-a Neretva

Lokalna razvojna strategije LAG-a Neretva uspostavlja sljedeću viziju razvoja Klastera:

„LAG Neretva je područje konkurentne poljoprivrede i malog i srednjeg gospodarstva, očuvane prirodne i kulturne baštine, poduzetnih i sposobnih stanovnika i ugodno za rad i življenje“.

Iako turizam nije eksplicite naveden u razvojnoj viziji, njegovom je razvoju posvećen razmjerno velik značaj. Ta tvrdnja proizlazi ponajviše iz jednog od strateških ciljeva (br. 2) koji zagovara potrebu razvoja/jačanja malog i srednjeg gospodarstva te turizma.

Sukladno tome strateškom cilju, dokumentom se prepoznaje da je razvoj ruralnog i drugih selektivnih oblika turizma strateški razvojni prioritet. Taj se razvojni prioritet dodatno razrađuje kroz mjere kao što su, primjerice: (i) promocija turističkih atrakcija i potencijala područja LAG-a (mjera 2.2.1), (ii) razvoj zajedničkih turističkih sadržaja i programa te

uvođenje novih proizvoda i usluga (mjera 2.2.2), (iii) razvoj turističke infrastrukture za selektivne oblike turizma kao što su ruralni, lovno–ribolovni, gastro-eno, sportski, rekreacijski, kulturni, 'vitality' i dr. (mjera 2.2.3), odnosno (iv) jačanje sposobnosti nositelja razvoja u turizmu (mjera 2.2.4).

3.6. Planovi sektorskog razvoja i planovi ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave na području Klastera

Osim prostornih planova uređenja svih JLS na području klastera Neretva, grad Metković i općina Slivno raspolažu i strateškim razvojnim dokumentima¹⁴ koji zacrtavaju bitne razvojne smjernice njihovog budućeg razvoja.

U Strateškom planu grada Metkovića turizam se spominje tek sporadično, uz konstataciju da za razliku od ostalih područja DNŽ, turizam na području grada Metkovića nije dovoljno razvijen. Neovisno o tome, u dokumentu se ističe važnost nedavno osnovane TZ grada Metkovića. Isto tako, dokument sadrži i bazični pregled turističkih resursa i atrakcija na području Grada kao i popis smještajnih i ugostiteljskih objekata. U misiji, viziji i ciljevima razvoja grada Metkovića turizam se eksplicite ne spominje, iako su definirane brojne aktivnosti (izgradnja infrastrukture, zaštita okoliša, razvoj poduzetništva, ulaganja u graditeljstvo, urbanizam i prostorno planiranje) koje predstavljaju dobre temelje za turistički razvoj Grada.

Strateški plan općine Slivno, s druge strane, turizam apostrofira već na samom početku, u viziji razvoja Općine, što je i razumljivo budući se radi o turistički najaktivnijem području doline Neretve. Konkretno, u dokumentu se eksplicitno navodi da „...općina Slivno kao turistička destinacija, smatra turizam te razvoj infrastrukture jednim od važnijih sektora svojeg razvoja...“, osobito u kontekstu povećanja kvalitete života domicilne populacije. Međutim, osim načelne podrške turističkom razvoju, dokument ne sadrži konkretne ciljeve koji bi bili usmjereni na razvoj turizma, niti specificira mjere koje bi ih podržale. S druge strane, ovim se dokumentom konkretiziraju određeni infrastrukturni projekti (javna rasvjeta, sanacija i održavanje prometnica, vodoopskrba, odvodnja, kanalizacija i sl.) koji bi, osim domaćem stanovništvu, koristili i turistima, pa se može reći da on ipak osigurava određene pretpostavke za turistički razvoj Općine.

¹⁴ Riječ je o dokumentu 'Strateški plan grada Metkovića, 2014. – 2016. Odnosno o dokumentu 'Strateški plan općine Slivno, 2014. - 2016.'

4. ANALIZA TRŽIŠTA

4.1. Kvantitativni trendovi

Unatoč ekonomski nesigurnim i turbulentnim vremenima, turizam se i dalje smatra jednom od najvažnijih gospodarskih djelatnosti u svijetu. Naime, u 2013. godini (UNWTO, 2015.), udio turizma (neposredni i posredni učinci) sačinjavali su oko 9% svjetskog BDP-a, svaka 11 osoba bila je zaposlena u turističkoj industriji, dok je 6% ukupnog svjetskog izvoza otpadalo na turizam. O dosadašnjoj dinamici rasta međunarodnog turističkog prometa u svijetu kao i o njegovom gospodarskom potencijalu zorno svjedoči i činjenica da se međunarodni turistički promet od 1950. do 2013. godine povećao s 25 milijuna na 1.087 milijuna dolazaka. Nadalje, prema javno dostupnim podacima UNWTO-a, tijekom 2014. godine u svijetu je realizirano preko 1.133 milijuna međunarodnih dolazaka, što predstavlja porast od 46 milijuna ili 4,2% u odnosu na 2013. godinu. Svemu tome valja dodati i podatak da UNWTO procjenjuje kako u domaćem turističkom prometu u svim zemljama svijeta na godišnjoj razini sudjeluje i dodatnih 5 do 6 milijardi osoba.

S druge strane, a što se tiče primitaka od međunarodnog turizma, prema zadnjim dostupnim podacima, tijekom 2012. godine ostvareno je 1.245 milijardi US\$, pri čemu se oni povećavaju po stopi od 3% do 4% prosječno godišnje. Dugoročno gledano, procjenjuje se da će broj međunarodnih turističkih dolazaka rasti po stopi od 3,3% godišnje, a što bi trebalo rezultirati povećanjem broja međunarodnih dolazaka na 1.800 milijuna u 2030. godini.

Europa je i dalje glavno receptivno tržište. Naime, procjenjuje se tako da je u njoj tijekom 2014. godine ostvareno 582 milijuna ili oko 51,4% ukupnih međunarodnih turističkih dolazaka. U odnosu na prethodnu 2013. godinu međunarodni je turistički promet u Europi rastao po stopi od 3,2%. Istodobno, procjenjuje se da je u Europi po osnovi međunarodnog turističkog prometa tijekom 2014. ostvareno 508,9 milijuna US\$ (40,9% ukupnih primitaka).

Konačno, bitno je naglasiti i da su gotovo sve mediteranske zemlje tijekom 2014. godine zabilježile su rast u broju međunarodnih turističkih dolazaka u odnosu na 2013. godinu (npr. Grčka +23%, Portugal +12%, Malta +7%, Hrvatska +6%, Italija +2%, Turska +5%)

Kad je riječ o Hrvatskoj, na njenom je području u 2014. godini ostvareno 13,1 milijuna turističkih dolazaka te 66,5 milijuna noćenja (DZS, 2015.). Što se tiče dinamike rasta turističkog prometa u Hrvatskoj, broj međunarodnih dolazaka u razdoblju od 2001. do danas povećao se za 80% te je rastao po stopi od 4,6% prosječno godišnje, dok su se ostvarena noćenja po osnovi međunarodnog turizma povećala za 56% te su rasla po stopi od 3,5% prosječno godišnje. Indikativno je također da se dinamika rasta dolazaka i noćenja u posljednje četiri godine dodatno dinamizira. Naime, u razdoblju od 2010. do 2014. godine, broj turističkih dolazaka povećava se po stopi od 5,5% prosječno godišnje, dok se broj noćenja povećava po stopi od 4,2% prosječno godišnje. Na takvu dinamiku rasta fizičkog obujma turističkog prometa zasigurno je pozitivno utjecao proces pristupanja Hrvatske Europskoj uniji te s tim povezana promjena imidža zemlje u očima međunarodne potražnje, osobito iz dalekih tržišta. U tom smislu, ne treba čuditi ni podatak da strani gosti ostvaruju više od 90% svih noćenja u nas, pri čemu dominiraju gosti iz Njemačke, Slovenije, Austrije, Češke, Italije, Poljske, Nizozemske, Slovačke, Ujedinjenog Kraljevstva i Mađarske. Prema turističkim područjima, najviše se noćenja u 2014. godini ostvarilo u Istri (29,4%), Kvarneru (18,4%) te regiji Dalmacija – Split (18,3%).

4.2. Kvalitativni trendovi od interesa za projektno područje

Neovisno o izrazito pozitivnim trendovima u sferi međunarodne turističke potražnje, u nastupajućem razdoblju valja očekivati značajne promjene u strukturi turističkih putovanja. U tom smislu, za buduće tržišno pozicioniranje klastera Neretva na tržištu turističkih destinacija bitno je prilagoditi se zahtjevima potrošača te osmisлити sustav destinacijskih doživljaja koji će ne samo tržišno etablirati/promovirati raspoloživu resursno-atrakcijsku osnovu, već koji će pratiti međunarodne trendove. Naime, brojne promjene u društvu, bilo tehnološke, gospodarske, političke, klimatske ili neke druge naravi, u velikoj mjeri utječu na navike, potrebe i preferencije ljudi koje putuju. Osim što su obrazovaniji, platežno sposobniji, bolje informirani, ali i sve zahtjevniji u smislu potrebe da se odgovori na njihove specifične zahtjeve i želje tijekom posjeta i boravka u nekoj destinaciji, sve veći broj suvremenih turista motiviran je ponajviše željom za doživljavanjem 'drugačijeg' i 'novog' kako bi proširili svoje spoznaje i svjetonazor. Nadalje, uz specifične motive putovanja, suvremeni ('novi') turisti koriste različite izvore informacija, žele imati puno mogućnosti u destinaciji te kombinirati različite proizvode koji njihov boravak mogu učiniti sadržajnijim i boljim. Konačno, svjesni rasta ponude i mogućnosti izbora, oni postaju sve kritičniji i izbirljiviji.

U skladu s prethodnim naznakama, sve izrazitija segmentacija potražnje koja se temelji na različitim životnim stilovima i/ili interesima predstavlja veliku priliku za cijelo područje klastera Neretva, osobito u kontekstu njegovog budućeg tržišnog profiliranja i pozicioniranja. Pri tome se misli ponajviše na potrebu kreiranja tematiziranih, specifično krojenih turističkih proizvoda prilagođenih točno ciljanim tržišnim segmentima/nišama. To podrazumijeva kvalitetu u svim dijelovima destinacijskog lanca vrijednosti, odnosno, u svim aspektima ponude pri čemu 'vrijednost za novac' nikako ne implicira niske cijene.

Jedan od sve važnijih izazova o kojima sve više ovisi konkurentnost bilo koje turističke destinacije, a što je osobito važno za sve jedinice lokalne samouprave na području klastera Neretva, odnosi se na problematiku odgovornog ponašanja prema okolišu. Primjena 'zelenih' koncepta ponašanja, recikliranje, odgovorno korištenje energije/vode, poštivanje pravila 'zelene arhitekture' te maksimalno korištenje prirodnih i lokalno proizvedenih materijala postaje nešto što tržište sve više prepoznaje i cijeni. U tom smislu, dakle, u svim dijelovima Klastera potrebno je osigurati preduvjete za ekološki odgovoran destinacijski razvoj/menadžment.

Konačno, za poželjno turističko profiliranje/pozicioniranje cijelog projektnog područja u budućnosti vjerojatno najveću priliku predstavlja sve izraženiji trend prema autentičnosti i jedinstvenosti turističkog doživljaja. To podrazumijeva ne samo originalnost/jedinstvenost resursno-atrakcijske osnove, već i mogućnost njene kreativne, emocijama nabijene i nijansirane prezentacije prilagođene različitim ciljnim skupinama.

Neki od najvažnijih kvalitativnih trendova koji obilježavaju suvremeno turističko tržište, a koji su od posebnog interesa za dugoročno održiv tržišni uspjeh klastera Neretva i njegove turističke ponude, sistematizirani su u sljedećem tabličnom pregledu.

Tablica 4.2.1: Promjene u suvremenom društvu koje utječu na turizam

Činitelji	Posljedice na turističku destinaciju
Demografija	
Broj pripadnika starijih dobnih skupina se rapidno povećava.	<ul style="list-style-type: none"> Rastuća potražnja za kvalitetom, udobnošću, sigurnošću, prikladnim prijevozom, različitim mogućnostima odmora, opuštanja i rekreacije, kao i za proizvodima “krojenima po mjeri”. Rast potražnje izvan ljetnih mjeseci. Povećana potražnja za specijalnim proizvodima.
Zdravlje	
Svijest o zdravlju i zdravom životu dodatno će se pojačati.	<ul style="list-style-type: none"> Destinacije koje se doživljavaju kao manje zdrave, ignorirat će se znatno više i znatno brže nego je to do sada bio slučaj. Provođenje tzv. “<i>active or activity holidays</i>” imati sve više poklonika.
Obrazovanje	
Prosječna razina obrazovanja stalno se povećava.	<ul style="list-style-type: none"> Rast potražnje za proizvodima specijalnih interesa. Povećanje potrebe za kreativnijim komuniciranjem s tržištem i boljim informiranjem.
Slobodno vrijeme	
Život u 21. stoljeću implicira sve veći stres i pritisak na psihu	<ul style="list-style-type: none"> Povećana potreba za ponudom relaksirajućih sadržaja. Više kratkih odmora umjesto jednog velikog.
Iskustvo putnika	
Sve je više sofisticiranih potrošača koji su, u želji da udovolje svojim potrebama, sve zahtjevniji.	<ul style="list-style-type: none"> Sve veća preferencija prema autentičnom doživljaju; sve manje tolerancije za umjetno i standardizirano. Destinacije koje nude raznovrsnu i uravnoteženu ponudu dobivat će na važnosti.
IT tehnologije	
Internet penetracija i korištenje web-a za skupljanje informacija i kupovinu turističkih proizvoda i usluga i dalje će se povećavati.	<ul style="list-style-type: none"> Sve veća raspoloživost turističkih informacija o destinacijama i proizvodima; sve veća sofisticacija tzv. “tražilica”, omogućit će sve bolju usporedbu destinacija, a time i zaoštriti konkurenciju. Iskusni putnici sami će koncipirati svoja putovanja i direktno rezervirati. Raspoloživost dubinskih informacija o pojedinim proizvodima i njihovoj međusobnoj povezanosti bit će ključni preduvjet uspjeha pojedinačnih web adresa.
Očuvanje okoliša	
Svijest o potrebi očuvanja okoliša bit će sve veća.	<ul style="list-style-type: none"> Rast potražnje za ekološki očuvanim destinacijama u kojima će prirodni atributi i gostoljubivost lokalne populacije imati sve izrazitiju ulogu. Upravljanje prostorom postat će sve važniji atribut turističke privlačnosti.

Izvor: European Travel Commission, 2010

U skladu s navedenim promjenama u globalnom okruženju, ali i prevladavajućem svjetonazoru potrošača, nekad prevladavajući unificirani turizam 20. stoljeća, ustupio je mjesto izrazito diferenciranom i segmentiranom humanijem turizmu 21. stoljeća koji se sve češće veže uz slogan "6E" (experience, excitement, escape, education, entertainment, ecology).

Tablica 4.2.2. – Razlika između turizma 20. stoljeća i turizma 21. stoljeća

TRENDOVI U SVREMENOM TURIZMU	
20. STOLJEĆE od 50.-tih do 90.-tih godina	21. STOLJEĆE započinju potkraj 20.st i obilježavaju početak 21. st.
OSNOVNA OBILJEŽJA TURIZMA	
<ul style="list-style-type: none"> • MASOVAN GRUPNI TURIZAM • KRUT, ISTI ZA SVE • "4 S" - SUN, SEA, SAND, SEX (sunce, more, pijesak i seks) • PREVLAĐAVA JEDNA VRSTA ODMORA, KUPALIŠNO - ODMORIŠNA PUTOVANJA 	<ul style="list-style-type: none"> • DIFERENCIRAN I SEGMENTIRAN TURIZAM • FLEKSIBILAN, PRILAGODLJIV ZA SVAKOGA • "6 E" - EXPERIENCE, EXCITEMENT, ESCAPE, EDUCATION, ENTERTAINMENT, ECOLOGY (doživljaj, uzbuđenje, bijeg, obrazovanje, zabava, ekologija) • ŠIROKI SPEKTAR RAZNIH VRSTA PUTOVANJA, MNOGO BOGATIJI I AKTIVNIJI ODMORI
POTROŠAČ - OBILJEŽJA POTRAŽNJE	
<ul style="list-style-type: none"> • PASIVAN I INERTAN DOKOLIČAR • SUDIONIK MASOVNIH UNIFICIRANIH ARANŽMANA • KONFEKCIJIRANA ORGANIZIRANA PUTOVANJA • REZERVACIJA PUTOVANJA UNAPRIJED • ODMARANJE • NEMARAN ODNOS PREMA VLASTITOM ZDRAVLJU (sunčanje i dokoličarenje) • PREPLANULOST JE STVAR PRESTIŽA • SLIČNI TURISTIČKI UKUSI • KARAKTERISTIČNA TIPSKA POTRAŽNJA • POTRAŽNJA ISTA BEZ OBZIRA NA GENERACIJSKE RAZLIKE • NEISKUSAN PUTNIK • NEKRITIČAN ODNOS PREMA CIJENAMA (zadovoljava se ponuđenim) • PREDVIDIVO PONAŠANJE POTROŠAČA • IMITIRA - PUTUJE NA POZNATA MJESTA • TRAŽI POZNATO I POPULARNO • KUPUJE ŠTO SE NUDI (udobno) • NEMARAN ODNOS PREMA OKOLIŠU • NA ODMOR IDE JEDNOM GODIŠNJE 	<ul style="list-style-type: none"> • DINAMIČAN I AKTIVAN POTROŠAČ • NEZAVISAN; INDIVIDUALNI PUTNIK • FLUIDNA ORG. PUTOVANJA (do it yourself) ili SVEOBUHVAĆNA (all inclusive) PUTOVANJA • KASNA REZERVACIJA PUTOVANJA • DOŽIVLJAJ, AKTIVNOST, UČENJE, SUDJELOVANJE • OD ODMORA OČEKUJE RELAKSACIJU DUHA I TIJELA (sport, zabava, učenje, razonoda, uzbuđenje i sl.) • SUNČANJE SE IZBJEGAVA ZBOG OZONSKIH RUPA (svjetlije puti) • PLURALIZACIJA TURISTIČKIH UKUSA • DIFERENCIRANA I SEGMENTIRANA POTRAŽNJA • POTRAŽNJA SEGMENTIRANA PREMA ZAJEDNIČKIM GENERACIJSKIM OBILJEŽJIMA (stariji, baby boomers, X gen. Y gen.) • ISKUSAN, DOBRO OBRAZOVAN I SOFISTICIRAN PUTNIK • KRITIČAN - TRAŽI ADEKVATNU VRIJEDNOST ZA ULOŽENI NOVAC (value for money) • NEPREDVIDIVO PONAŠANJE POTROŠAČA - VEĆA I MNOGO OSOBNJA POTROŠNJA • KREIRA - NEŠTO NOVO, NEŠTO DRUGAČIJE, NEGDJE DRUGDJE • TRAŽI POSEBNO I NOVO, BJEŽI OD SVAKODNEVICE, TRAŽI AUTENTIČNO I REALNO • ZAHTJEVAN I IZBIRLJIV, TRAŽI VIŠU KVALITETU I STANDARD USLUGA • EKOLOŠKI SVJESTAN • PUTUJE ČEŠĆE I KRAĆE (više puta godišnje, produženi vikendi)
TURISTIČKA INFRASTRUKTURA - OBILJEŽJA PONUDE	
<ul style="list-style-type: none"> • SLIČNO • UNIFICIRANOST • EKSTENZIVNA NEOGRANIČENA IZGRADNJA • INTERNACIONALNI STIL GRADNJE • UJEDNAČENA PONUDA • SEZONSKI KARAKTER POSLOVANJA • VERTIKALNE I HORIZONTALNE INTEGRACIJE • OGRANIČENI I ODVOJENI SUSTAVI REZERVACIJA 	<ul style="list-style-type: none"> • RAZLIČITO • SPECIJALIZACIJA • OGRANIČENA NOVA IZGRADNJA I RENOVIRANJE STAROG, BRIGA ZA ZAŠTITU OKOLIŠA • AUTENTIČNOST, IDENTITET, PREPOZNATLJIVOST • SNAŽNA KONKURENCIJA MEĐU TUR. DESTINACIJAMA • PRODULJENO POSLOVANJE • DIJAGONALNE INTEGRACIJE • UMREŽENI SUSTAVI I TEHNOLOŠKA SOFISTICIRANOST
TURISTIČKA POLITIKA I MARKETING	
<ul style="list-style-type: none"> • POLITIKA POTICANJA RAZVITKA TURISTIČKE INFRASTRUKTURE • MASOVNI MARKETING • RIGIDNA POLITIKA CIJENA • KRATKOROČNO PLANIRANJE U TURIZMU 	<ul style="list-style-type: none"> • POLITIKA DESTINACIJE I TRŽIŠNE MARKE (BRANDING) ZAJEDNO • FOKUSIRAN AGRESIVNI MARKETING NA ODREĐENE TRŽIŠNE SEGMENTE • FLEKSIBILNA POLITIKA CIJENA (zbog oštre tržišne utakmice) • DUGOROČNO PLANIRANJE U TURIZMU

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

4.3. Identifikacija potencijalnih turističkih proizvoda od posebnog interesa za projektno područje

Ponajviše zbog svoje relativno duge obalne linije te povoljne klime, barem tri jedinice lokalne samouprave klastera Neretva (gradovi Ploče i Opuzen te općina Slivno) nedvojbeno će imati trajni interes za daljnjim razvojem i unapređenjem konkurentnosti proizvoda 'sunca i mora'. Iako je relativno osjetljiv na gospodarske prilike te je podložan cikličkim kretanjima, prognoze ukazuju na dalji stabilni rast potražnje za ovim proizvodom iako će se njegov rast na Mediteranu odvijati po nešto sporijoj dinamici od one u udaljenim destinacijama Azije i Pacifika, a koju će pokretati ponajviše gospodarski rast velikih novih emitivnih tržišta Kine, Južne Azije i Indije. U uvjetima rastuće globalne konkurencije, izrazite segmentacije tržišta i rastuće sofisticiranosti kupaca, preduvjet za tržišni uspjeh na tržištu 'sunca i mora' podrazumijeva tematsku diversifikaciju smještaja i drugih sadržaja ponude, raznolikost i brojnost raspoloživih aktivnosti i usluga u destinaciji, ali i povezivanje odmora 'sunca i mora' s drugim turističkim proizvodima.

Osim proizvoda 'sunca i more' koje će i dalje predstavljati globalno dominantan i za klaster Neretva nezaobilazan turistički proizvod, značajke resursno-atraksijske osnove projektnog područja izrazito pogoduju razvoju turizma posebnih interesa. Potražnja za turizmom posebnih interesa u kontinuiranom je porastu zadnjih 20-tak godina. Uglavnom ju generiraju iskusni turisti, više platežne moći, s izraženim hobijima i višim kulturnim kapitalom, pa je ova potražnja relativno stabilna i u kriznim vremenima.

Imajući na umu gornje konstatacije, u nastavku se daje pregled konkretnih proizvoda koje, uz proizvod 'sunca i mora', raspoloživa resursno-atraksijska osnova Klastera može uspješno podržati, a koji su osobito interesantni za tržišta posebnih interesa. Iako je riječ o proizvodima koji su, u ovome trenutku, u različitoj fazi tržišne spremnosti, riječ je zasigurno o proizvodima koji bi trebali predstavljati srž destinacijske ponude klastera Neretva.

4.3.1. Seoski turizam

Prema podacima Svjetske turističke organizacije, potražnja za seoskim turizmom kroz zadnjih 10-tak godina raste godišnje za oko 6%. Potražnju za ovom vrstom turizma, u većini slučajeva, generiraju uglavnom domaći turisti, iako se primjećuje da razvijene i dobro promovirane ruralne destinacije Europe i svijeta privlače sve veći broj inozemnih posjetitelja. Riječ je uglavnom o osobama mlađe i/ili srednje dobi, prosječnih ili nadprosječnih primanja koje putuju s obitelji i/ili prijateljima, a u destinaciji se, osim smještaja u tradicijskim smještajnim objektima (ruralne kuće za odmor, OPG-i, obiteljski vođeni pansioni/'bed & breakfast' objekti i sl.) i uranjanjem u svakodnevni život domaćina, najčešće bave različitim rekreativnim aktivnostima poput planinarenja, jahanja, ribolova, obilaska vinskih cesta, te posjeta kulturnim i prirodnim atrakcijama u okolini.

Nadalje, turisti koji biraju odmor u ruralnim područjima uglavnom su samostalni, te im odmor treba zadovoljiti relativno širok raspon potreba od intelektualne stimulacije, preko kontakta s domaćim stanovništvom, do potrage za davno izgubljenim mirom jednostavnog i tradicionalnog načina života. Samim tim, riječ je o potrošačkom segmentu koji teži uspostavi osjećaja slobode, opuštanja i/ili psihofizičke regeneracije u neposrednom kontaktu s prirodom.

Uz naglašenu orijentaciju na poljoprivrednu proizvodnju, prevladavajući sitni posjed, tradicionalnu orijentaciju na poljoprivredu kao i činjenicu da velik broj stanovnika, a osobito

oni mlađi, traže alternativne ili dodatne izvore prihoda, mogućnosti razvoja seoskog turizma na cijelom projektnom području, osobito kroz osnivanje kritične mase obiteljskih (poljoprivrednih) gospodarstava i/ili drugih oblika obiteljske tematizirane ruralne smještajne ponude, izuzetno su velike. Temeljni preduvjeti su investiranje u razvoj proizvoda koji odgovara zahtjevima suvremene potražnje, odnosno dobro osmišljena i organizirana promocija.

Tablica 4.3.1: Potencijal seoskog turizma i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Seoski turizam
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> • visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • izrazito visok, osobito na području manjih naselja
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> • europske zemlje • RH
<p>Činitelji uspjeha proizvoda</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • razviti specijalizirane usluge oko centralnih tema (voćarstvo, vinarstvo, maslinarstvo, ribnjačarstvo, medarstvo) – uživanje u prirodi, upoznavanje načina života domaćina, sudjelovanje u poljoprivrednim aktivnostima (osobito berbama), upoznavanje lokalne kulinarske tradicije, sudjelovanje u pučkim svetkovanama • identificirati centralne teme koje kombiniraju: a) materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu, b) krajobraz i prirodu kojom su okruženi, c) poljoprivrednu proizvodnju i d) prezentaciju kulture i života rada na ovim prostorima. • razviti odgovarajuće smještajne kapacitete (seoska gospodarstva, tematizirane pansione)

4.3.2. Eko-turizam

Velik dio raspoloživog prostora klastera Neretva karakterizira izuzetna bioraznolikost, ali i izrazita ekološka osjetljivost. To se osobito odnosi na cijelu deltu Neretve duž koje su već danas uspostavljena 4 ornitološka rezervata (močvarna područja 'Pod gredom', 'Orepak' i 'Prud', svi kod Metkovića, odnosno jugoistočni dio delte Neretve). Samim tim, uz bitnu pretpostavku uspješne dugoročne zaštite ovog prostora i očuvanja njegovih ambijentalnih značajki, cijelo je projektno područje u mogućnosti zadovoljiti potrebe i očekivanja gostiju u rasponu od manje zahtjevnih ljubitelja prirode do vrlo fokusiranih eko-turista.

Iako je eko-turizam relativno nedefiniran pojam, sa sigurnošću je može reći da je riječ je obliku turizma u kojem sudjeluju ekološko izrazito svjesni pojedinci i grupe kojima je strano/mrsko provođenje odmora u etabliranim turističkim odredištima/objektima masovnog turizma.

Drugim riječima, poklonici eko-turizma ne razmišljaju isključivo o tome da za uloženi novac dobiju što više, već žele svojim prisustvom što manje utjecati na područje koje su odlučili posjetiti. Bitna značajka eko-turista svakako je i činjenica da, prilikom boravka u destinaciji, vode računa da osiguraju prihod lokalnoj zajednici koji će joj biti dostatan za osiguranje egzistencije. To znači da će se preferirati konzumacija domaćih, autohtonih proizvoda, po mogućnosti iz ekološkog, odnosno organskog uzgoja, ali i mogućnost uranjanja u lokalne običaje i tradiciju života i rada autohtone populacije. Konačno, eko-turizam se često

povezuje s posjetima nekim zaštićenim prirodnim lokalitetima/područjima, kao što su primjerice nacionalni parkovi, parkovi prirode i slično. Sukladno prethodnim naznakama, osnovne značajke koje se vežu uz pojam eko-turizma podrazumijevaju boravak u očuvanom prirodnom habitatu, ambijentalnu autohtonost, mogućnost stapanja s prirodom te komunikaciju s lokalnim stanovništvom. Isto tako, izuzetno je bitan i relativno ograničen broj istodobnih korisnika.

Tablica 4.3.2: Potencijal eko-turizma i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Eko-turizam
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> • visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • izrazito visok u zaštićenim predjelima Delte
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> • europske zemlje
Činitelji uspjeha proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> • ljepota krajolika • očuvani prirodni ambijent/habitat • malen broj korisnika/posjetitelja • mogućnost foto-safarija • tiskani vodiči s popisom ptica/životinja koje je moguće vidjeti • osposobljeni stručni vodiči • interpretativni centar koji će dati posjetiteljima osnovne informacije o prostoru te značajkama njegovog eko-sustava (flora i fauna), • promocija putem specijaliziranih magazina i Interneta

4.3.3. Promatranje ptica

Promatranje ptica kao turistička aktivnost u zadnjih 30-ak godina evoluirala je iz relativno sporadične i neorganizirane u značajnu i dobro organiziranu turističku aktivnost, osobito u anglosaksonskom zemljama (SAD¹⁵, Kanada¹⁶, Velika Britanija¹⁷). Veličina potencijalnog tržišta samo u ove tri zemlje procjenjuje se na preko 50 milijuna osoba godišnje. Promatrači ptica izuzetno su zainteresirani za turistička putovanja u proljeće i jesen, doba uobičajenih migracija ptica.

Glavni motivi za turistička putovanja kod najvećeg broja promatrača ptica mogu se svesti na dokoličarsku edukaciju te upoznavanje prirodne baštine. Riječ je o potrošačkom segmentu koji, generalno gledano, traži mjesta na kojima može nesmetano promatrati i slušati ptice, ali i uživati u ljepoti flore i faune kroz šetnje u očuvanoj prirodi. U socio-demografskom smislu, promatrači ptica uglavnom su srednje ili starije dobi, visoko su obrazovani te imaju nadprosječna primanja. U pravilu, zahtijevaju usluge stručnog vodiča, traže udoban smještaj i pažnju prijateljski nastrojenih domaćina. Uz zainteresiranost za edukativne sadržaje, posebno ih privlače destinacije koje mogu kombinirati promatranje ptica s drugim iskustvima u prirodi, slikovitost šireg područja kao i mogućnost konzumacije lokalno

¹⁵ US Fish and Wildlife Service 2002

¹⁶ Canadian Tourism Commission n/d

¹⁷ Scottish Natural Heritage 2005

izrađenih proizvoda. Često ih privlače i područja gdje se mogu kupati i baviti sportskim ribolovom¹⁸.

Tablica 4.3.3: Potencijal promatranja ptica i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Promatranje ptica
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> izrazito visok u zaštićenim predjelima Delte
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> europske zemlje
Činitelji uspjeha proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> infrastruktura za promatranje – platforme i mostiće, šetnice, teleskope ili iznajmljivanje dalekozora interpretativni centar koji će dati posjetiteljima osnovne informacije, uputiti ih u životinjski i biljni svijet te organizirati promatranje i foto-safari tiskani vodiči s popisom ptica/životinja koje je moguće vidjeti osposobljeni stručni vodiči koji mogu tumačiti životinjski svijet na više jezika ponuda paket aranžmana za pasionirane promatrače ptica i životinjskog svijeta promocija putem specijaliziranih magazina i Interneta

4.3.4. Ribolovni turizam

Ribolov je jedan od najpopularnijih oblika rekreacije, s obzirom da se radi o sportsko-dokoličarskoj aktivnosti koja u većini slučajeva ne traži velika ulaganja u opremu. Europsko udruženje sportskih ribolovaca (European Anglers Association) 2003. godine procijenilo je da u zemljama zapadne i srednje Europe aktivno djeluje oko 21 milijun sportskih ribolovaca.

Što se tiče socio-demografskog profila sportskih ribolovaca, riječ je o osobama uglavnom muškog spola i starijih od 40 godina. Glavni motivi poduzimanja turističkih putovanja ili jednodnevnih izleta od strane sportskih ribolovaca uključuju boravak i uživanje u prirodi, relaksaciju i opuštanje, ulov ribe za osobnu potrošnju, obiteljski izlet te druženje¹⁹. No, unatoč dominantnosti motiva koji nisu neposredno vezani s ulovom ribe, vode bogate ribom i mogućnost da se ona ulovi važne su komponente gotovo svakog odlaska u ribolov²⁰.

Prema navikama i motivacijama, populaciju sportskih ribolovca valja generalno dijeliti na pasionirane sportske ribolovce i rekreativce. Pasionirani sportski ribolovci motivirani su ponajviše željom da uhvate što veću ribu te uživaju u adrenalinu i usavršavanju svojih

¹⁸ Scott, D., Thigpen, J. (2003) Understanding the birder as tourist: Segmenting visitors to the Texas Hummer/Bird celebration. *Human Dimension of Wildlife*. 8:199-218.

¹⁹ Steffren, W., Winkel, M. (1999). Current status and socio-economic aspects of recreational fisheries in Germany. Evaluation the benefits of recreational fisheries. *Fisheries Centre Research Report*. 7(2):130-133.

²⁰ Arlinghaus, R. (2005) On the apparently striking disconnection between motivation and satisfaction in recreational angling. Berlin: IGB (www.igb-berlin.de/institut/deutsch/2004/3.4.4_Arlinghaus_164-176_final.pdf)

vještina. Članovi su ribolovnih udruženja, sudjeluju u natjecanjima, putuju često u potrazi za velikom ribom i uglavnom su se specijalizirali za točno određene ribe. S obzirom da se na vodi zadržavaju nekoliko dana, u pravilu traže smještaj što bliže vodi i kvalitetnu infrastrukturu kako bi im boravak bio ugodan (platforme uz obalu ili nad vodom, uređena mjesta na obali). Spremni su dosta potrošiti na usluge vezane uz ribolov (iznajmljivanje platformi, čamca, usluge dostave hrane, pića i ostalih potrepština) ali ih osim ribolova ništa drugo ne zanima. Za razliku od pasioniranih sportskih ribolovaca, većini je rekreativnih ribolovaca ribolov razlog ili izgovor da borave na otvorenom. U tom smislu, važniji su im odmor, opuštanje uz vodu i druženje s prijateljima. Često nisu članovi ribolovnih društava, kupuju jednodnevne ribolovne dozvole i zadovoljni su s dva-tri sata ribolova. Za razliku od pasioniranih ribolovaca rjeđe putuju samo zbog ribolova i manje im je važno koju će vrstu ribe uloviti.

Tablica 4.3.4: Potencijal sportskog ribolova i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Sportski ribolov
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> • srednji do visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • izuzetno visok
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> • europske zemlje • sportski ribolovci i rekreativci Hrvatske
Faktori uspjeha proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> • promocija na Internetskim portalima i sajmovima, u brošurama, člancima u specijaliziranim časopisima • organizacija putem kreativnih paketa koji uključuju vodiče/obuku, ribičke propusnice, po nekoliko ribičkih lokacija za svaki dan i izbor smještaja • ponuda različitih paketa ovisno o razini ribičkih vještina (npr. za početnike, srednje i napredne) i duljini boravka (pola dana, cijeli dan, nekoliko dana, tjedan) • razvijena infrastrukturu za športski ribolov – pristupi, ribičke platforme, specifična ribička signalizacija, parkirališna mjesta • prateće usluge (najam čamaca i opreme)

4.3.5. Cikloturizam

U europskim okvirima procjenjuje se da će udio putovanja tijekom kojih je bicikliranje glavna aktivnost ili je bicikl glavno prijevozno sredstvo porasti u idućih 10 godina za više od 10%. Glavni motivi biciklističkih turista su težnja za zdravim životom i boravkom u prirodi, kao i rekreacija, odmor te mentalna relaksacija, ali i težnja za novim izazovima.

Tržište cikloturizma segmentira se uglavnom prema važnosti koju vožnja biciklom ima tijekom putovanja, zbog čega valja razlikovati pasionirane bicikliste od 'rekreativaca' - osoba koji se tijekom odmora, između ostalih aktivnosti, bave i biciklizmom. Biciklisti 'rekreativci' čine mnogo veću skupinu. Često traže kružne staze/rute bez prometa ili slabo prometne lokalne ceste, a glavna motivacija im je otkrivanje prirodnih i kulturnih ljepota te uživanje u krajoliku.

S obzirom na geografske karakteristike projektnog područja – ravničarski dio uz morsku obalu i deltu Neretve, ali i ne previše strme obronke u zaleđu, cijeli je ovaj prostor idealan za rekreativne bicikliste, pa čak i za obitelji s djecom.

Tablica 4.3.5: Potencijal cikloturizma i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Cikloturizam
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> • srednji do visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • srednji do visok
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> • europske zemlje • DNŽ (regija) • obitelji s malom djecom • stariji rekreativci
Faktori uspjeha proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • usmjeriti pažnju osobito na razvoj kraćih i manje napornih tura za rekreativce (slabo prometne kružne staze duljine od 15 do 20 km) • osigurati nekoliko staza/tura bez motornog prometa • tematizacija staza/ruta • opremljenost staza/ruta atrakcijama (vidikovci, odmorišta, info-ploče) te uslugama duž puta (okrjepa/odmor, servisi i sl.) • osigurati dostupnost informacija regionalnim posjetiteljima o mogućnostima za biciklizam • snažnije promovirati cikloturistički doživljaj na Internetskim portalima, u brošurama, člancima u specijaliziranim časopisima te afirmirati pojedine staze/rute na odabranim sajmovima

4.3.6. Pješačenje/trekking/planinarenje

U Europi su pješačenje, trekking i/ili planinarenje najpopularnija ‘meka’ pustolovina, koja privlači sve dobne skupine i društvene slojeve. U uvjetima sve veće posvećenosti vlastitom zdravlju, očekuje se da će broj osoba koji će se tijekom odmora željeti baviti laganim rekreativnim aktivnostima, a u što svakako valja ubrajati i pješačenje, stabilno i kontinuirano rasti.

Pokazatelji o veličini i karakteristikama ovog tržišnog segmenta u Hrvatskoj još uvijek ne postoje. Ipak, određene kvalitativne pokazatelje o osobama sklonim pješačenju, trekkingu i/ili planinarenju u Hrvatskoj pruža istraživanje posjetitelja nacionalnim parkovima i parkovima prirode²¹, koji pokazuje da je riječ uglavnom o dobrostojećim, ekološki izuzetno osviještenim osobama srednje životne dobi visokog obrazovanja. Putuju cijele godine, a najviše u proljeće, ljeto i jesen te često odlaze na vikend putovanja. Preferiraju bliže, relativno brzo dostupne destinacije. Njihova je posjeta motivirana željom za boravkom u prirodi i upoznavanjem prirodnih ljepota te odmorom i opuštanjem. Posjete organiziraju uglavnom u društvu partnera/supružnika ili s grupom prijatelja, a pored generalnog obilaska najomiljenija im je aktivnost promatranje/fotografiranje biljnog i životinjskog svijeta.

Polazeći od izuzetno atraktivne i diversificirane prirodne resursno-atraksijske osnove klastera Neretva, od ravničarskih močvarnih predjela, do planinskih vrleti u zaleđu, pojačana orijentacija na pješačko/trekking/planinarsko tržište čini se da ima puno opravdanje. Iako

²¹ Institut za turizam (2007). TOMAS Nacionalni parkovi i parkovi prirode. Zagreb: Institut za turizam.

orijentacija na tržišne segmente sklone pješačenju, trekkingu i/ili planinarenju, u pravilu, nije osobito lukrativna budući da se radi o tzv. 'low yield' tržišnom segmentu s relativno niskom potrošnjom, riječ je o potražnji koja, osobito u ovoj inicijalnoj fazi turističkog razvoja Klastera može biti izuzetno interesantna ponajviše uslijed poticanja i širenja svijesti (usmena predaja, blogovi i sl.) o prirodnim ljepotama projektnog područja i njegovim turističkim mogućnostima.

Tablica 4.3.6: Potencijal pješačenja/trekkinga/planinarenja i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Pješačenje/trekking/planinarenje
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> • visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • visok
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> • europske zemlje • DNŽ
Faktori uspjeha proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> • osigurati kraće/duže kružne pješačke staze s vidikovcima i odmorištima za potrebe osoba različite fizičke spremne (pasionirani planinari, osobe srednje/starije dobi, obitelji s djecom i sl.) • precizne i tržišno dostupne planinarske karte • pristupačnost s glavnih prometnih pravaca (veći broj polazišta) • dobra signalizacija/interpretacija • za sve važnije trase/rute osigurati minimalno sljedeće sadržaje: sadržaje za piknike, roštilje, nužnike, pristup osobama s posebnim potrebama, skloništa, vidikovce, itd. • promocija pomoću brošura, vodiča, itinerera s naglaskom na doživljaj boravka u netaknutom prirodnom okruženju.

4.3.7. Turizam baštine

Turizam baštine odnosi se na individualne i/ili organizirane posjete kulturno-povijesnim lokalitetima i atrakcijama. Iako oko 37% svih međunarodnih putovanja, između ostalog, sadrži i obilazak kulturno-turističkih atrakcija²², osim ako je riječ o izrazito poznatim i tržišno profiliranim kulturnim atrakcijama, najveći broj posjetitelja većine kulturno-povijesnih znamenitosti odnosi se na osobe koje destinaciju svog putovanja ne biraju dominantno na osnovi bogatstva materijalne baštine, ali će ju konzumirati ako je ona dostupna i adekvatno prezentirana/interpretirana. Dakle, uglavnom je riječ o usputnim kulturnim turistima koji kulturna iskustva doživljavaju relativno sporadično, ali s relativno velikim entuzijazmom.

Imajući u vidu kulturno-povijesnu resursnu osnovu projektnog područja, pri čemu valja imati na umu ponajviše arheološki lokalitet Naronu s istoimenim muzejom, ali i cijeli niz ilirskih gradina, srednjovjekovnih fortifikacija kao i Prirodoslovni muzej u Metkoviću s njegovom ornitološkom zbirkom, pojačana orijentacija klastera Neretva na tržište kulturnog turizma zasigurno zaslužuje dodatnu pažnju.

²² Richards, G. (1996), Production and consumption of European cultural tourism. *Annals of Tourism Research*. 23(2):261-283.

Što se tiče konkretnog potencijala turizma baštine na području klastera Neretva, korisno je ukazati na podatke istraživanja TOMAS Ljeto 2014²³ za Hrvatsku, prema kojem oko 58% stacionarnih turista Splitsko-dalmatinske županije i oko 76% gostiju na području Dubrovačko-neretvanske županije tijekom svog odmora obilazi kulturno-povijesne znamenitosti ('sightseeing'). Isto tako, preko 70% gostiju na području DNŽ posjećuje muzeje, Izražen interes za turizmom baštine stacionarnih turista koji borave na širem području DNŽ, a dijelom i gostiju koji borave na području susjedne SDŽ valja sagledavati kao izuzetnu priliku za osmišljavanje cijelog niza novih proizvoda, pri čemu bi posebnu pažnju valjalo posvetiti osmišljavanju zanimljivih i stručno vođenih kulturnih tura koje bi popularizirale manje poznate kulturno-povijesne lokalitete klastera Neretva.

Tablica 4.3.7: - Potencijal turizma baštine i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Turizam baštine
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> • visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • srednji do visok
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> • europske zemlje • DNŽ • SDŽ i grad Zagreb
<p>Faktori uspjeha proizvoda</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • uređeni prilazi i prostor za parkiranje • kvalitetna turistička signalizacija, • promotivni/info pamflet (portfelj atrakcija/manifestacija) • interpretacijske ploče • ugostiteljski sadržaji i suvenirnica • interpretacija prilagođena različitim potrošačkim segmentima • povezivanje prostorno disperziranih kulturnih atrakcija tematskom rutom • povezivanje tematskih kulturnih ruta s komercijalnim turističkim sadržajima kako bi se posjetiteljima osigurao komfor, a turističkom sektoru ekonomski probitak

4.3.8. Turizam događanja

Iako je također riječ o segmentu kulturno-turističkog proizvoda, turizam događanja odnosi se na prisustvovanje različitim festivalima (kazališnim, filmskim), folklornim smotrama, koncertima, eno-gastro događanjima, ali i raznim drugim manifestacijama koje slave lokalne običaje i tradiciju. U tom smislu, uz recentnu kulturno-turističku produkciju kao što je to, primjerice Opuzen film festival, ili, razna događanja u sklopu Metkovskog ljeta, posebno valja istaknuti, primjerice, događanja kao što su poznati Maraton lađa, ali i još uvijek nedovoljno turistički iskorištene manifestacije kao što su Dani neretvanske kneževine, Čuvanje Kristova groba, Ganga fest u Slivnom, Dani jegulje u Neretvi i/ili Sajam neretvanskih delicija u Opuzenu.

²³ Marušić, Z., Čorak, S., Sever, I. (2015). TOMAS Ljeto 2014- Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj: Institut za turizam, Zagreb.

Što se tiče tržišnog potencijala turizma događanja za intenziviranje turističkog prometa na području cijelog Klastera, već spomenuto istraživanje Instituta za turizam, Zagreb - TOMAS Ljeto 2014²⁴ za Hrvatsku ukazalo je da preko 70% gostiju koji borave na području DNŽ posjećuje muzeje, dok daljnjih njih oko 46%, odnosno 51% rado odlazi na koncerte ili na kazališne predstave. Izraženi interes za turizmom događanja valja tumačiti i kao izuzetnu priliku za popularizaciju već postojećih događanja, ali i za osmišljavanje, a potom i organizaciju određenog broja niza novih, atraktivnih i različitim potrošačkim segmentima zanimljivih manifestacija koje slave lokalne običaje, povijesna događanja i/ili tradiciju života i rada Neretljana.

Tablica 4.3.8: - Potencijal turizma događanja i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Turizam događanja
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> • visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • srednji do visok
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> • europske zemlje • DNŽ • SDŽ i grad Zagreb
<p>Faktori uspjeha proizvoda</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznatljiva materijalna/nematerijalna baština koja se može uvezati u originalan kulturno-turistički proizvod • Interesantna povijest – mogućnost razrade određenog broja autentičnih, tematski fokusiranih, priča s odgovarajućim uporištima u prostoru • Autentičnost vjekovne kulture života i rada (gusarstvo, borbe s Turcima/Mlecima, proizvodnja agruma, vinarstvo, maslinarstvo) • Uspostava centralnog događanja kao svojevrsnog 'image-maker' • Prilagođenost događanja različitim potrošačkim segmentima • Ravnomjerna distribucija događanja tijekom većeg dijela godine

4.3.9. Turizam vina

U zadnjih desetak godina turizam vina postao je vrlo popularan oblik turizma specijalnih interesa. Takav razvojni trend proizlazi velikim dijelom iz činjenica da konzumacija je vina kao i znanje o vinima sve važniji dio životnog stila dobrostojeće „baby boom“ generacije (osobe rođene pedesetih/ranih šezdesetih godina prošlog stoljeća). S obzirom na je riječ o velikom broju imućnih osoba koje putuju u svim godišnjim dobima te koje si, tijekom putovanja, žele maksimalno ugoditi, logično je da je riječ o demografskoj skupini koja uživa u posjetima vinarijama i kušanju lokalnih vina tijekom turističkih putovanja.

Kao i u ostalim oblicima turizma specijalnih interesa, tržište je heterogeno, a uglavnom se segmentira prema stupnju interesa i znanja za vino – od ljubitelja vina i znalaca, preko 'strastvenih novajlija' do onih zainteresiranih za nova saznanja. No bez obzira kojoj podgrupi potrošača pripadaju, njihove glavne motivacije za sudjelovanje u turizmu vina su:

²⁴ Ibid.

kupnja vina, kušanje vina, uživanje u vinorodnom/ruralnom krajoliku, obilazak vinarija te upoznavanje s vinima (obrazovanje). Također im je važno da se u vinarijama osjećaju dobrodošlima, da mogu pričati sa znalcima, odnosno da osoblje dobro poznaje značajke pojedinog vina, njegovu proizvodnju i, općenito, svijet vina.

Imajući na umu kako činjenicu da je velik dio projektnog područja uz rijeku Neretvu nekad bio poznat po svojim vinogradima, da broj poljoprivrednih površina pod vinogradima, osobito na području općine Slivno kontinuirano raste kao i na činjenicu da je poluotok Pelješac, poznat po kvaliteti svojih vina, u neposrednoj blizini, nema sumnje da je riječ o izuzetno zanimljivom proizvodu.

Tablica 4.3.9: Potencijal turizma vina i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Turizam vina
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> • visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • visok
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> • europske zemlje • DNŽ
Faktori uspjeha proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> • lijep krajolik • veći broj lokalnih proizvođača • kvaliteta autohtonih vina • mogućnost kušanja i kupovine vina na kućnom pragu • nekoliko vinarija koncipiranih i organiziranih kao turističke atrakcije (izbjegavati svaštarenje i konkurenciju restoranima) • osmišljavanje paket aranžmana koji uključuju posjet vinarijama i/ili OPG-ima s dobrom vinskom ponudom • agresivnija promocija domaćim turističkim agencijama • organiziranje lokalnih vinskih događanja

4.3.10. Lovni turizam

U zemljama Europske Unije, Švicarskoj i Norveškoj registrirano je oko 6,4 milijuna lovaca, od čega najveći broj lovaca živi u Francuskoj (1,7 milijuna), Italiji i Španjolskoj (oko 1 milijun u svakoj). Potom slijede Velika Britanija (625 tisuća), Njemačka, Finska i Švedska (oko 300 tisuća u svakoj) i Austrija (110 tisuća). Procjenjuje se da između 20% i 30% registriranih lovaca ostvaruje lovom-motivirana turistička putovanja. Premda procjene variraju, na lovom motivirano putovanje se, u prosjeku, potroši oko EUR 1.200 po osobi. Pritom valja imati na umu da Talijani preferiraju europske destinacije, Španjolci preferiraju Sjevernu Ameriku, lovci iz zemalja Beneluksa vole loviti u Africi, dok Nijemci vole loviti u pretežito Skandinaviji i zemljama Istočne Europe. Procjenjuje se, nadalje da oko 10.000 inozemnih lovaca dolazi godišnje u Hrvatsku, pri čemu hrvatska lovišta privlače većinom Talijane i Austrijance, a zadnjih godina i Skandinavce. Što se tiče domaće potražnje, procjenjuje se da u Hrvatskoj ima oko 50.000 lovaca organiziranih u 850 lovačkih društava.

U psihografskom smislu, lovci su relativno konzervativni gosti koji traže poštivanje lovne etike. Vole se okušati u novim destinacijama i novim vrstama lova. Iako je opća

karakteristika da puno troše, važna im je vrijednost za novac. Pri biranju destinacije, najvažniji činitelji su: vrste divljači, atraktivnost okoliša i vjerojatnost za uspješan lov. Osim toga, lovci uživaju u promatranju prirode, odmoru i međusobnom druženju. Putuju tijekom cijele godine, a preferiraju boravak u lovačkim kućama, smještaj u seoskim domaćinstvima ili obiteljskim pansionima.

Lovci najčešće samostalno organiziraju put uz pomoć prijatelja, a često i prema preporukama, premda sve više kupuju all-inclusive pakete za udaljene ili nepoznate destinacije. S druge strane, lovno je tržište karakterizirano ponajviše malim, samostalnim putničkim agencijama koje se oglašavaju većinom u oglasnicima specijaliziranih časopisa.

Tablica 4.3.10: Potencijal lovnog turizma i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Lov
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> • visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • izrazito visok, osobito u državnim lovištima
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> • lovci Hrvatske • europsko tržište
Faktori uspjeha proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> • ciljani marketing u specijaliziranim časopisima i web-portalima • razvoj paket aranžmana koji uključuju cjelovitu uslugu - vodiči, razne opcije smještaja, catering i osvježenje, iznajmljivanje oružja • prilagođavanje proizvoda širem rasponu lovaca – od onih koji putuju isključivo motivirani lovom do onih koji žele kombinirati lov s obiteljskim putovanjem • diversifikacija proizvoda prema ekoturizmu, foto-safariju i organiziranim edukacijskim turama za mlađe dobne skupine (promatranje divljači vrsta u prirodnom staništu)

All-inclusive paketi nude prijevoz, izbor smještaja, objede na terenu, večeru i vodiča i dodatne usluge kao što su dozvole ili najam vatrenog oružja. Ti se paketi lovcima nude ili kao luksuzna putovanja s trofejima i velikom mogućnosti za uspješan lov, ili se ističe pustolovni i fizički izazov, ili se nude paketi za obiteljski odmor u kombinaciji s lovom.

4.3.11. Sportsko-avanturistički turizam

Za razliku od zahtjevnog avanturističkog turizma višeg intenziteta u kojem se teži ekstremnim izazovima i istraživanju vlastitih granica izdržljivosti, sportsko-avanturistički turizam odnosi se ponajviše na manje zahtjevne i relativno neopasne fizičke aktivnosti koje podižu razinu adrenalina, a odvijaju se, u pravilu, odvijaju u relativno očuvanom prirodnom ambijentu. Prema podacima Svjetske turističke organizacije²⁵ riječ je o tržišnoj niši koja je već tijekom 2003. godine bilježila milijun putovanja godišnje te koja je u stalnom porastu.

Poklonici sportsko-avanturističkog turizma su uglavnom dobro obrazovane osobe više platežne moći, stari oko 40 godina. Dolaze iz (većih) europskih urbanih centara. Ekološki su visoko osviješteni te posvećuju veliku pažnju vlastitom zdravlju i posebno prehrani. Osim

²⁵ Svjetska turistička organizacija: Tourism 2020 Vision

sportsko-avanturističkih aktivnosti, pripadnici ove tržišne niše za vrijeme boravka u destinaciji zainteresirani su i za zabavne, a eventualno i wellness sadržaje. Putuju cijele godine, a najviše u proljeće, ljeto i jesen, a često odlaze na kraća, vikend, putovanja.

S obzirom na značajke raspoložive prirodne resursno-atraksijske osnove, moguće je razviti bogatu i dobro osmišljenu turističku ponudu prilagođenu ovom turističkom segmentu. U tom smislu, za jedinice lokalne samouprave klastera Neretva od posebnog interesa svakako bi trebali biti ljubitelji (kite)surfing-a, kanuinga i (sea)kayaking-a, ali i ljubitelji paragliding-a te i slobodnog penjanja.

Tablica 4.3.11: Potencijal vjerskog turizma i činitelji uspjeha proizvoda

Proizvod	Sportsko-avanturistički turizam
Tržišni potencijal	<ul style="list-style-type: none"> visok
Potencijal za razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> srednji
Potencijalna tržišta	<ul style="list-style-type: none"> europske zemlje Hrvatska (DNŽ, SDŽ)
Faktori uspjeha proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> Ljepota krajolika Ekološka očuvanost i ambijentalnost Tematizirana smještajna ponuda (mali obiteljski vođeni objekti) Mogućnost usluga učitelja, najma opreme, malih popravaka, vođenja, transfera i informacija Dostupnost lokalnih agencija (DMK) na umrežavanju sadržaja i usluga (smještaj, vođenje, izleti i sl.), povezivanju s inozemnim agencijama i plasiranju proizvoda na tržište Promoviranje proizvoda putem e-marketinga i drugih prikladnih kanala komunikacije

4.4. Zaključna razmatranja

Rastuća potražnja za turizmom posebnih interesa, u kombinaciji sa sve većim brojem turista koji imaju naglašene preferencije prema upoznavanju turistički nedovoljno otkrivenih odredišta, ali i odredišta koja nude unikatni doživljajni miks, otvaraju brojne mogućnosti budućem, dugoročno održivom, profiliranju/pozicioniranju klastera Neretva na tržištu turističkih destinacija.

S druge strane, valja imati na umu da je cijelo ovo područje, barem kad je riječ o turističkom razvoju, još uvijek u početnoj fazi i s relativno malim brojem za tržište spremnih proizvoda/doživljaja. Iako je ova situacija relativno povoljna jer se proizvodi mogu razvijati od samog početka u skladu s tržišnim trendovima, postoji opasnost da se, uslijed relativno slabog iskustva u turističkom poslovanju, ali i nedovoljnog razumijevanja suvremenih zakonitosti turističkog razvoja i komercijalizacije turističkih proizvoda, osmišljavaju tržištu neprijemljeni proizvodi koji neće biti financijski isplativi.

5. SWOT ANALIZA

5.1. Pristup

Na temelju analize situacije na području klastera Neretva, a uvažavajući posebice kako bogatu i raznovrsnu prirodnu i kulturno-povijesnu resursno-atraksijsku osnovu, tako i izrazito povoljna klimatska obilježja cijelog ovog prostora, evidentno je da se radi o prostoru prirodno predisponiranom za razvoj većeg broja turističkih proizvoda, osobito u sferi turizma posebnih interesa.

S druge strane, analiza situacije također je ukazala i na činjenicu da je područje klastera Neretva još uvijek suočeno s određenim brojem izazova koje valja ukloniti ili umanjiti kako bi se prepoznati potencijal za razvoj turizma u budućnosti mogao u potpunosti realizirati. Riječ je ponajviše o nedovoljnoj svijesti razvojnih dionika o potencijalu resursno-atraksijske osnove, (manjim ili većim) infrastrukturnim ograničenjima, malom broju kolektivnih smještajnih objekata prilagođenih različitim potrošačkim segmentima, nerazvijenosti izvan-smještajne uslužne ponude, nedovoljnoj suradnji privatnih (turističkih) poduzetnika s institucijama u sferi kulture, suboptimalnom tržišnom pozicioniranju, nedostatku turističkih poduzetnika, osobito onih s adekvatnim znanjima i vještinama i sl. U cilju njihovog sustavnog i učinkovitog otklanjanja, navedene je izazove, slično kao i u ocjeni konkurentske sposobnosti Klastera, korisno sistematizirati prema sljedećih nekoliko ključnih područja:

- Resursna osnova, atrakcije i prostorne značajke;
- Infrastruktura;
- Razvijenost turističkog sektora;
- Ljudski potencijali;
- Marketing i promocija te
- Organizacija i upravljanje turističkim razvitkom

U skladu s prethodnim konstatacijama, a prema svakom od definiranih ključnih područja povezanih s budućim razvojem turizma na području Klastera, provedena je analiza jakosti, slabosti, prilika i prijetnji (SWOT). Osim dobrog uvida u elemente turističke ponude na kojima u budućnosti valja dodatno poraditi po svakom od navedenih ključnih područja, sumiranje nalaza SWOT analize omogućilo je i objektivizirano sagledavanje dugoročnih strateških prednosti projektnog područja na koje, u budućnosti, valja igrati, osobito u kontekstu dugoročno održivog i prostorno ujednačenog razvoja turizma Klastera. S druge strane, analiza je istodobno ukazala i na najizraženije strateške nedostatke koje valja pažljivo i sustavno uklanjati u cilju podizanja konkurentske sposobnosti i boljeg tržišnog pozicioniranja Klastera kao cjelovite turističke destinacije. Posebno valja naglasiti da sagledavanje snaga i slabosti te prilika i prijetnji projektnog područja predstavlja ključnu informacijsku osnovu kako za definiranje vizije i strateških ciljeva razvoja turizma na području Klastera, tako i specificiranje konkretnih razvojnih projekata i/ili programa koji su u funkciji postizanja zacrtane vizije razvoja turizma.

SWOT analiza Klastera prema svakom od šest identificiranih ključnih područja prezentirane su u točkama 6.2 – 6.7. Konačno, u točki 6.8 iznose se svodni zaključci u obliku strateških prednosti i strateških nedostataka o kojima posebno valja voditi računa prilikom planiranja budućeg turističkog razvoja ovog područja.

5.2. Resursna osnova, atrakcije i prostorne značajke

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Krajobrazna raznolikost <ul style="list-style-type: none"> ○ Jadransko more i obala ○ Delta Neretve s pritocima i jezerima - četiri zaštićena područja (ornitološki i ihtio-ornitološki rezervati) ○ Krški masivi ○ Kultivirani krajobraz • Blaga mediteranska klima • Visoka insolacija • Bogata materijalna i nematerijalna kulturno-povijesna baština • Događanja/manifestacije • Bogatstvo i raznovrsnost biljnog i životinjskog svijeta • Dobar geoprometni položaj (blizina značajnih turističkih odredišta u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini) • Nepostojanje velikih industrijskih zagađivača • Razvijena poljoprivredna proizvodnja 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje registra/katastra turističkih resursa i atrakcija • Brojnost tržišno još nevaloriziranih turističkih resursa i atrakcija <ul style="list-style-type: none"> ○ Močvare/kanali ○ Napuštene kamene kuće ○ Napuštena sela/zaselci ○ Kultura života i rada ○ Staze i šetnice • Nedovoljno razvijeni mehanizmi zaštite okoliša <ul style="list-style-type: none"> ○ Nepostojanje plana upravljanja i zaštite sliva Neretve ○ Ispuštanje otpadnih voda naselja u sliv Neretve ○ Nepostojanje definiranog biološkog minimuma rijeke Neretve – nije jasno da li definirani vodoprivredni minimum (50-80 m³/s) zadovoljava sve potrebe izuzetno kompliciranog ekološkog sustava u dolini rijeke Neretve
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Veličina i rast globalne turističke potražnje • Razvoj turizma posebnih interesa • Mogućnost korištenja EU fondova za financiranje projekata usmjerenih na zaštitu i valorizaciju prirodnog i kulturno-povijesnog naslijeđa • Porast razine javne svijesti o značaju zaštite i očuvanja okoliša • Proglašenje Parka priroda delta Neretve 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepromišljeno upravljanje prostorom <ul style="list-style-type: none"> ○ Izgradnja sustava Gornji horizonti – regulacija vodotoka Neretve (zaslanjenje poljoprivrednih površina, nedostatak vode za natapanje) ○ Smanjenje krajobrazne vrijednosti zbog velikih intervencija u prostor (npr. termoelektrana Ploče, luka Ploče i sl.) ○ Prekomjerna izgrađenost uskog obalnog pojasa (uključujući i bespravnu gradnju) • Pogodovanje interesima (krupnog) kapitala i/ili lokalnih elita • Propadanje vrijednih objekata kulturne i povijesne baštine • Poroznost krškog tla koje u kontekstu neorganske poljoprivrede može rezultirati zagađenjem okoliša • Mogući poremećaji eko sustava daljim meliorizacijskim zahvatima • Klimatske promjene

5.3. Infrastruktura

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Dobra cestovna povezanost s turističkim emitivnim tržištima u srednjoj i zapadnoj Europi i sjevero-zapadnim dijelovima RH (autocesta A1) • Luka Ploče – važan gospodarski subjekt koji posredno može doprinijeti i turističkom razvoju doline Neretve kroz razvoj pomorskog putničkog prometa • Željeznička pruga Ploče-Sarajevo • Zadovoljavajuće stanje elektroenergetske infrastrukture na većem dijelu klastera Neretva • Dobra pokrivenost telekomunikacijskom infrastrukturom 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostupnost velikog dijela morske obale • Udaljenost da najbližih zračnih luka (ZL Dubrovnik – 140 km, ZL Split – 160 km) • Loša prometna povezanost s ostatkom Dubrovačko-neretvanske županije i s gradom Dubrovnikom kao županijskim središtem • Loše stanje lokalnih i nerazvrstanih cesta • Manjkav javni prijevoz • Nedovoljan broj pratećih uslužnih objekata uz državne i županijske ceste • Nedovoljna sigurnost cestovnog prometa • Nedostatak parkinga u većim turističkim odredištima • Vodoopskrba • Kanalizacija/oborinska odvodnja • Zbrinjavanje otpada (veliki broj divljih odlagališta)
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Turističko aktiviranje lokacije u posjedu MORH-a u Pločama • Turističko aktiviranje većeg dijela morske obale (povećanje dostupnosti moru) • Raspoloživost sredstava iz EU fondova namijenjenih razvoju komunalne infrastrukture • Izgradnja Pelješkog mosta • Dovršetak izgradnje prometnog koridora VC (Budimpešta-Sarajevo- Ploče) • Unapređenje cestovne mreže • Državni poticaji za razvoj obnovljivih izvora energije (visoka insolacija) • Poboljšanje stanja opće prometne i turističke signalizacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna ulaganja u poboljšanje i postojeće i izgradnju nove komunalne infrastrukture • Preveliko opterećenje komunalne infrastrukture u razdoblju vršne turističke sezone

5.4. Razvijenost turističkog sektora

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Kontinuirani porast turističkog prometa u zadnjih 5 godina • Rastući broj za tržište spremnih turističkih proizvoda namijenjenih jednodnevnoj potražnji (izletnici i turisti u tranzitu) • Rastuća ponuda međunarodno relevantnih događanja (kultura života i rada) • Rastući broj objekata hrane i pića s autentičnom gastro/eno ponudom • Dobra vrijednost za novac 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak tržišno spremnih turističkih proizvoda za međunarodnu stacionarnu potražnju • Nedostatak 'jakih igrača' u turističkom sektoru • Nepovoljna struktura smještajnih kapaciteta – dominacija privatnog smještaja • Niska razina kvalitete postojećih smještajnih kapaciteta, osobito hotela i sličnih objekata • Neujednačena kvaliteta obiteljskog smještaja • Nedovoljan broj smještajnih objekata u zaleđu • Nedostatak trgovačkih i zabavnih sadržaja • Nedostatak sportsko rekreacijskih sadržaja • Nedovoljna orijentacija na tržište specijalnih interesa • Nedefiniran razvoj poželjne turističke ponude na nekoliko turističkih zona u ekološki osjetljivim područjima • Nedostatak financijskih poticaja za male i srednje turističke poduzetnike • Nedefiniran sustav financiranja 'start-up' turističkih poduzetnika
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Razumijevanje nositelja izvršne vlasti o konkurentskim nedostacima Klastera • Dostupnost EU fondova/programa za financiranje malog/srednjeg poduzetništva u turizmu • Povoljni krediti HBOR-a • Financijski poticaji MINT-a • Povećanje tržišnog interesa za turizmom specijalnih interesa <ul style="list-style-type: none"> ○ Seoski turizam ○ Promatranje biljnog/životinjskog svijeta ○ Ekoturizam ○ Turizam aktivnosti ○ 'Mekani' avanturizam • Povećanje potražnje za organski uzgojenim poljoprivrednim proizvodima • Povećanje ekološke svijesti turista 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje tradicije bavljenja turizmom • Nepovjerenje domaćih poduzetnika u isplativost ulaganja u turizam • Nemogućnost usklađivanja razvojnih prioriteta turističkog razvoja od strane JLS na području klastera Neretva

5.5. Ljudski potencijali

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Gostoljubivo stanovništvo • Relativno mlado stanovništvo (koeficijent starosti 20,7) • Velika tradicija i iskustvo stanovništva u poljoprivrednoj proizvodnji – dobar preduvjet za razvoj selektivnih oblika turizma • Spremnost pojedinaca i manjih skupina za volonterski angažman • Razvijen poduzetnički duh 	<ul style="list-style-type: none"> • Razina znanja o turizmu <ul style="list-style-type: none"> ○ Lokalnih poduzetnika ○ Djelatnika u kulturnim institucijama ○ Djelatnika u komunalnim poduzećima • Nedovoljan broj osoba osposobljenih za destinacijski management • Demografska neravnoteža (selo – grad) • Nedostatak institucija srednjoškolskog obrazovanja na području Klastera • Nedostatak kvalificirane radne snage za potrebe turizma • Nedostatak kvalificiranih osoba za nova turistička zanimanja (animacija, zabava, događanja i sl.) • Nedostatak obrazovanih turističkih menadžera • Nedostatak kvalificiranih osoba iz područja turističkog marketinga i promocije • Nedostatak programa cjeloživotnog obrazovanja s područja turizma • Nedovoljna mobilnost radne snage
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost EU fondova za podizanje razine stručnih znanja i kompetencija • Internetska dostupnost obrazovnim programima, uključujući i s područja turizma) • Značajan broj iseljenika u ekonomski razvijenim zemljama Europe/svijeta • Uvoz ‘radne snage’ <ul style="list-style-type: none"> ○ Iz drugih dijelova RH ○ Iz BiH ○ Iz EU (primjena EU zakonske regulative u sferi rada i zapošljavanja) • Cjeloživotno učenje 	<ul style="list-style-type: none"> • Nastavak nepovoljnih demografskih kretanja • Nerazvijena javna svijest o potrebi zaštite prirode i kulturno povijesne baštine • Ubrzana depopulacija pojedinih ruralnih dijelova klastera Neretva • Slab interes i/ili negativan odnos prema radu/poduzetništvu u turizmu (visina plaća, ‘služnički mentalitet, stopa povrata i sl.) • Postupno opadanje kvalitete turističkih proizvoda i usluga kao posljedica neobrazovane radne snage • ‘Politički obojeno’ kadrovanje

5.6. Marketing i promocija

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Uloga TZ gradova/općina (Ploče, Metković, Opuzen, Slivno) u profiliranju turističkog proizvoda Klastera • Promocija određenih dijelova Klastera/ponude preko Interneta 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedefiniran imidž destinacije na turističkom tržištu – nedovoljna prepoznatljivost destinacije • Nefunkcioniranje klastera Neretve kao jedinstvene turističke destinacije – nepostojanje zajedničkog nastupa na turističkom tržištu • Nedostatak složenih turističkih proizvoda • Nedostatak inovacija i diferencijacije u razvoju novih turističkih proizvoda • Nedostatak inovacija/diferencijacije u marketing • Godišnji marketing planovi gradova/općina nemaju dovoljno strateškog naboja • Nedovoljni promidžbeni budžeti • Raspoloživost turističkih promotivnih materijala • Ograničene javno-privatne inicijative u sferi marketinga/promocije • Nedovoljna orijentacija na tržište specijalnih interesa (cikloturizam, seoski turizam, ekoturizam, 'mekani' avanturizam i sl.) • Nedovoljan broj TIC-eva • Direktni marketing tek u začetku
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Pojačan fokus na selektivne oblike turizma • Zakonska mogućnost osnivanja TZ klastera Neretva – objedinjavanje turističke promidžbe • Jačanje međuregionalne i međunarodne suradnje doline Neretve i Županije na razvoju i promociji turističkih proizvoda • Uspostava nekoliko destinacijskih management kompanija specijaliziranih za turističke proizvode Klastera • Unapređenje u prezentaciji i/ili komercijalizaciji postojećih turističkih proizvoda • Diversifikacija turističkih proizvoda/sustava doživljaja • Formiranje tematskih klastera • Direktni marketing/E-marketing 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj i jačanje tržišne pozicije destinacija iz neposrednog konkurentskog okruženja • Preustroj sustava TZ i ukidanje manjih TZ-a • Imidž nerazvijene turističke destinacije

5.7. Organizacija i upravljanje turističkim razvojem

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Djelovanje LAG-a Neretva • Jačanje svijesti nositelja javne vlasti o gospodarskom potencijalu turizma • Svijest o potrebi izrade Strategije razvoja turizma Klastera kao ključne podloge za upravljanje turističkim razvojem • Uspješan rad nekih od nevladinih udruga/organizacija civilnog društva 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak strateških razvojnih planova s područja turizma (strateških i provedbenih) • Nedovoljna uključenost svih razvojnih dionika u profiliranje turističkog razvoja na tzv. 'community based' principu • Nedostatak velikih investicijskih projekata • Slaba razina suradnje među dionicima razvoja turizma <ul style="list-style-type: none"> ○ Privatni sektor ○ Javni sektor ○ Nositelji izvršne vlasti • Umrežavanje s drugim gospodarskim sektorima (poljoprivreda, kultura i sl.) • Neravnomjeran turistički razvoj <ul style="list-style-type: none"> ○ Duž obalne crte ○ Na relaciji more – zaleđe ○ Na relaciji selo - grad • Nepostojanje tradicije bavljenja turizmom
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Osnivanje TZ područja klastera Neretva • Porast interesa investitora za ulaganje u projekte s područja turizma • Raspoloživost državnih subvencija i povoljnih kredita HBOR-a za razvoj turističkih projekata • Stvaranje preduvjeta za povlačenje sredstava iz EU fondova kroz izradu planske dokumentacije • Prenamjena i stavljanje u funkciju neiskorištenih vojnih objekata koji se nalaze na atraktivnim lokacijama • Javno-privatna partnerstva • Intra i interregionalna suradnja • Lako dostupni modeli/iskustva u organizaciji, upravljanju i realizaciji turističkih razvojnih projekata 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna zainteresiranost DNŽ za ovaj dio Županije • Preklapanje nadležnosti između lokalne, regionalne i nacionalne razine odlučivanja • Nedovoljno razumijevanje nositelja javne vlasti JLS na području Klastera o mogućim društvenim i ekonomskim koristima razvoja turizma • Nemogućnost dogovora o turističkim razvojnim prioritetima na području Klastera • Investicije u tržišno neisplative projekte • Preustroj sustava TZ i ukidanje manjih TZ-a • Sporo i neučinkovito rješavanje vlasničkih prava na lokalnoj/regionalnoj/nacionalnoj razini • Konflikt javnog i privatnog interesa u zaštiti javnog dobra • Nedovoljna kontrola nad razvojem turizma na području Klastera – pogodovanje kapitalu/lokalnim moćnicima

5.8. Sažetak SWOT analize

Na temelju provedene SWOT analize može se zaključiti da današnja pozicija klastera Neretva na turističkom tržištu nije osobito dobra. Razloge za to valja tražiti kako u nedostatku kvalitetne, diversificirane i različitim potrošačkim segmentima prilagođene smještajne, ugostiteljske, športsko-rekreacijske, kulturno-zabavne i druge, s turizmom povezane uslužne ponude, ali i nedovoljnoj posvećenosti turističkom privređivanju pojedinih JLS Klastera uslijed čega raspoloživa turistička resursno-atraksijska osnova danas nije dovoljno tržišno valorizirana. Samim tim, na području Klastera danas nema dovoljnog broja za tržište spremnih proizvoda, osobito onih namijenjenih stacionarnoj potražnji.

S druge strane, međutim, a budući da raspoloživa resursno-atraksijska osnova Klastera pruža vrlo dobru mogućnost razvoja različitih turističkih doživljaja koje je moguće „pakirati“ u različite proizvode namijenjene osobito tržištu specijalnih interesa tijekom najvećeg dijela godine (blaga klima/visoka insolacija), nositelji turističkog razvoja Klastera trebali bi se, znatno više nego je to dosad bio slučaj, posvetiti izgradnji i/ili unapređivanju tzv. turističke infrastrukture neophodne za privlačenje novih ciljnih segmenata (biciklističke staze, pješačke staze, šetnice/trekking rute, pristupni putovi do nepristupačnih dijelova obale/plaža, interpretacijske ploče i sl.). Uz to, potrebno je dodatno promovirati, a po mogućnosti i financijski poticati turističku aktivnost postojećih i/ili novih malih/srednjih lokalnih turističkih poduzetnika, pod uvjetom da njihova poduzetnička aktivnost pridonosi diversifikaciji integralnog turističkog doživljaja Klastera.

Prilikom promišljanja dugoročno održivog intenziviranja turističkog razvoja Klastera, svakako valja voditi računa i potrebi kontinuiranog unapređivanja adekvatnih znanja i/ili vještina velikog broja (priučenih) malih turističkih poduzetnika i iznajmljivača obiteljskog smještaja, ali i nositelja javne izvršne vlasti, posebice u kontekstu privlačenja većeg interesa i racionalnog, dugoročno održivog kanaliziranja investicijske potražnje u veći broj konkretnih, većih ili manjih, poduzetničkih poduhvata privatnog sektora.

Strateške prednosti	Strateški nedostaci
<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitetna i raznovrsna turistička resursno-atraksijska osnova <ul style="list-style-type: none"> ○ Jadransko more i obala ○ Delta Neretve s pritocima i jezerima - četiri zaštićena područja (ornitološki i ihtio-ornitološki rezervati) ○ Krški masivi ○ Kultivirani krajobraz • Blaga mediteranska klima • Visoka insolacija • Rastuća ponuda (međunarodno) interesantnih događanja • Povoljan geoprometni položaj • Dobra cestovna povezanost s važnim emitivnim tržištima na sjeverozapadu • Zadovoljavajuća kvaliteta obiteljskog smještaja u priobalju • Postojanje nekoliko za tržište spremnih turističkih proizvoda namijenjenih ponajviše jednodnevnim izletnicima i 	<ul style="list-style-type: none"> • Brojni nedovoljno valorizirani turistički resursi/atraksije <ul style="list-style-type: none"> ○ Močvare/kanali ○ Napuštene kamene kuće ○ Napuštena sela/zaselci ○ Kultura života i rada ○ Staze i šetnice • Nedostupnost značajnog dijela morske obale • Nedovoljan broj, nepovoljna struktura i loša kvaliteta smještanih objekata • Siromašna te nedovoljno profilirana ugostiteljska i druga uslužna ponuda • Nerazvijen sustav zaštite i očuvanja okoliša • Loše stanje vitalnih dijelova komunalne infrastrukture • Udaljenost (međunarodnih) zračnih luka • Nepostojanje tradicije bavljenja turizmom

<p>tranziterima</p> <ul style="list-style-type: none">• Djelovanje LAG-a Neretva• Jačanje svijesti nositelja javne vlasti o gospodarskom potencijalu turizma - postojanje brojnih planskih dokumenata	<ul style="list-style-type: none">• Nedostatak 'jakih igrača' u turističkom sektoru• Nedostatak novih, s turizmom povezanih, razvojno-investicijskih projekata ('image makeri' - pokretači razvoja)• Nedostatak tržišno spremnih turističkih proizvoda namijenjenih stacionarnim gostima• Nedovoljna razina znanja i vještina za turističko privređivanje• Nedefiniran imidž destinacije• Niska razina suradnje razvojnih dionika• Točkast turistički razvoj cijelog područja
--	---

6. POTENCIJALNO OGRANIČAVAJUĆI ČINITELJI POŽELJNOG TURISTIČKOG RAZVOJA

Uspjeh na tržištu turističkih destinacija klastera Neretva valja povezivati ponajviše s kvalitetom njegovog tzv. turističkog lanca vrijednosti. Zaokruženi (cjeloviti) turistički lanac vrijednosti podrazumijeva dovoljan broj različitih aktivnih poduzetnika (smještajni objekti, objekti hrane i pića, različiti uslužni servisi, institucije financijskog posredovanja, turistički posrednici, trgovine i sl.), ali i kvalitetne usluge u sferi javnog sektora (javni prijevoz, komunalna infrastruktura, čistoća i uređenost naselja, sigurnost, turističke informacije, kulturne institucije i sl.).

Kad je riječ o cjelovitosti turističkog lanca vrijednosti na području klastera Neretva, odmah valja istaknuti da postojeće stanje nikako ne zadovoljava. Naime, uz nedostatak brojnosti i raznorodnosti smještajne ponude, cijelo projektno područje karakterizira izrazit nedostatak (i) ugostiteljske ponude, (ii) raznovrsne trgovačke ponude, (iii) prepoznatljive kulturno-zabavne ponude, (iv) dovoljnog broja športsko-rekreacijskih sadržaja, odnosno (v) različitih uslužnih servisa s mogućnošću najma opreme i/ili rekvizita. Samim tim, u ovom je času nemoguće razmišljati o mogućnosti kreativnog povezivanja pojedinačnih ponuđača različitih usluga i to kako na razini javno-privatnih, tako i na razini javno-javnih i privatno-privatnih suradnji, sve u cilju stvaranja složenog, individualnim potrebama korisnika prilagođenog turističkog doživljaja. Uz to, dodatno valja naglasiti i činjenicu da se relativno siromašan turistički lanac vrijednosti u ljetnim mjesecima, još više reducira tijekom ostalih mjeseci u godini (siječanj – svibanj, odnosno listopad – prosinac).

U uvjetima, dakle, nedovoljne širine i dubine turističkog lanca vrijednosti na području cijelog Klastera, poticanje investicijske aktivnosti na lokalnoj razini, osobito u sferi malog i srednjeg poduzetništva, zasigurno predstavlja ključni preduvjet za dinamiziranje turističke aktivnosti i dugoročno održivo tržišno (re)pozicioniranje cijelog projektnog područja. Sukladno tome, u nastavku se ukazuje na nekoliko činitelja koji sustavno ograničavaju investicijsku aktivnost kako na prostoru RH u cjelini, tako i na području klastera Neretva. To su, primjerice, (i) nedovoljno usuglašen zakonski okvir, (ii) nedovoljno stimulativna investicijska klima, (iii) nedovoljna razina znanja i vještina kako privatnih poduzetnika koji se žele okušati u sferi turizma, tako i (iv) upitan razvojni potencijal nekoliko turističkih razvojnih zona.

6.1. Zakonski okvir

Zakonska problematika od interesa za efikasno upravljanje turizmom/turističkim razvojem u nas, a što mi moglo imati negativne implikacije i na području klastera Neretva, samo je manjim dijelom regulirana s nekoliko, posebno za tu svrhu, osmišljenih zakona. Istodobno, na turističko privređivanje značajno utječe i cijeli niz zakonskih rješenja u ingerenciji većeg broja drugih ministarstava²⁶.

Velik broj zakona, ali i činjenica da ih autonomno donose različita ministarstva, pri čemu je proces međusobnog usklađivanja manje-više formalnog karaktera, ukazuju na potencijalni „pravno-legislativni rašomon“ u kojem se nikome nije lako snaći. Na to su najbolje ukazali

²⁶ Kao što su primjerice, Ministarstvo financija, Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo kulture, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, Ministarstvo zdravlja i sl.

rezultati recentno provedenih fokus grupa s poduzetnicima u sferi hotelijerstva, kampinga i obiteljskog smještaja, odnosno s poduzetnicima u sferi nautičkog, zdravstvenog, kulturnog i pustolovnog turizma²⁷. Naime, većina primjedbi raznorodnih hrvatskih poduzetnika na današnji pravno-legislativni okvir koji regulira privređivanje u sferi turizma mogu se svesti pod tri 'zajednička nazivnika'. To su a) nefunkcionalnost (uslijed zakonske prenormiranosti), b) neprimjerenost (uslijed čega se poduzetnicima smanjuje profitabilnost), odnosno c) nedorečenost (uslijed su moguća različita tumačenja zakonskih odredbi).

Nedovoljna funkcionalnost, neprimjerenost i/ili nedorečenost postojećeg zakonskog okvira relevantnog za turističko privređivanje određenim je dijelom, zasigurno, posljedica brzog zatvaranja relativno velikog broja poglavlja prilikom pristupnog procesa Hrvatske u EU. Naime, budući da je tada, u izuzetno kratkom roku, valjalo harmonizirati velik broj hrvatskih zakona s pravnom stečevinom EU, logično je pretpostaviti da su se, ponekad, nedovoljno selektivno koristila rješenja iz gospodarski, socijalno i/ili politički znatno naprednijih zemalja. Samim tim, ne treba čuditi da su pojedine odredbe u mnogim zakonima, uredbama i/ili provedbenim propisima od interesa (ne samo) za turističko privređivanje postavljene previše kruto, odnosno na način koji nije primjeren razvojnom trenutku u kojem se Hrvatska tada nalazila, ali i trenutku u kojem se ona danas nalazi.

6.2. Investicijska klima

Danas praktički da i nema zemlje u kojoj se aktivnom promotivnom politikom i nizom konkretnih poticajnih mjera ne pokušava kreirati pozitivna investicijska klima u cilju privlačenja stranih i/ili domaćih investitora. Stimulativno investicijsko ozračje uobičajeno podrazumijeva kreiranje učinkovitog sustava financijskih i/ili fiskalnih poticaja na nacionalnoj, regionalnoj i/ili lokalnoj razini.

S obzirom da Hrvatska dosad, a to se odnosi osobito za područje cijelog klastera Neretva, za razliku od drugih zemalja u neposrednom okruženju (Slovačka, Mađarska, Češka, Bugarska, Crna Gora, Turska), nije bila pretjerano uspješna u privlačenju velikih međunarodnih investicijskih projekata, a što se odnosi i na turistički sektor, može se zaključiti da postojeći, granski neprilagođen, sustav državnih poticaja i/ili njegova implementacija, osobito u uvjetima međunarodne percepcije Hrvatske kao visoko birokratizirane i naglašeno korumpirane zemlje²⁸, nije dovoljno međunarodno konkurentan. Takvu konstataciju potvrdili su i stavovi raznorodnih hrvatskih turističkih poduzetnika do kojih se došlo kroz organizaciju već spomenutih fokus grupa za potrebe izrade Strategije razvoja turizma RH do 2020. godine.

Naime, prema mišljenju hrvatskih turističkih poduzetnika i/ili turističkih strukovnih udruga, investicijsku klimu u nas karakterizira evidentan nedostatak institucionalne podrške, osobito za male i/ili nove poduzetnike („...ne postoji sustavan način poticanja hotelijerstva i/ili razvoja turističke ponude kroz, primjerice, porezna rasterećenja za ulaganje u zaštitu okoliša, za re-investiranu dobit, za poboljšanje energetske učinkovitosti, za novo zapošljavanje i sl.“; „...banke ne pružaju ikakvu potporu malim 'igračima'. Nema načina

²⁷ Riječ je o istraživanju koje je tijekom 2012. godine provedeno za potrebe izrade Strategije razvoja turizma Hrvatske do 2020. godine

²⁸ Vidjeti više o tome u primjerice: Global Corruption Barometer-a (Transparency International, 2014), odnosno Investment Climate Statement – Croatia (US Department of State, 2015).

financiranja tzv. 'start up' projekata“; ...„ponuđači u sferi obiteljskog smještaja investiraju 'izvan sustava', programi potpora se stalno uvode i ukidaju“).

6.3. Razina znanja i kompetencija

Brze i sve intenzivnije promjene u globaliziranom tržišno-poslovnom okruženju te brz razvoj novih tehnologija zahtijevaju kontinuirano učenje i stjecanje novih znanja i/ili vještina u svim sferama gospodarstva pa tako i u domeni turizma i turističkog privređivanja. Samim tim, odgovarajuća razina znanja i vještina svih dionika turističkog razvoja klastera Neretva predstavlja ključan preduvjet ne samo za pojačano privlačenje turističke potražnje na projektno područje, već i za poticanje poduzetničke aktivnosti lokalnih žitelja kroz ulazak u nove, manje ili veće, turističke razvojno-investicijske projekte.

Nova znanja i vještine dionika turističkog razvoja Klastera potrebna su ne samo u kontekstu donošenja dnevno-operativnih odluka i osiguranja primjerene kvalitete usluživanja, već osobito u kontekstu dinamiziranja investicijske aktivnosti. Nažalost, postojeća razina znanja i kompetencija određenog broja aktivnih turističkih poduzetnika još uvijek nije na primjerenj razini. Ta se konstatacija ne odnosi samo na razinu znanja i vještina uposlenih, već i samih poslodavaca, osobito ako je riječ o osobama koje su se turističkim privređivanjem počele baviti kao parcijalnim sezonskim i/ili sekundarnim zanimanjem, odnosno ako je riječ o osobama koje nisu završile prikladnu strukovnu i/ili visoku školu. U tom smislu, novim turističkim poduzetnicima zasigurno su potrebna dodatna (sa)znanja o gospodarskom potencijalu turističkog tržišta, zakonitostima turističkog privređivanja, odnosno o potrebi planiranja/vođenja investicijskog procesa na način da se što je moguće više minimiziraju rizici povezani s ulaganjima.

S druge strane, potrebna znanja i vještine za kvalitetno upravljanje turističkim razvojem u sferi ingerencije javnog sektora, a osobito u kontekstu učinkovitog obnašanja izvršne vlasti na lokalnoj/regionalnoj razini, podrazumijevaju ne samo dobro razumijevanje međuovisnosti turističkog privređivanja i kvalitete javno-komunalne infrastrukture na cijelom projektnom području, već i poznavanje ključnih komponenti integralnog turističkog proizvoda Klastera, zakonitosti projektnog menadžmenta te uspješnog destinacijskog pozicioniranja.

6.4. Upitan razvojni potencijal određenog broja turističkih razvojnih zona

Prema još uvijek važećem Prostornom planu DNŽ, na području Klastera Neretva predviđeno je devet turističkih razvojnih zona (tablica 6.4.1). razmještenih u tri jedinice lokalne samouprave:

- Grad Ploče - 5 zona,
- Općina Slivno - 3 zone te
- Grad Opuzen –1 zona

Osim što se 3 od planiranih 9 turističkih razvojnih zona nalaze na ekološki izuzetno osjetljivom području ušća Neretve (zona Ušće, Galičak i zona Pržinovac-Plaža), od čega je 2 prostorni plan DNŽ atribuirao kao turističke zone u istraživanju, ni većina ostalih turističkih razvojnih zona nije konzumirana. To je rezultat složenih imovinsko-vlasničkih odnosa (tzv. 'tigrova koža'), relativne nedostupnosti i/ili postojeće razine infrastrukturne opremljenosti tj. zatečenog (današnjeg) stanja u prostoru.

Tablica 6.4.1: Plarinane turističke razvojne zone na području Klastera Neretva

GRAD/OPĆINA	ASELJE	NAZIV LOKALITETA
Grad Ploče	Komin	<ul style="list-style-type: none"> • Ušće - T3, 1 ha, 100 osoba • Galičak - T zona u istraživanju
	Baćina	<ul style="list-style-type: none"> • Željugrad – T1, 0,5 ha, 80 osoba • Željugrad – T3 0,5 ha, 100 osoba • Dobrogošće – T1, 12 ha, 1100 osoba
Općina Slivno	Klek	<ul style="list-style-type: none"> • Moračna – T3, 6 ha, 500 osoba
	Raba	<ul style="list-style-type: none"> • Uvala Soline – T1, 10 ha, 700 osoba
	Blace	<ul style="list-style-type: none"> • Uplov – T2, 10 ha, 500 osoba
Grad Opuzen	Pržinovac	<ul style="list-style-type: none"> • Plaža – T zona u istraživanju

Izvor: PPU DNŽ

Što se tiče postojećih turističkih razvojnih zona, kao i onih u istraživanju, za privlačenje potencijalnih (stranih i/ili domaćih) investitora, posebno valja ukazati na sljedeće činjenice:

- turistička zona Ušće (na području naselja Komin/grada Ploče), na kojoj je po PPDNŽ planiran auto-kamp, nalazi se na lijevoj obali na samom ušću Neretve i predstavlja građevinski objekt izgrađen radi regulacije toka Neretve od prednika Hrvatskih voda. U naravi se radi o lokalitetu veličine 1ha, 800m udaljenom od zone intenzivnog poljoprivrednog uzgoja te manje od 2km od područja lučkih terminala rasutog i tekućeg tereta. Na navedenom lokalitetu postoji tradicija reprezentativnog autokampa ugašenog u ratnim vremenima, a u neposrednoj blizini nalazi se jedna od vodećih točaka u RH za kitesurfing. Lokalitet je pod upravom Hrvatskih voda, a Grad Ploče je u pokušaju revitalizacije prostora ostvario sredstva od Ministarstva turizma za izradu projektne dokumentacije za "Autokamp Ušće". Suglasnost i posebne pisane uvjete očuvanja prostora u tom su projektu izdale i Hrvatske vode. Nakon izrade projektne dokumentacije očekuje se velik odaziv potencijalnih koncesionara koji će morati maksimalno osigurati očuvanje prostora kako bi se zadržala njegova autohtonost i spriječilo daljnje zadiranje u prirodu što je i jedini mogući put razvoja turizma na ovom području.
- turistička zona Galičak (na području naselja Komin/grada Ploče) odnosi se na uzvisinu Galičak koja se nalazi neposredno uz uski obalni pojas uz plažu/more. U naravi se radi o napuštenom kamenolomu koji je korišten za iskop kamena kojim su građene osnove nasipa namijenjenih reguliranju toka Neretve i melioraciji. Zonu bi valjalo razvijati s osjećajem za mjeru i okolišno održivo, u pravcu specifične vrste eko turizma te nuditi specifične vidove turizma karakteristične za područje Neretve. U tom smislu, posebno valja razmišljati o tipskim neretvanskim kućicama od prirodnog materijala ("pojate") ili sličnim vidovima turizma, uz poštivanje najsuvremenijih/najviših standarda u zaštiti okoliša.
- turistička zona Moračna (na području naselja Klek/općine Slivno) odnosi se na uvalu/prirodnu plažu (šljunak) i maslinik, pri čemu su uvala/plaža i maslinik fizički

odvojeni Jadranskom turističkom cestom od ostatka zone u brdovitom zaleđu na kojem bi se trebali smjestiti gotovo svi sadržaji predviđenog kampa. Nadalje, a budući je riječ o zoni koja je poprilično udaljena od najbližeg naselja, troškovi infrastrukturnog opremanja lokaliteta, osobito električna energija, pitka voda i kanalizacija, kako po jedinici kapaciteta (kamp mjesto), tako i u ukupnosti zasigurno bi bili visoki.

- turistička zona Dobrogošće (na području naselja Baćina/grada Ploče) smještena u istoimenoj uvali, odnosi se na relativno velik prostor koji obuhvaća većinom čestice privatnih osoba. U naravi predstavlja izuzetno očuvani dio morske obale u blizini jadranske magistrale i prirodni je nastavak makarske rivijere. Lokacija se nalazi oko 500m udaljeno od glavne magistralne prometnice D8, oko 800m od magistralnog cjevovoda, oko 1000m od 10kV dalekovoda i telefona, a odvodnja se može riješiti vlastitim pročištačem otpadnih voda. Područje je atraktivno, ali zbog potrebe rješavanja imovinsko-pravnih odnosa i cjelokupne infrastrukture nije izvjesno brzo aktiviranje tj privođenje namjeni.

Samim tim, od ukupno devet turističkih razvojnih zona koje su na području Klastera Neretva prepoznate postojećim PPU DNŽ, realni i brzo ostvariv razvojno-turistički potencijal ima pet zona - dvije zone na lokalitetu Željograd (Baćinska jezera) i postojeći auto-kamp Ušće (Komin), odnosno dvije zone na području općine Slivno (uvala Soline i Uplov). Uz navedenih pet razvojnih zona, određene razvojne potencijale mogle bi imati i turističke zone Pržinovac-Plaža i Galičak, trenutno u istraživanju. Iako je riječ o zonama u prostoru izuzetne ekološke osjetljivosti, radi se o prostoru na kojem se već nalazi kamp srednje veličine koji nije evidentiran kao turistička zona u PPU DNŽ, a koji bi, njegovim izmjenama i dopunama, mogao prerasti u (eko)-kamp naselje. Riječ je o smještajnoj ponudi koja, uz klasičnu kamp ponudu (kamp mjesta na 60% raspoloživog prostora), dozvoljava i izgradnju čvrstih objekata (hotel/turističko naselje na 40% raspoloživog prostora). Pod uvjetom proširenja ponude postojećeg kampa, dakle, izgradnja dodatnih čvrstih objekata turističke ponude na lokalitetu Pržinovac-Plaža ne bi trebala nepovratno narušiti izvornu ambijentalnost/autentičnost cijelog okolnog prostora. Isto tako, takav pristup razvoju zone bitno bi snizio troškove infrastrukturnog opremanja odnosno teškoće povezane s osiguravanjem adekvatnog pristupa/prometa u mirovanju (kako za goste, tako i za dostavna vozila).

Konačno, a u želji da se osigura veći potencijal za razvoj nove smještajne ponude čini se da bi izmjenama i dopunama PPDNŽ bilo potrebno planirati održive i primjerene prostoru zone na Ušću po svim standardima očuvanja ekološke mreže (pritom bi maksimalno valjalo voditi računa da se radi o lokacijama izvan ekološki zaštićenih područja). Također bilo bi potrebno planirati smještajnu ponudu i u unutrašnjosti klastera na pogodnim lokacijama, u cilju revitalizacije ruralnog brdskog područja Neretve (difuzni hoteli, eko-etno sela, obnova starih objekata u turističkoj ponudi i sl.)

7. POŽELJNA NAČELA TURISTIČKOG RAZVOJA

7.1. Polazne osnove

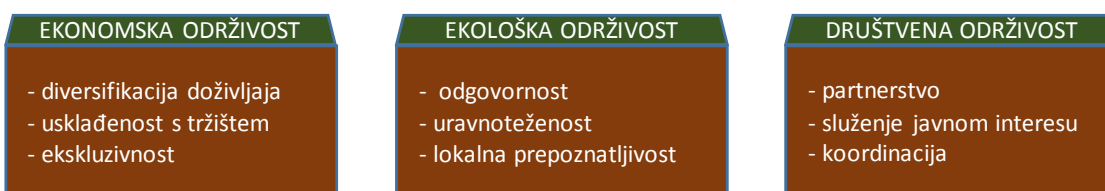
Povećanje blagostanja lokalne zajednice osnovna je svrha svakog društveno-ekonomskog razvoja nekog područja, a to uključuje i razvoj turizma. Kad je riječ o klasteru Neretva, povećanje blagostanja lokalne zajednice podrazumijeva dobro osmišljeno i međusobno koordinirano gospodarsko aktiviranje cjelokupne raspoložive materijalne i nematerijalne resursno-atraktivne osnove kojom se raspoložive, sve u skladu s definiranim razvojnom vizijom. Samo će, naime, na taj način biti moguće stvoriti međusobno komplementaran sustav turističkih doživljaja prikladnih za 'konzumaciju u različitim dijelovima godine, a što je preduvjet za poticanje značajnijeg (domaćeg i/ili međunarodnog) turističkog interesa za dolazak/boravak na ovo područje.

S druge strane, u uvjetima globalnog jačanja svijesti o sve izraženijoj konkurentskoj borbi na tržištu turističkih destinacija, kako na nacionalnoj, tako i na regionalnoj i lokalnoj razini, rast društveno-ekonomskog blagostanja žitelja JLS na području klastera Neretva podrazumijeva promišljeno i odgovorno upravljanje procesom turističkog rasta i razvoja, pri čemu se valja rukovoditi principima dugoročne ekonomske, socijalne i ekološke održivosti.

Dugoročna ekonomska, socijalna i prostorno-ekološka razvojna održivost nekog prostora podrazumijevaju gospodarski rast i razvoj koji 'zadovoljava potrebe sadašnjih stanovnika na načini koji ne ugrožava budućnost budućih generacija', ali i koji 'u okviru prihvatnog kapaciteta eko i društvenog sustava unapređuje kvalitetu života lokalnih žitelja'. Da bi to bilo moguće, poželjni turistički razvoj cijelog Klastera nameće potrebu kontinuiranog usuglašavanja/usklađivanja interesa svih dionika turističkog razvoja oko ključnih razvojno-investicijskih projekata u sferi kako privatnog, tako i javnog sektora.

U skladu s prethodnim odrednicama, načela na kojima valja temeljiti budući razvoj turizma na području klastera Neretva valja, dakle, povezivati ponajviše sa devet međusobno povezanih načela (Slika 7.1.1) koja podrazumijevaju konsenzus i usklađeno djelovanje svih/ključnih dionika turističkog razvoja u budućnosti.

Slika 7.1.1: Načela turističkog razvoja klastera Neretva

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

7.2. Odrednice ekonomske održivosti

Kad je riječ o ekonomskoj održivosti, poželjni razvoj turizma na području klastera Neretva u vremenu koje dolazi podrazumijeva sustavno obogaćivanje sustava doživljaja u cilju povećanja kvalitete integralnog destinacijskog proizvoda. U tom smislu, riječ je o sljedećim razvojnim načelima:

- **Načelo diversifikacije doživljaja/Privlačenje različitih potrošačkih segmenata** – usprkos raznovrsnoj i vrijednoj resursno-atraksijskoj osnovi cijelog projektnog područja, klaster Neretva još se uvijek povezuje ponajviše s jednodnevnom izletničkom potražnjom, odnosno s proizvodom 'sunca i mora' na području općine Slivno. Takvo tržišno pozicioniranje zasigurno neće bitnije intenzivirati turistički promet na ovom prostoru u vremenu koje dolazi. Drugim riječima, nositelji turističkog razvoja Klastera u svim JLS, pa čak i na području općine Slivno, trebali bi se znatno više nego je to danas slučaj orijentirati na privlačenje stacionarne turističke potražnje, a što podrazumijeva pojačano okretanje različitim segmentima tržišta specijalnih interesa.
- **Načelo tržišne usklađenosti/Prilagođenost globalnim kvalitativnim trendovima** – osim što je turizam danas jedna od najvećih i najbrže rastućih gospodarskih aktivnosti u globalnim razmjerima, rastuća razina obrazovanja i rast blagostanja, posebice u razvijenim zemljama svijeta, pridonose ubrzanoj tranziciji ka post-materijalističkim društvenim vrijednostima i jačanju 'ekonomije doživljaja'. Biti konkurentan u takvim uvjetima znači biti jedinstven, autentičan i/ili originalan kako u ponudi atrakcija ('hardware'), tako i u njihovoj prezentaciji ('software'). To podrazumijeva ne samo odgovorno, promišljeno i profesionalno upravljanje svim raspoloživim turističkim atrakcijama (prezentabilnost), već i njihovu kvalitetnu interpretaciju te kvalitetnu popratnu uslugu.
- **Načelo ekskluzivnosti/Turizam prilagođen očekivanjima ciljnih skupina** - turisti zainteresirani za posjet projektnom području bit će, u pravilu, sve obrazovaniji i sve iskusniji putnici koji točno znaju što žele, a vrijednost za novac i kvalitetu utrošenog vremena procjenjuju na temelju svojih iskustava u ostalim dijelovima svijeta. U tom smislu, razvoj turizma na području klastera Neretva u budućnosti valja promišljati ponajviše u kontekstu kontinuiranog i održivog rasta kvalitete integralnog turističkog doživljaja, a što podrazumijeva individualizaciju pristupa i pretvaranju svakog turista iz 'pasivnog objekta' u 'aktivni subjekt'. To je moguće postići ponajviše kroz tematiziranje obilaska kao i kroz slojevitu interpretaciju atrakcija na način da njen sadržaj bude pomno prilagođen različitim interesnim, demografskim i/ili psihografskim skupinama.

7.3. Odrednice prostorno-ekološke održivosti

Odrednice prostorno-ekološke održivosti osnovica su za valorizaciju i definiranje razvojnih projekata javnog i privatnog sektora, osobito u kontekstu utvrđivanja njihove maksimalno prihvatljive veličine/kapaciteta i lokacije, ali i u kontekstu zaštite kvalitete prostora, bioraznolikosti, upravljanja otpadom, opskrbe energijom, tretiranja otpadne odvodnje, zaštite od buke i sl. Temeljne principe za promišljanje društveno-ekonomskog razvoja klastera Neretva koji podržava prostorno-ekološku održivost mogu se sažeto iskazati kroz:

- **Načelo odgovornosti/'Zelena' orijentacija** – radi se prije svega o racionalnosti u korištenju sve ograničenijeg, još uvijek raspoloživog razvojnog prostora²⁹, poštivanju odrednica nosivog kapaciteta mikrolokacija predviđenih za razvojno-investicijske projekte, odnosno poštivanju graničnog kapaciteta postojećih

²⁹ U tom smislu svakako valja izraditi i plan upravljanja zaštićenim područjima u sklopu Nature 2000.

infrastrukturnih sustava. Osim toga, ekološka odgovornost podrazumijeva i primjenu suvremenih tehničko-tehnoloških rješenja u gradnji i opremanju turističko-ugostiteljskih objekata (npr. smanjenje toplinskih gubitaka, korištenje obnovljivih izvora energije ugradnja energetske učinkovite sustava grijanja/hlađenja i sl.), Načelo odgovornosti obvezuje na primjereno ponašanje ne samo gospodarske subjekte, već i lokalno stanovništvo i posjetitelje/turiste koje dolaze na prostor klastera Neretva.

- **Načelo uravnoteženosti/Osjećaj za mjeru** – riječ je o potrebi ne samo definiranja optimalnog načina korištenja raspoloživog, turistički interesantnog, razvojnog prostora (tzv. oportunitetni trošak), već i potrebi kontroliranja dinamike poželjne 'turistifikacije' cijelog projektnog područja kao i pojedinih njegovih dijelova, sve u cilju utvrđivanja prihvatljive razine utjecaja turističkih aktivnosti na fizička i socijalna obilježja okruženja. Počivajući na usklađenom i transparentnom sustavu planiranja upotrebe prostora, načelo valja vezivati ne samo uz turističke, već i uz ne-turističke poduzetničke aktivnosti, kao i uz aktivnosti povezane s alternativnim mogućnostima 'produktivnog' korištenja javnog prostora.
- **Načelo lokalne prepoznatljivosti/Očuvanja duha mjesta** – radi se o potrebi očuvanja specifičnog duha mjesta (tzv. Genius loci) u oblikovanju razvojnog prostora, kreiranju sadržaja turističke, ali i neturističke, ponude kao i različitih sadržaja u funkciji obogaćivanja društvenog života žitelja svih JLS klastera Neretva. Drugim riječima, načelo pretpostavlja njegovanje specifične kulture života i rada na ovim prostorima, a što bi trebalo utjecati na prosuđivanje o prihvatljivosti svih većih, s turizmom povezanih, razvojno-investicijskih projekata.

7.4. Odrednice društvene održivosti

Ponajviše kao rezultat procesa globalizacije gospodarskih tokova i sve većeg pritiska međunarodne investicijske potražnje za izgradnjom 'industrijski tipiziranih' gospodarskih objekata, sve su izraženije tendencije ka postupnoj degradaciji lokalne graditeljske tradicije, kultiviranog krajobraza, gospodarske tradicije i/ili prepoznatljive kulture života i rada velikog broja manjih turističkih destinacija u svijetu. U tom smislu, načela koja podupiru odrednice društvene održivosti mogu se sažeti kroz:

- **Načelo partnerstva/Potreba za suradnjom** – riječ je o načelu koje podrazumijeva suradnju nositelja javne vlasti s privatnim sektorom (poduzetnici), civilnim sektorom, ali i različitim institucijama u sferi zaštite okoliša, obrazovanja, kulture, prometa, zdravstva, sigurnosti i sl. Cilj takve suradnje je stvaranje poticajne društvene klime i povećavanje stupnja kohezije, ali i veće odgovornosti svih nositelja razvoja za promišljanje budućnosti. Riječ je o načelu koje zagovara primjenu principa tzv. 'community based planning'-a kao preduvjeta za usuglašavanje razvojnih prioriteta na razini cijelog Klastera, ali i za stvaranje međusobnog povjerenja i osjećaja 'uključenosti' svakog žitelja u odluke koje mogu značajno utjecati na prevladavajući način/stil života i navike lokalne zajednice.
- **Načelo služenja javnom interesu/Transparentnost u donošenju odluka** – riječ je o načelu koje bi trebalo osigurati da svi novi, s turizmom povezani, razvojno-investicijski projektu doista budu u funkciji povećanja blagostanja svih žitelja Klastera. Naime, u uvjetima često suprotstavljenih interesa različitih dionika

(država, lokalna samouprava, privatni poduzetnici, lokalno stanovništvo, civilne/interesne udruge i sl.), moćne političke i/ili gospodarske elite prečesto, agresivnim pristupom i netransparentnošću u donošenju odluka, pokušavaju nametnuti vlastite parcijalne interese u profiliranju destinacijske ponude/kreiranju destinacijskog proizvoda, pri čemu, istodobno ne vode previše računa ni o parcijalnim interesima drugih dionika razvojnog procesa, niti o dugoročnim interesima cijele društvene zajednice.

- **Načelo koordinacije/Utvrđivanje prioriteta** - radi se o načelu koje predstavlja preduvjet za efikasnu provedbu javno definiranih i usvojenih strateških razvojnih usmjerenja kroz sustavno i transparentno usklađivanje pojedinačnih, ponekad i konfliktnih, interesa različitih dionika društveno-ekonomskog razvoja. Riječ je o načelu bez kojega neće biti moguće stvoriti poticajno društveno okruženje za prijeko potrebno usklađivanje razvojnih prioriteta, odnosno poželjne dinamike različitih gospodarskih inicijativa.

8. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA

8.1. Uvodne napomene

Vizija kako društveno-ekonomskog, tako i turističkog razvoja nekog zaokruženog administrativno-teritorijalnog područja predstavlja željenu sliku o tome kako bi taj prostor trebao izgledati u budućnosti. Drugim riječima, radi se o poželjnoj slici budućnosti koja je podjednako prihvatljiva kako nositeljima izvršne vlasti, tako i različitim razvojnim dionicima i/ili interesnim skupinama te cjelokupnoj populaciji. Vizija razvoja turizma na području klastera Neretva predstavlja, dakle, zaokruženi i cjeloviti iskaz onoga što dionici turističkog razvoja u njemu uistinu žele postići razdoblju do 2020. godine.

Definiranje turističke razvojne vizije za klaster Neretva važno je zbog dva razloga. Prvi proizlazi iz samog procesa njezinog definiranja tijekom kojeg pripadnici različitih interesnih skupina dolaze u poziciju da, polazeći od vlastitih načela i sustava vrijednosti, ali i realnog sagledavanja snaga i slabosti dosadašnjeg razvojnog puta, zajednički promišljaju kakvu budućnost žele. Drugi se odnosi na iskaz vizije kao svojevrsnog 'vodiča' u valorizaciji razvojnih alternativa, a što se svodi na njenu ulogu pri propitivanju svrsishodnosti različitih mogućnosti, pravaca i/ili aktivnosti koji određuju budućnost cijelog ovog prostora i njegovih žitelja.

Osmišljavanje i kasnije operativno provođenje aktivnosti u funkciji ostvarivanja zacrtane razvojne vizije međusobno povezuje razvojne dionike, mobilizira ih i usmjerava njihove pojedinačne aktivnosti prema ispunjavanju zacrtanog zajedničkog 'sna'. Nadalje, ispunjavanje odrednica jednom usvojene vizije zahtijeva ne samo neposredno uključivanje, već i prihvaćanje, poistovjećivanje i koordinirano djelovanje lokalne samouprave, različitih institucija javnog sektora, privatnih poduzetnika, različitih građanskih udruga i/ili pojedinaca. U tom smislu, izuzetno je važno da se u proces definiranja razvojne vizije uključe svi relevantni dionici i/ili interesne skupine.

8.2. Metodološki pristup

Kako bi se osiguralo da vizija turističkog razvoja klastera Neretva odražava interese svih razvojnih dionika, u procesu njenog definiranja posebna pozornost posvećena je uključivanju kako predstavnika javne vlasti, tako i predstavnika turističke zajednice, predstavnika vodećih turističkih poduzetnika, predstavnika vodećih ponuđača usluga obiteljskog smještaja, vlasnika turističkih agencija, ali i predstavnika vodećih kulturnih institucija te istaknutih građana.

Prethodno definirani participativni i konzultativni metodološki okvir upotrijebljen je kako bi se, iz perspektive dugoročnog optimiranja poželjnog razvoja turizma na cijelom projektnom području, utvrdile temeljne odrednice nove razvojne vizije.

8.3. Vizija razvoja turizma na području klastera Neretva

U definiranju poželjne, većini dionika prihvatljive, vizije razvoja turizma na projektnom području, korisno je krenuti od traženja odgovora na sljedeća tri pitanja:

- kakav bi turistički proizvod klastera Neretva trebao biti,

- čime će klaster Neretva privlačiti turističku potražnju, te
- kako bi turizmom na području klastera Neretva trebalo upravljati?

Odgovori do kojih se došlo sažeto su prezentirani u slici 8.3.1.

Slika 8.3.1: Ključne odrednice vizije razvoja turizma na području klastera Neretva

U skladu s gornjim odrednicama, a kao rezultat konzultativnog procesa i aktivne participacije različitih razvojnih dionika, definirana je sljedeća vizija razvoja turizma projektnog područja:

U 2020. godini cijelo će područje Klastera predstavljati međunarodno afirmiranu turističku destinaciju, prepoznatljivu ponajviše po očuvanosti eko-sustava uz deltu Neretve, po širokoj paleti proizvoda namijenjenih različitim segmentima tržišta specijalnih interesa, ali i po aktivnom 'sunce i more' odmoru.

Bogatstvo i emocionalni naboj doživljaja, u kombinaciji s izvornom ljepotom krajolika, autentičnošću ugostiteljske ponude, blagom mediteranskom klimom i osebujnom paletom događanja tijekom većeg dijela godine, predstavljat će ključne razlikovne elemente i dobru osnovu za uspostavu jedinstvenog turističkog brenda.

Dinamičan i prostorno ravnomjeran turistički razvoj Klastera bit će rezultat poticajnog poslovnog ozračja, odgovornog destinacijskog menadžmenta kao i uspješne suradnje javnog i privatnog sektora.

Nova vizija turističkog razvoja klastera Neretva temelji se, dakle, na tri 'stupa'. To su: (i) eko-turizam, baziran ponajviše na ambijentalnoj očuvanosti, biodiverzitetu i prirodnim značajkama močvarnih područja delte Neretve, (ii) turizam specijalnih interesa, temeljen ponajviše na kulturi život i rada ovdašnjih žitelja, odnosno na ljepoti krajolika i raznorodnosti reljefa, a koji pružaju ogromne mogućnosti za različite, više ili manje zahtjevne aktivnosti u prirodi prilagođene osobama različite fizičke pripremljenosti kao i (iii) psihofizička rekuperacija na morskoj obali, uz mogućnost aktivnog participiranja u različitim fizičkim

aktivnostima u zaleđu. Uloga izvršne vlasti svodi se, pritom, na uspostavu poticajnog poslovnog ozračja te na odgovorno upravljanje cjelokupnim destinacijskim razvojnim prostorom.

8.4. Ciljevi razvoja turizma na području klastera Neretva

Ciljevi turističkog razvoja Klastera trebali bi aktivno pridonositi ostvarivanju vizije, a što u najvećoj mogućoj mjeri valja povezivati s potrebom uklanjanja prethodno evidentiranih strateških nedostataka, odnosno s potrebom kapitaliziranja na postojećim strateškim prednostima³⁰.

U metodološkom smislu, definiranje strateških razvojnih ciljeva direktno je povezano s potrebom svojevrsne dekompozicije vizije na konkretne, detaljnije definirane operativne zadatke koje je moguće delegirati, odnosno čije je ostvarenje moguće mjeriti, nadzirati i/ili poticati. U tom kontekstu, riječ je o aktivnostima čijem ostvarenju trebaju težiti svi dionici društveno-ekonomskog razvoja projektnog područja, od nositelja izvršne vlasti, preko poduzetnika, do udruga civilnog društva i građana.

Polazeći od analize dostignutog stupnja turističkog razvoja na projektnom području, ali i značajki resursno-atraktivne osnove i kvalitativnih trendova na turističkom tržištu, nameće se potreba pojačane orijentacije na stacionarne goste, odnosno potreba znatnog produljivanje sezone i povećavanja ukupnog broja noćenja koje se trenutno ostvaruju na području Klastera, bez dramatične ekspanzije novih apartmanskih jedinica. U tom smislu, udvostručenje broja (statistički registriranih) noćenja ostvarenih u 2014. godini predstavlja ključni strateški razvojni cilj kojemu valja težiti do 2025. godine. Taj će razvojni cilj stvarati i dodatnu realnu potražnju za obilazak atrakcija u unutrašnjosti Klastera, čime će pridonijeti i ispunjavanju nekoliko sekundarnih razvojnih ciljeva kao što su, primjerice:

- dinamiziranje poduzetničke aktivnosti u turistički manje razvijenim dijelovima Klastera,
- povećavanje broja zaposlenih u turizmu, pri čemu osobito mlađih dobnih skupina,
- povećanje prosječne (turističke) potrošnje po danu boravka na području Klastera, odnosno
- veća disperzija turističke potrošnje unutar Klastera, a time i postupni rast blagostanja stanovništva u manje razvijenim dijelovima projektnog područja.

S druge strane, a vodeći računa o današnjoj izrazito neravnomjernoj distribuciji noćenja na području Klastera, pri čemu se čak oko 80% svih noćenja realizira na području općine Slivno, udvostručavanje današnjeg broja noćenja do 2025. godine nikako ne implicira istu dinamiku rasta noćenja u svih sedam jedinica lokalne samouprave. U tom smislu, a neovisno o apsolutnom broju noćenja, najbržu dinamiku rasta noćenja moguće je potaknuti na području gradova Ploče i Metković (događanja, kultura života i rada, turizam baštine, nautički turizam), a nešto manjim dijelom na području grada Opuzena te općina Kula Norinska, Zažablje i Pojezerje (eko turizam, seoski turizam, meki avanturizam, cikloturizam, promatranje ptica i sl.). Konačno, što se tiče općine Slivno, usprkos očekivano najnižoj stopi

³⁰ Važno je, pritom, da su ciljevi realno postavljeni, da su prihvatljivi lokalnoj zajednici odnosno da se mogu prilagođavati sukladno promjenama u okruženju.

rasta broja noćenja³¹, riječ je o području na kojem će se u cijelom razdoblju do 2025. godine, u apsolutnom izrazu, ostvarivati najveće fizičko povećanje broja noćenja.

Drugim riječima, ciljani rast noćenja kojem bi valjalo težiti do 2025. godine po pojedinim JLS Klastera Neretva, ne računajući noćenja koja ostvaruju vikendaši u vlastitim 'vikendicama', bio bi kako slijedi:

- Grad Ploče – 45.000
- Grad Metković – 25.000
- Grad Opuzen, općine Kula Norinska, Zažablje te Pojezerje – 10.000
- Općina Slivno – 160.000

Konačno, valja naglasiti da udvostručavanje broja današnjih noćenja na području Klastera podrazumijeva i:

- osuvremenjivanje i podizanje kvalitete postojeće hotelske ponude (na 3* do 4*), osobito u gradovima Ploče i Metković, ali i na području općine Slivno;
- izgradnju suvremenog nautičkog centra s posebnom ponudom na 'mega-jahte' u Pločama, uključujući i odgovarajuće smještajne sadržaje za vlasnike plovila;
- izgradnja nove, tematski diversificirane, smještajne ponude (manji obiteljski hoteli, pansioni i/ili Bed & Breakfast objekti) u unutrašnjosti Klastera. Ukupni smještajni kapacitet ove smještajne ponude nikako ne bi trebao biti manji od oko 150 smještajnih jedinca ili 300 kreveta;
- obogaćivanje destinacijskog lanca vrijednosti kroz ponudu novih/modernizaciju postojećih biciklističkih/pješačkih staza, uspostavu novih uslužnih obrta, odnosno sadržajno diversificiranih, izvansmještajnih ugostiteljskih objekata tradicijskog graditeljskog izričaja,
- podizanje kvalitete ljudskog kapitala
 - u privatnom sektoru (jačanje kvalitete destinacijskog proizvoda),
 - u javnom sektoru (jačanje upravljačkih sposobnosti).
- jačanje međunarodne prepoznatljivosti kroz cijeli niz dobro osmišljenih promotivnih aktivnosti usmjerenih za različite potrošačke skupine tijekom različitih dijelova godine.

³¹ Usljed već postojeće 'visoke baze'.

9. KONCEPCIJA RAZVOJA TURIZMA

9.1. Polazne osnove

Polazeći od postavljenih razvojnih načela te u funkciji realizacije zacrtane vizije i strateških ciljeva, koncepcija razvoja turizma Klastera Neretva odnosi se primjerenu valorizaciju ukupnog resursno-atraktivnog potencijala projektnog područja. U tom smislu, koncepcija razvoja turizma ovog područja ima za cilj osmisliti sadržajno i prostorno diversificiran portfelj turističkih proizvoda koji će na ovo područje pojačano privlačiti različite ciljne skupine posjetitelja tijekom većeg dijela godine. Na taj će se način, dakle, omogućiti ne samo diversifikacija turističkog doživljaja i povećanje zadovoljstva potencijalnih posjetitelja, već i rast prepoznatljivosti te unapređenje imidža destinacije na turističkom tržištu, a time i poboljšanje konkurentne pozicije Klastera Neretva na tržištu turističkih destinacija.

U skladu s rečenim, u nastavku se poglavlja detaljnije ukazuje na karakteristične (tematske) prostorno-proizvodne cjeline (zone) te se поближе opisuje svaki od međusobno komplementarnih turističkih proizvoda koje valja razvijati na projektnom području. Svaki od ovih proizvoda ima svoje uporište kako u značajkama postojeće prirodne i/ili kulturno-povijesne resursno-atraktivne osnove Klastera, tako i u trendovima koji karakteriziraju suvremenu turističku potražnju.

Konačno, valja naglasiti da bi koncepcija turističkog razvoja Klastera trebala predstavljati ne samo jedan od ključnih inputa za donošenje eventualnih izmjena i dopuna prostornih planova gradova i općina na projektnom području, već i temelj za predlaganje razvojnih projekata za podizanje konkurentnosti cijelog ovog područja kao dugoročno održive turističke destinacije.

9.2. Programski aspekt razvoja

Klaster Neretva jedinstven je prostor u Hrvatskoj. Obilježava ga ne samo ušće Neretve s pješčanim sprudovima i plažama, odnosno uzgoj brojnih poljoprivrednih kultura u plodnoj aluvijalnoj dolini, već i zaštićene močvare bogate florom i faunom, pojas pitomih ribarskih naselja uz more, vibrantni gradići, lijepa (iako mahom napuštena) kamena brdska sela te brojni spomenici i legende koji sežu u doba Ilira, Rimljana, staroslavenskih država, Venecije i Turaka. K tome, ovo je i prostor gdje se isprepliću krška područja jezera, jama i prostranih sustava podzemnih voda.

U kontekstu promišljanja poželjnog turističkog razvoja cijelog Klastera, raspoloživa resursno-atraktivna osnova može više nego dobro podržati razvoj šest grupa posebno relevantnih turističkih proizvoda. To su 'odmor na suncu i moru', nautički turizam, ekoturizam, aktivni odmor, kulturni turizam i seoski turizam (slika 9.2.1.).

Realno je, pritom, za očekivati da će proizvod 'sunca i mora' predstavljati dominantan motiv dolaska na područje Klastera Neretva i u nadolazećem razdoblju. Jednako tako, izgledno je da će, u skladu s trendovima na turističkom tržištu, proizvodi posebnih interesa, uključujući ekoturizam, seoski turizam te razne oblike aktivnog odmora i kulturnog turizma, također generirati kontinuirano rastući interes bilo kao motivi višednevnog boravka ili jednodnevnih izleta pridonoseći, osim toga, i višoj kvaliteti proizvoda 'sunca i mora'. Iako se, dakle, potencijal pojedinih predviđenih proizvoda u odnosu na volumen generirane potražnje razlikuje, riječ je o skupu koji u međusobnoj sinergiji omogućavaju perspektivan turistički razvoj Klastera.

Slika 9.2.1. Sustav turističkih proizvoda Klastera Neretva

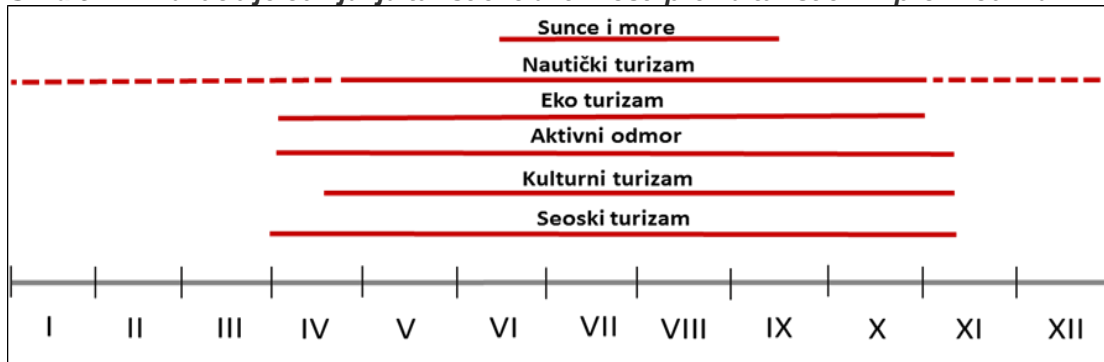
Turistički proizvodi		Stacionarni	Izletnički
Odmor na suncu i moru			
Nautički turizam			
Ekoturizam			
Aktivni odmor	Cikloturizam		
	Pješačenje/Trekking/Planinarenje		
	Sportsko-avanturistički turizam (kajak, kite-surf, paddle surf)		
	Lov i ribolov		
Kultur. turizam	Turizam baštine		
	Kultura života i rada		
	Eno-gastronomija		
Seoski turizam			

Primarni proizvod	Sekundarni proizvod	Tercijarni proizvod	Proizvod nije dostupan
-------------------	---------------------	---------------------	------------------------

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

S obzirom na immanentno različit karakter pojedinih predviđenih proizvoda te njihovu usmjerenost na različite ciljne skupine posjetitelja s različitim preferencijama u putovanju, uključujući i vrijeme provođenje odmora, ovakav sustav proizvoda omogućava odvijanje turističke aktivnosti tijekom većeg dijela godine kako je ilustrirano na slici 9.2.2.

Slika 9.2.2. Razdoblje odvijanja turističke aktivnosti prema turističkim proizvodima

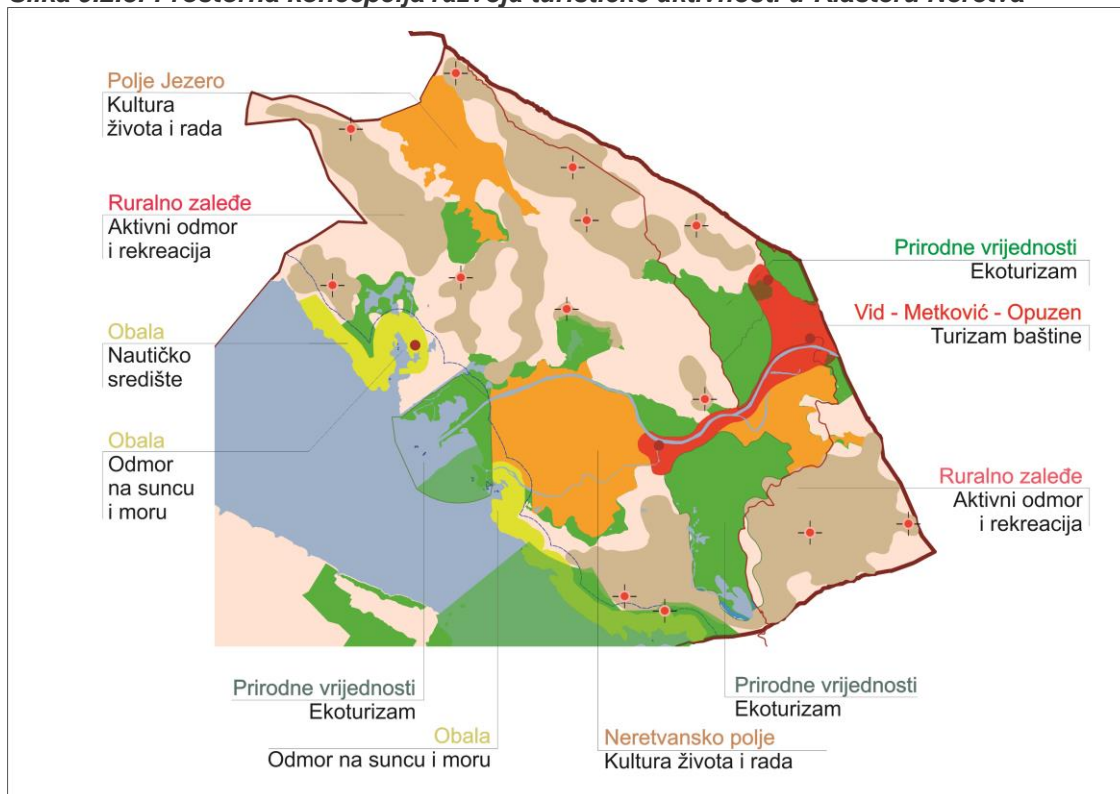
Izvor: Institut za turizam, Zagreb

Dok se odmor na suncu i moru pretežito odvija u ljetnim mjesecima, uvjetovan ne samo razdobljem povoljnim za kupanje, već i školskim praznicima odnosno slobodnim vremenom kojim raspolažu obitelji s djecom kao njegov najvažniji konzument, svi ostali proizvodi značajnije su usmjereni i na razdoblje pred i posezone. Naime, osim što su manje klimatski uvjetovani, oni ciljaju dobne i interesne skupine turista, poput primjerice mlađih i starijih parova bez djece ili nautičare i bicikliste, koji raspolažu slobodnim vremenom te, iz različitih razloga, preferiraju putovati izvan ljetnog razdoblja. U nautičkom turizmu dodatno se otvara mogućnost pružanja usluga suhog veza i servisiranja plovila, a što otvara perspektivu cjelogodišnjeg poslovanja. U cijelosti, ovako postavljena struktura proizvoda pridonosi dužem razdoblju poslovanja na području Klastera.

Predviđena proizvodna struktura omogućava aktiviranje praktički ukupnog područja Klastera Neretva kroz pet karakterističnih područja turističke aktivnosti (slika 9.2.3).

- **Obalni potez** – moguće ga je podijeliti na sjeverozapadni i jugoistočni dio u odnosu na ušće Neretve. Riječ je o potezu koji bi trebala karakterizirati suvremena ponuda aktivnog odmora na suncu i moru u pitomim primorskim mjestima, posebno orijentiranim prema obiteljima s djecom. Isto tako, riječ je o potezu čiju bi ponudu dodatno trebala upotpuniti i izgradnja nove marine u Pločama s mogućnošću smještaja i mega-jahti, a što bi bitno podiglo imidž cijelog Klastera na turističkom tržištu te generiralo dodatnu potražnju;
- **Prirodne vrijednosti/Zaštićeni dijelovi prirode** – odnosi se na vrijedna prirodna područja/eko-zone, pri čemu se ušće Neretve ističe kao posebno jak 'marker' Klastera i to ne samo iz razloga što se radi o jedinstvenoj riječnoj delti, već što samostalno može biti među vodećim razlozima dolaska na područje Neretve;
- **Neretvansko polje/Polje Jezero** – impresivan mozaik kulture života i rada ovdašnjih žitelja koji bi trebao biti jedan od ključnih nositelja budućeg turističkog imidža cijelog Klastera i nezaobilazno mjesto posjete svih koji borave ili prolaze ovim područjem;
- **Potez Vid – Metković – Opuzen** – riječ je o naseljima čija materijalizirana baština predstavlja srž kulturno-povijesnog identiteta Klastera;
- **Ruralno zaleđe** – brdovit prostor krša, šuma, maslinika i jezera koji bi trebalo predstavljati središnje mjesto za osobe željne aktivnog odmora u očuvanoj prirodi.

Slika 9.2.3: Prostorna koncepcija razvoja turističke aktivnosti u Klasteru Neretva

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

9.3. Distinktivne značajke razvoja svakog od pet karakterističnih područja turističke aktivnosti

Iako tematski i sadržajno različita, karakteristična područja turističke aktivnosti Klastera Neretva izrazito su komplementarna. Drugim riječima, riječ je o područjima čiji se sustavi doživljaja međusobno skladno nadopunjuju i sinergijski osnažuju. Detaljnija slika poželjnog razvoja svakog od karakterističnih područja turističke aktivnosti do 2025. godine daje se u nastavku³²:

Obalni potez – Odmor na suncu i moru i nautički turizam	
Važnije destinacije	<p>Sjeverni potez (u odnosu na ušće Neretve)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Postojeće destinacije: Ploče, specifično nova marina s pratećim sadržajima – Mogući razvoj nove smještajne ponude u nekoliko novih/novoplaniranih T zona (s obzirom na očekivani slab interes investitora za razvojem postojeće zone Dobrogošće/T1, 1100 ležajeva)
	<p>Južni potez (u odnosu na ušće Neretve)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Postojeće destinacije: Blace, Duba, Kremena, Komarna, Duboka, Klek – Mogući razvoj nove ponude u T1 zonama: Uplov/T1, 700 ležajeva i Soline/T1, 700 ležajeva
Važnije atrakcije	<ul style="list-style-type: none"> – Čisto more, razvedena obala s brojnim uvalama; lijepi pejzaži zaleđa – Pitoreskna i uređena mala dalmatinska mjesta – Mogućnost kombinacije jedrenja more-rijeka Neretva (do Luke Metković)
Aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> – Kupanje – Ronjenje i sportovi na moru – Jedrenje – Biciklizam – Pješačenje
Rekreacijski i zabavni sadržaji	<ul style="list-style-type: none"> – Uređene i tematizirane plaže: ističu se obiteljske i eko plaže; 'divlje' plaže – Uređena obalna šetnica: sadržaji turističke interpretacije (table, vidikovci) – Sustav uređenih biciklističkih staza uz obalu i u neposrednom zaleđu: markirane, opremljene sadržajima turističke interpretacije (table, odmorišta i vidikovci), dijelom tematizirane (npr. obiteljske, vino), raspoložive karte i GPS – Više manjih centara sportova na moru: najam opreme; 'škole' – Marina Ploče: mokri i suhi vez; široka ponuda servisa; charter plovila
Smještaj	<ul style="list-style-type: none"> – Obiteljski smještaj: naglašeni sadržaji i usluge za obitelji; formiran klaster ponuđača obiteljskog smještaja – Hoteli: hotelski kompleksi, mali obiteljski hoteli, integrirani hoteli; novi objekti u T1 zonama - kvaliteta 3*- 4*; dio specijaliziran (npr. obitelji, <i>Bed&Bike</i>); naglašena 'zelena' praksa – Kampovi: novi eko kamp/kamp naselja - prosječna kvaliteta 3* - 4*; dio tematiziran (npr. obitelji, sport); naglašena 'zelena' praksa
Hrana i piće	<ul style="list-style-type: none"> – Jednostavnije domaće konobe i restorani 's atmosferom'; naglašena domaća kuhinja i lokalne namirnice; naglašeni elementi lokalnog identiteta u interijeru – Vinarije -kušanje i kupnja; otvorene za individualne i grupne posjete
Ostale usluge	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacija programa boravka; organizacija izleta; – Mogućnost kupnje domaćih proizvoda u lokalnim trgovinama – Središnji Centar za posjetitelje (silazak s A1): informacije; savjeti o boravku; info materijali, biciklističke i pješačke karte; suveniri – Sustav manjih TIC-eva (u destinacijama): informacije; preporuke; info materijali – Informacije za mobilne aplikacije; GPS navigacija

³² U svakom od opisanih karakterističnih područja turističke aktivnosti Klastera predviđen je razvoj novih biciklističkih/pješačkih staza. Polazište za njihov razvoj pruža materijal g. Gorana Kovača.

Prirodne vrijednosti/Zaštićeni dijelovi prirode – Ekoturizam	
Važnije destinacije	<ul style="list-style-type: none"> – Područje ušća rijeke Neretve s posebnim ihtiološko-ornitološkim rezervatom 'Ušće Neretve' i posebnim ornitološkim rezervatom 'Jezero Parile' – Područje značajnog krajobraza Jezero Desne-Modro oko – Područje jezera Kutli i riječnog sustava Prunjak-Matica-Mislina s posebnim ornitološkim rezervatom 'Kuti' – Područje značajnog krajobraza Park Predolac-Šibanica – Područje močvara oko rijeke Norin s posebnim ornitološkim rezervatima 'Orepak', 'Pod gredom' i 'Prud' – Područje Vrgoračkog polja
Važnije atrakcije	<ul style="list-style-type: none"> – Ušće rijeke Neretve s pješčanim sprudovima i plažama Ušće, Galičak i Plaže – Ihtiološki i ornitološki rezervati s očuvanom florom i faunom – Očuvan prirodni krajolik jezera, rijeka i močvarnih područja – Nova zabavno-edukativna manifestacija posvećena ekologiji
Aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> – Kupanje (u moru, u jezerima) – Pješačenje/Trekking – Biciklizam – Sportovi na moru (bez korištenja motora) – Promatranje ptica; Foto-safari – Ribolov
Rekreacijski i zabavni sadržaji	<ul style="list-style-type: none"> – Prirodne plaže ušća Neretve – Sustav uređenih pješačkih staza: markirane, opremljene sadržajima turističke interpretacije (table, odmorišta i vidikovci), dijelom tematizirane (npr. obiteljske, ptice, leptiri), raspoložive karte i GPS – Sustav uređenih biciklističkih staza: markirane, opremljene sadržajima turističke interpretacije (table, odmorišta i vidikovci), dijelom tematizirane (npr. obiteljske, ptice, leptiri), raspoložive karte i GPS – Sadržaji interpretacije prostora poput panoa i oznaka (uz staze, na lokacijama) – Središnji interpretacijski centar posvećen ekosustavu doline Neretve (npr. u svjetioničarevoj kući na ušću Neretve): suvremeno uređen, interaktivni sadržaji; informacije; radionice; usluge vođenja; najam opreme – Manji centar sportova na moru (u sklopu kampa u T3 zoni na ušću Neretve) s mogućnošću najma kajaka/kanua, kite-boarda, čamaca na vesla – 'Skrivene' platforme i vidikovci za promatranje ptica – Uređena privezišta za izletničke čamce
Smještaj	<ul style="list-style-type: none"> – Širok raspon usluga smještaja dostupan je u objektima na obali i na širem području zaleđa (hoteli, pansioni, kampovi, obiteljski smještaj, OPG-ovi)
Hrana i piće	<ul style="list-style-type: none"> – Manji mobilni punktovi uz odmorišta, vidikovce u prirodi; ograničena ponuda 'sitnih' lokalnih jela; vrlo jednostavno uređenje; izvedeni iz prirodnih materijala
Ostale usluge	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacija programa boravka; organizacija izleta; vođene ture (npr. u pratnji rendžera); foto-safari ture – Informacijski sustav (tiskani materijali, on-line, mobilne aplikacije); biciklistička i pješačka karta; GPS navigacija; vodič o prirodnoj baštini Neretve

Neretvansko polje/Polje Jezero – Kultura života i rada	
Važnije destinacije	– Neretvansko polje
Važnije atrakcije	<ul style="list-style-type: none"> – Kultiviran mozaik polja i voćnjaka presijecan kanalima – Vožnja trupicom kanalima kroz polje – Berbe (npr. mandarina) u polju – Gastronomski punktovi u polju s 'hranom s klupe' – Zabavno-edukativna manifestacija posvećena lokalnoj gastronomiji
Aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> – Pješačenje – Berbe; 'uberi sam' – Biciklizam – Gastronomija
Rekreacijski i zabavni sadržaji	<ul style="list-style-type: none"> – Sustav uređenih pješačkih staza: markirane, opremljene sadržajima turističke interpretacije (table, odmorišta i vidikovci), dijelom tematizirane (npr. poučna staza, mandarine); raspoložive karte – Uređene biciklističke staze (npr. uz trase bijelih cesta): opremljene sadržajima turističke interpretacije (table, odmorišta i vidikovci), dijelom tematizirane (npr. mandarine, 'put delte'); raspoložive karte – Poseban interpretacijski centar posvećen kulturi života i rada u dolini Neretve (smješten na rubnoj/'ulaznoj' lokaciji); uključuje originalnu etnografsku građu; suvremeno uređenje s audio, video i interaktivnim sadržajima
Smještaj	– Širok raspon usluga smještaja dostupan je u objektima na rubnim područjima Neretvanskog polja, odnosno na obali, u Opuzenu i Metkoviću te u širem zaleđu (hoteli, pansioni, kampovi, obiteljski smještaj, OPG-ovi)
Hrana i piće	– 'Hrana s klupe' – više manjih, mobilnih punktova s ograničenom ponudom 'sitnih' lokalnih jela s namirnicama 'iz polja'; vrlo jednostavno uređenje; izvedeni iz prirodnih materijala; locirani u samom polju; ova specifična ponuda postaje prepoznatljiv 'marker' Neretvanskog polja
Ostale usluge	<ul style="list-style-type: none"> – Vođene ture; uključivo organizirane ture 'berbe' (npr. mandarina, kiwi-ja i sl.) – Edukacijske radionice – Prodaja poljoprivrednih proizvoda; ponuda 'uberi sam' – Informacijski sustav (tiskani materijali, on-line, mobilne aplikacije); biciklistička i pješačka karta; GPS navigacija; vodič kulturu života i rada doline Neretve

Vid-Metković-Opuzen – Turizam baštine	
Važnije destinacije	<ul style="list-style-type: none"> – Vid – Metković – Opuzen
Važnije atrakcije	<ul style="list-style-type: none"> – Urbana jezgra Metkovića s rivom uz Neretvu – Povijesna jezgra Opuzena s rivom uz Neretvu – Arheološka nalazišta u trokutu Vid-Metković-Opuzen (npr. rimska Narona, vile rustica-e, ilirske i starohrvatske utvrde, gradine; gomile, stećci) – Arheološki muzej Narona (Vid); Prirodoslovni muzej (Metković) – Manifestacija 'Maraton lađa'
Aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> – Razgledavanje znamenitosti – Gastronomija – Biciklizam
Rekreacijski i zabavni sadržaji	<ul style="list-style-type: none"> – Muzejski postavi u Vidu (Arheološki muzej) i Metkoviću (Prirodoslovni muzej) – 'Virtualna Narona': zabavno-edukacijska interpretacija i prikaz života u rimskoj koloniji Narona kao razvijenom središtu trgovine, graditeljstva i kiparstva u 1. st. pr. Kr.; prikaz je razveden na autentičnim lokacijama u prostoru – Arheološki park(ovi) u trokutu Vid-Metković-Opuzen: zabavno-edukacijska interpretacija povijesti Neretvanske kneževine (npr. vladari, gusari, Mlečani, svakodnevni život, priče i legende) – Sustav uređenih pješačkih i biciklističkih staza uz rijeke Norin i Neretvu: markirane, opremljene sadržajima turističke interpretacije (table, odmorišta i vidikovci), dijelom tematizirane povijesnim temama; raspoloživa karta i GPS
Smještaj	<ul style="list-style-type: none"> – Hoteli i pansioni: mali obiteljski hoteli i pansioni; difuzni hotel; kvaliteta 3*- 4*
Hrana i piće	<ul style="list-style-type: none"> – Više različitih tipova i kvalitativnih razina objekata (npr. konobe, restorani, bistroi, brza hrana) s presjekom domaće i drugih kuhinja – 'Gastro klaster Opuzen': nekoliko manjih konoba i/ili restorana; locirani u ambijentalnoj povijesnoj jezgri; specijalizirani za različite interpretacije lokalne i dalmatinske kuhinje, lokalna vina; uređenje interijera i terasa 's atmosferom'
Ostale usluge	<ul style="list-style-type: none"> – Vođene ture – Mogućnost kupnje domaćih proizvoda (npr. u trgovinama, TIC-evima, ugostiteljskim objektima) – TIC-evi (Metković, Opuzen): informacije; preporuke; info materijali; vodič kroz kulturno-povijesnu baštinu klastera Neretva – Informacije za mobilne aplikacije; GPS navigacija

Ruralno zaleđe – Aktivni odmor i rekreacija	
Važnije destinacije	<ul style="list-style-type: none"> – Baćinska jezera – Područja uz rijeke Neretvu i Norin – Smrdengrad – Slivno Ravno i slična revitalizirana 'kamenja sela'
Važnije atrakcije	<ul style="list-style-type: none"> – Očuvan prirodni krajolik krša, šuma, maslinika i jezera – Nekoliko revitaliziranih starih 'kamenih sela' (npr. Slivno Ravno) – Nekoliko uređenih (omogućen siguran prihvata gostiju i razgled) kula, tvrđava, gradina (npr. Smrdengrad) – Nekoliko uređenih (omogućen siguran prihvata gostiju) vidikovaca (npr. Smrdengrad, Babina gomila, Marin vijenac)
Aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> <li style="width: 50%;">– Kupanje (u jezerima) <li style="width: 50%;">– Sportovi na rijekama <li style="width: 50%;">– Sportovi na vodi/jezerima (bez korištenja motora) <li style="width: 50%;">– Pješčačenje/Trekking/Planinarenje <li style="width: 50%;">– Biciklizam
Rekreacijski i zabavni sadržaji	<ul style="list-style-type: none"> – Sustav uređenih pješačkih staza: markirane, opremljene sadržajima turističke interpretacije (table, odmorišta i vidikovci), dijelom tematizirane (npr. obiteljske, 'duge staze', povijesne), raspoložive karte i GPS; Neke od staza dio su mreže 'Europski pješački putovi' (E12-Mediterranski pješački put) – Sustav uređenih biciklističkih staza: markirane, opremljene sadržajima turističke interpretacije (table, odmorišta i vidikovci), dijelom tematizirane (npr. obiteljske, kružne, povijesne), raspoložive karte i GPS – Centar sportova na vodi (Baćinska jezera): najam opreme bez motora (npr. kajak/kanu, paddle-surf, čamci s veslima); najam bicikla; vezovi za plovila – 'Centar trupa' (na rijeci Norin): polazna točka za vožnju trupom; izložba trupa; 'škola' za izradu trupa – Luka Metković: mokri vezovi za plovila; najam opreme (npr. kajak, čamci)
Smještaj	<ul style="list-style-type: none"> – Obiteljski smještaj: dio specijaliziran za aktivne goste (npr. sigurno čuvanje i čišćenje opreme); dio klastera ponuđača obiteljskog smještaja – Hoteli: mali obiteljski hoteli, difuzni hoteli u naseljima i/ili revitaliziranim 'kamenim selima'; novi objekt u T1 zoni Željograd, Baćinska jezera oko (80 ležajeva); kvaliteta 3*-4*; dio specijaliziran za aktivne goste (npr. <i>Bed&Bike</i>, <i>Hikers welcome</i>); naglašena 'zelena' praksa – Smještaj u seoskim domaćinstvima (OPG) – Kampovi: 1 novi kompleks T3 zoni Željograd, Baćinska jezera (oko 100 ležajeva); kvaliteta 3+*; dio kampova tematiziran (npr. obitelji, sport, zeleni); naglašena 'zelena' praksa
Hrana i piće	<ul style="list-style-type: none"> – Manje konobe u naseljima (npr. oko Baćinskih jezera, Slivno Ravno); domaća kuhinja; jednostavno uređenje 's atmosferom' – Ponuda hrane i pića u seoskim domaćinstvima (OPG); autentična kuhinja – Manji mobilni punktovi uz odmorišta, vidikovce u prirodi; ograničena ponuda 'sitnih' lokalnih jela; vrlo jednostavno uređenje; izvedeni iz prirodnih materijala
Ostale usluge	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacija programa boravka; organizacija izleta; vođene ture (npr. u pratnji rendžera); foto-safari ture – Najam opreme (npr. bicikli, surf daske, kajak i sl.) – Mogućnost kupnje domaćih proizvoda (npr. na OPG-ovima, lokalnim trgovinama) – Informacijski sustav (tiskani materijali, on-line, mobilne aplikacije); biciklistička i pješačka karta; GPS navigacija; vodič o prirodnoj baštini klastera Neretva

9.4. Pretpostavke razvoja odabranih turističkih proizvoda i poželjno tržišno pozicioniranje

Turistički proizvodi vrlo su kompleksni spojevi materijalnih (fizičkih) i nematerijalnih (uslužnih) komponenti. Njihov razvoj, isporuka, promocija i prodaja u ingerenciji su niza različitih dionika iz javnog i privatnog sektora te, u tom smislu, razina njihove konkurentnosti, a time i konkurentnosti destinacija ovisi o mjeri u kojoj uključeni dionici uspijevaju umreženim djelovanjem gostu isporučiti obećanu vrijednost.

Imajući na umu tržišne trendove i činitelje uspjeha pojedinih proizvoda (vidjeti Točka 4.3. ovog dokumenta), u nastavku se detaljnije opisuju ključni razvojni aspekti proizvodnog portfelja Klastera Neretva.

Odmor na suncu i moru	
Željeni pomak	Inovacija i unapređenje kvalitete ponude na 'neretvanskoj rivijeri'
Glavni ciljni potrošački segmenti	– Obitelji s djecom – Mladi-studenti (18-25) – Treća dob (60+)
Pozicioniranje klastera Neretva	Odmor bez gužve u pitomim primorskim mjestima s mnoštvom uvala i plaža nadomak jedinstvene doline rijeke i ušća Neretve
Razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> – Daljnje uređenje i tematiziranje plaža: u skladu s <i>Regionalnim programom uređenja i upravljanja morskim plažama DNŽ</i>; implementacija dodatnih standarda za obiteljske plaže i eko plaže – Daljnje uređenje biciklističkih staza: uz obalu i neposrednom zaleđu; markirane, opremljene (npr. table, odmorišta, vidikovci), tematizirane – Poticanje dijela smještajnih objekata na specijalizaciju: 'za obitelji' (npr. spojene sobe, sadržaji i usluge za djecu); za aktivne goste (npr. 'Bed&Bike') – Uređenje Centara sportova na moru: najam opreme, 'škole' – Razvoj ponude aktivne 'destinacijske animacije': stalno inoviranje ponude organiziranih i samostalnih izleta (npr. 'biciklom kroz dolinu Neretve', 'šetnja kroz polja', 'ptice', 'priče iz povijesti'); razvoj programa 'škola' za djecu (npr. 'u prirodi', gusari, plivanje) i za odrasle (npr. 'vina južne Dalmacije'); – Unapređenje sustava turističkih informacija: umrežen info sustav s informacijama o ukupnoj ponudi klastera; informacije dostupne u središnjem Centru za posjetitelje Klastera i TIC-evima, u smještajnim objektima, na mobilnim aplikacijama.

Nautički turizam	
Željeni pomak	Razvoj novog, međunarodno prepoznatljivog turističkog proizvoda visoke kvalitete, diversifikacija proizvodne strukture te snažnija turistička valorizacija osobito Ploča, a u manjoj mjeri i Metkovića
Glavni ciljni potrošački segmenti	– Nautičari rekreativci - zrela dob (50-65) – Pasionirani nautičari – Nautičari rekreativci - mladi profesionalci (26-35)
Pozicioniranje klastera Neretva	Nova Marina Ploče, s mogućnošću prihvata i megajahti, među najmodernijim je marinama u Hrvatskoj, specijalizirana za servis i zimovanje plovila te lako dostupno polazište u 'jadranski nautički raj'; Luka Metković otvara mogućnost jedinstvenog doživljaja plovidbe Neretvom, odnosno kombiniranoj jedrenja more-rijeka Neretva

Razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> - Priprema projekata izgradnje nove marine Ploče: rješavanje imovinsko-vlasničkih odnosa s MORH-om, koncept najbolje uporabe zone, prefeasibility studija, izrada projektne dokumentacije, provedba natječaja za koncesionara - Izgradnja nove servisne marine Ploče sa sljedećim sadržajima i uslugama: <ul style="list-style-type: none"> - Vezovi u moru i suhi vez – uključivo za mega jahte; na kopnu i u hangarima - Cjelovita i moderna ponuda servisa – čišćenje i redovno održavanje plovila, popravci motora, trupa, elektronike, jedara i tapetarije; dizanje i spuštanje - Manji hotel, trgovačka i ugostiteljska ponuda - Ostali sadržaji – recepcija, parkirališta, stanica za gorivo - 'Zelena' praksa u marini - odvajanje otpada, prikupljanje ulja, ostatka boja; monitoring kvalitete mora; instalacija 'plutajuće brane' - Agencijske usluge – transfer plovila, charter, izleti, transferi putnika/posade - Priprema projekata izgradnje nautičkih vezova u Luci Metković: određivanje pogodne lokacije, prefeasibility studija, izrada projektne dokumentacije, provedba natječaja za koncesionara - Izgradnja novih nautičkih vezova u Luci Metković: vezovi u moru; osnovni prateći sadržaji
-------------------------	--

Ekoturizam					
Željeni pomak	Inovativni sadržaji nove turističke ponude i unapređenje kvalitete postojeće ponude uz potpuniju turističku valorizaciju zaštićenih i drugih značajnih prirodnih lokaliteta te jačanje prepoznatljivosti klastera Neretva kao destinacije jedinstvenog eko-sustava				
Glavni ciljni potrošački segmenti	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 25%; border-right: 1px solid black; padding: 5px;">- 'Meki ekoturisti' - zrela dob (50-65)</td> <td style="width: 25%; border-right: 1px solid black; padding: 5px;">- 'Meki ekoturisti'- mladi profesionalci (26-35)</td> <td style="width: 25%; border-right: 1px solid black; padding: 5px;">- 'Pasionirani' promatrači ptica</td> <td style="width: 25%; padding: 5px;">- Djeca i đaci-škole u prirodi'</td> </tr> </table>	- 'Meki ekoturisti' - zrela dob (50-65)	- 'Meki ekoturisti'- mladi profesionalci (26-35)	- 'Pasionirani' promatrači ptica	- Djeca i đaci-škole u prirodi'
- 'Meki ekoturisti' - zrela dob (50-65)	- 'Meki ekoturisti'- mladi profesionalci (26-35)	- 'Pasionirani' promatrači ptica	- Djeca i đaci-škole u prirodi'		
Pozicioniranje klastera Neretva	Jedinstvena priroda, jedno od najbolje očuvanih močvarnih područja jugo-istočne Europe s 4 posebna ornitoloških rezervata				
Razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> - Zoniranje eko-turističkih područja s različitim režimima (načinima) poželjnog turističkog korištenja: zone više i niže osjetljivosti, tj. veće i manje turističke opremljenosti i pristupa - Uređenje interpretacijskog centra: središnji informacijsko-edukacijski punkt za posjetitelje; usluge pružanja informacija, planiranja razgleda (s vodičem, samostalno, foto-safari), radionice, izložbeni prostor; najam opreme (npr. dalekozori, štapovi za hodanje, bicikli); sjedište vodiča-rendžera - Razvoj sustava pješačkih i biciklističkih staza: markirane, opremljene (npr. table, odmorišta, vidikovci), tematizirane (uključujući poučne staze) - Razvoj sustava turističke interpretacije prostora: oznake i table s informacijama o značaju lokaliteta; opremljene slikama i jednostavnim tekstom, dvojezično (HR i ENG); eko-osjetljivi materijali - Izgradnja infrastrukture za promatranje ptica: 'skrivena' platforme, vidikovci; izvedene iz eko-osjetljivih materijala - Izrada vodiča o prirodnoj baštini Neretve: 'što je moguće vidjeti' (ptice, flora i fauna); tiskana i on-line/mobilna verzija - Razvoj ponude incoming programa: izleti, paketi, prodaja 				

Aktivni odmor	
Biciklizam; Pješачenje/Trekking/Planinarenje; Sportsko-avanturistički turizam; Lov i ribolov	
Željeni pomak	Inovativni novi sadržaji i unapređenje kvalitete postojeće turističko-ugostiteljske i uslužne ponude u funkciji potpunije turističke valorizacije ukupnog područja klastera Neretva
Glavni ciljni potrošački segmenti	– Mladi-studenti (18-25) – Mladi profesionalci (26-35) – Zrela dob (50-65) – Sportski klubovi
Pozicioniranje klastera Neretva	Jedinstvene vizure i reljefne raznolikosti s brojnim mogućnostima aktivnog odmora za različite skupine korisnika (od rekreativaca do profesionalaca)
Razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> – Daljnji razvoj biciklističkih staza: nove trase (npr. kružne, kapilarna mreža, odvojene od cestovnog prometa); tematizacija staza (npr. ptice, 'mediteranski vrt', obiteljske); opremanje (signalizacija, GPS, karte, odmorišta i vidikovci) – Daljnji razvoj pješačkih staza: nove trase (npr. kružne, kapilarna mreža); uključivanje u sustav 'Europski pješački putovi'- E 12; tematizacija staza (npr. ptice, 'mediteranski vrt', obiteljske) ; opremanje (signalizacija, GPS, karte, odmorišta i vidikovci) – Uređenje nekoliko manjih sportskih centara (npr. na Neretvi, Norinu, na ušću, uz Baćinska jezera): najam sportske opreme (npr. kajak, surf daske, bicikli, plovila za ribolov); organizacija 'škola'; foto-safari; prodaja ribičkih propusnica – Daljnji razvoj turističke interpretacije prostora: dio unificiranog sustava na razini klastera; oznake i table s informacijama o značaju lokaliteta; opremljene slikama i jednostavnim tekstom, dvojezično (HR i ENG); eko-osjetljivi materijali – Poticanje dijela smještajnih objekata na specijalizaciju za aktivne goste: 'Bed&Bike'; mogućnost sigurnog čuvanja i čišćenja opreme; piknik paketi – Izrada vodiča o aktivnom odmoru: tiskana i on-line/mobilna verzija – Razvoj ponude incoming programa: izleti, paketi, prodaja
Kulturni turizam	
Turizam baštine; Kultura života i rada; Eno-gastronomija	
Željeni pomak	Inovativni sadržaji nove uslužne ponude te unapređenje kvalitete postojeće ponude uz potpuniju turističku valorizaciju kulturno-povijesne baštine klastera Neretva
Glavni ciljni potrošački segmenti	– Zrela dob (50-65) – Treća dob (60+) – Mladi profesionalci (26-35)
Pozicioniranje klastera Neretva	Jedinstvena područje bogate i burne povijesti te snažne tradicijske baštine
Razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> – Inovativno uređenje ključnih atrakcijskih točaka s elementima storytelling-a: edukativno-zabavna interpretacija teme rimskog grada/carstva (lokacija u/oko Vida), teme Neretvanske kneževine (lokacija trokut Vid-Metković-Opuzen), teme kulture života i rada (npr. interpretacijski centar u neretvanskom polju) – Uređenje nekoliko manjih/podržavajućih atrakcijskih točaka: sanacija objekata (u funkciji sigurnosti posjetitelja); omogućen prihvat posjetitelja i razgled; signalizacija i turistička interpretacija (prioriteti: Smrdengrad, Kula Norinska, Domagojeva lađa, skupine stećaka) – Daljnje uređenje povijesnih jezgri naselja: naglašen osjećaj za lokalni identitet, atmosferičnost i pješački karakter mjesta (prioriteti: Metković i Opuzen)

	<ul style="list-style-type: none"> - Daljnji razvoj tematskih staza/cesta: mreža kulturnih ruta (npr. teme vina, neretvanskog polja, Rimljana, kula i sl.) - Unapređenje turističke signalizacije i interpretacije uz atrakcije - Poticanje razvoja nekoliko 'marker' ugostiteljskih objekata: ponuda autentične kuhinje; korištenje lokalnih namirnica; ambijentalno uređenje - Osmišljavanje novih ili jačanje atraktivnosti postojećih manifestacija: višednevna edukativno-zabavna manifestacija posvećena lokalnoj gastronomiji - Razvoj ponude incoming programa: izleti, paketi, prodaja
--	---

Seoski turizam	
Željeni pomak	Razvoj novog turističkog proizvoda, diversifikacija proizvodne strukture i turistička valorizacija tradicijske baštine na području klastera Neretva
Glavni ciljni potrošački segmenti	- Zrela dob (50-65) - Mladi profesionalci (26-35) - Obitelji s djecom
Pozicioniranje klastera Neretva	Ekološki očuvan i rijetko naseljen prostor sa zaselcima/kamenim kućama u okruženju mediteranskog vrta
Razvoj proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> - Poticanje daljnjeg uređenja 'živih' seoskih naselja: uređenje kuća i okućnica; uređenje komunalnih sadržaja; infrastrukturno opremanje; poštivanje elemenata tradicijskog graditeljstva, naglašen 'osjećaj za mjesto' - Poticanje uređenja i revitalizacije napuštenih 'kamenih sela' (npr. Slivno Ravno): obnova građevina i prilagođavanje dijela turističkoj namjeni (npr. pansioni, mali obiteljski hoteli, difuzni hoteli, ugostiteljstvo, trgovina); uređenje komunalnih sadržaja; infrastrukturno opremanje; poštivanje elemenata tradicijskog graditeljstva, naglašen 'osjećaj za mjesto' - Poticanje uređenja i ponude za posjetitelje OPG-ova: uređenje smještaja; ugostiteljska ponuda; osmišljavanje i organizacija posjete ili dužeg boravka - Daljnji razvoj tematskih staza/cesta: mreža tradicijskih/kulturnih ruta (npr. teme vina, mandarina, jegulja i sl.); sustav upravljanja tematskim cestama - Daljnje unapređenje ugostiteljske ponude: ponuda autentične kuhinje; korištenje lokalnih namirnica; ambijentalno uređenje - Razvoj programa turističke edukacije za vinare, vlasnike OPG: očekivanja posjetitelja, ugošćivanje turista, domaći meniji, uređenje interijera i sl. - Unapređenje turističke signalizacije i interpretacije u ruralnom prostoru - Osmišljavanje novih ili jačanje atraktivnosti postojećih manifestacija: višednevna edukativno-zabavna manifestacija posvećena lokalnoj gastronomiji

10. PLAN PODIZANJA KONKURENTNOSTI

Plan podizanja konkurentnosti klastera Neretva namijenjen je ponajviše otklanjanju identificiranih slabosti i/ili nedostataka na koje je ukazala SWOT analiza (točka 5. ovog dokumenta). Cilj mu je da se na cijelom području Klastera, kroz poboljšavanje određenih elemenata turističke konkurentnosti, stvore temeljni preduvjeti ne samo intenziviranje turističkog prometa, već i za povećanje kvalitete života/društvenog blagostanja lokalnih žitelja.

Kad je riječ o konkurentskim nedostacima povezanim s razvojem turizma na projektnom području, odmah je potrebno naglasiti dvije bitne odrednice:

- uočeni nedostaci odnose se podjednako kako na sferu interesa javnog, tako i na sferu interesa privatnog sektora;
- uklanjanje i/ili neutraliziranje uočenih nedostataka samo je jednim dijelom povezano s potrebom angažiranja manjih ili većih financijskih sredstava dok je, drugim dijelom, povezano ponajviše sa stvaranjem potrebnih organizacijsko-tehničkih i/ili kadrovskih preduvjeta razvoja.

Kad je riječ o nedostacima u sferi interesa privatnog sektora (struktura/kvaliteta i/ili raznolikost smještajne ponude, nedostatna gastronomska ponuda primjerene kvalitete, nedostatak specifične trgovačke/obrtničke ponude (suvenir/memorabilije), nedostatak za tržište spremnih turističkih proizvoda, nedostatak s turizmom povezanih organizatora specijalnih aktivnosti i sl.), odmah valja naglasiti činjenicu da je njihovo rješavanje direktno povezano s pojačanom investicijskom aktivnosti domaćih i/ili stranih poduzetnika. Istodobno, riječ je o konkurentskim nedostacima čije je uklanjanje i/ili minimiziranje moguće rješavati postupno, u hodu, sukladno odrednicama prethodno definirane koncepcije razvoja turizma, a koja se temelji na boljoj i potpunijoj valorizaciji raspoložive resursne osnove, osobito u kontekstu ubrzanog razvoja turizma specijalnih interesa.

S druge strane, a što se tiče uočenih nedostataka u domeni javnog sektora, određen broj ovih nedostataka nikako neće biti moguće riješiti u kratkom roku i bez značajnih proračunskih ulaganja (manjkavost dijela komunalne infrastrukture, loše stanje lokalnih prometnica, neadekvatan pristup moru, nedostatak kvalificiranih kadrova osposobljenih za upravljanje turističkim razvojem, zbrinjavanje otpada, nedostatak uređenih/opremljenih biciklističkih staza/šetnica, nedostatak prikladnih lokacija za velike investicijske projekte i sl.). Neovisno o tome, za očekivati je da bi se, uz ciljane programe poticanja poduzetničke aktivnosti (ponajviše iz sredstava Ministarstva turizma, Ministarstva poduzetništva i obrta te Ministarstva rada i mirovinskog sustava, a manjim dijelom i iz proračuna Dubrovačko-neretvanske županije, odnosno gradova Ploče i Metković), ali i kao rezultat kandidiranja određenog broja javno-komunalnih projekata iz za EU financiranje, konkurentska pozicija cijelog ovog područja na turističkom tržištu trebala bitno popraviti.

Konačno, valja imati na umu i činjenicu da uklanjanje, minimiziranje ili neutraliziranje određenog broja prepoznatih nedostataka u sferi djelovanja kako javnog, tako i privatnog sektora nije nužno povezano s velikim financijskim iznosima. Riječ je, primjerice, o nedostatku suradnje javnog i privatnog sektora na projektima od interesa za turistički razvoj/imidž Klastera, nedovoljnoj umreženost/strateškom povezivanju različitih malih i srednjih poduzetnika u sferi turizma, nedostatnoj umreženost/suradnji turističkih

poduzetnika i društvenih djelatnosti, pomanjkanju interesa/raspoloživosti lokalnih poduzetnika za ulaganje u nove turističke razvojne projekte (osobito u zaleđu Klastera) i sl. Štoviše, riječ je o nedostacima na koje je moguće djelovati u relativno kratkom vremenskom razdoblju, a što bi znatno unaprijedilo današnju turističku ponudu, ne samo u smislu prezentacije/interpretacije resursno-atraktivne osnove, već i u smislu produbljivanja cjelokupnog destinacijskog lanca vrijednosti, a time i kvalitete integralnog turističkog proizvoda Klastera. Upravo ovi nedostaci predstavljaju područje na koje se valja pojačano koncentrirati već u kratkom roku kako bi se, što je moguće prije, napravili konkretni pozitivni pomaci.

U skladu s prethodnim naznakama, a vodeći računa o metodološkoj konzistentnosti, pojedinačni su programi/mjere/aktivisti podizanja turističke konkurentnosti Klastera Neretva razvrstani u pet karakterističnih područja i to:

- stvaranje socijalno poticajnog razvojnog okruženja;
- poboljšavanje javne komunalne infrastrukture;
- nova ulaganja u poduzetničke projekte privatnog sektora;
- razvoj proizvoda/unapređenje turističkog lanca vrijednosti, kao i
- poboljšanje tržišne prepoznatljivosti/poželjnosti.

Slika 10.1: Područja za podizanje konkurentnosti turizma Klastera Neretva

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

10.1. Programi u funkciji stvaranja poticajnog socijalnog okruženja

Generalno gledano, samo relativno malen broj stanovnika Klastera danas aktivno razmišlja o kako potrebi, tako i o dinamici i/ili smjerovima poželjnog razvoja turizma na ovom području, pri čemu je veliko pitanje u kojoj su mjeri takva promišljanja međusobno usklađena. U

takvim okolnostima, većina razvojnih dionika ne zna ni kakva bi njihova uloga u tom procesu trebala biti, niti da li se u njega treba aktivno uključiti.

S druge strane, niska razina saznanja i/ili uključenosti razvojnih dionika u donošenje odluka o bitnim odrednicama poželjnog turističkog razvoja najčešće rezultira nepovjerenjem, a ponekad i svojevrsnim bojkotom predloženih razvojnih aktivnosti i/ili programa. Da bi se takvo stanje izbjeglo, učinkovit i od strane lokalne zajednice podržavan razvoj turizma na području cijelog Klastera, a što je i temeljni preduvjet ostvarenja zacrtane razvojne vizije, u najvećoj mogućoj mjeri valja povezivati sa stvaranjem poticajnog socijalnog okruženja.

Stvaranje poticajnog razvojnog okruženja, podrazumijeva sljedeće aktivnosti:

- osiguravanje maksimalne transparentnosti u donošenju ključnih razvojnih odluka od interesa za razvoj turizma i/ili društveni standard lokalne populacije;
- aktivno uključivanje svih bitnih razvojnih dionika, ali i predstavnika lokalnog stanovništva u donošenje bitnih razvojnih odluka (tzv. 'community based planning');
- provođenje aktivne i kontinuirane edukacije bitnih razvojnih dionika o potrebi društveno odgovornog i dugoročno održivog upravljanja (turističkim) razvojnim procesom kako bi se minimizirali njegovi potencijalno negativni učinci;
- provođenje sustavne edukacije bitnih razvojnih dionika o njihovoj ulozi u procesu turističkog razvoja i potrebi aktivnog sudjelovanja u svim njegovim fazama;
- stvaranje preduvjeta za ubrzano osposobljavanje potencijalnih malih i srednjih privatnih poduzetnika zainteresiranih za investiranje u turističke projekte o svim potencijalnim rizicima i što činiti kako bi ih se učinkovito minimiziralo (mreža 'one stop shop' savjetodavnih usluga, izdavanje operativnog 'how to' poduzetničkog vodiča, suradnja s cehovskim udrugama pri HGK i HOK, suradnja s razvojnom agencijom DNŽ i sl.);
- osmišljavanje stimulativnih (fiskalnih i/ili parafiskalnih) programa poticanja poduzetništva na lokalnoj razini.

Posebno valja ukazati na činjenicu da je najveći dio aktivnosti u cilju stvaranja poticajnog socijalnog okruženja moguće financirati sredstvima Europskog socijalnog fonda kroz operativni program 'Učinkoviti ljudski potencijali'. U okviru tog operativnog programa, naime, jedan od glavnih investicijskih prioriteta je i ulaganje u programe povećanja socijalne uključenosti. Upravljačko tijelo za provedbu ovog operativnog programa je Ministarstvo rada i mirovinskog sustava.

Konačno, konkretni projekti³³ koji bi se na području Klastera Neretva trebali pokrenuti u cilju stvaranja poticajnog socijalnog okruženja iskazani su u tablici 10.1.1.

Tablica 10.1.1: Projekti u funkciji uspostave poticajnog socijalnog okruženja

1	Jačanje znanja/kompetencija nositelja izvršne vlasti JLS Klastera o upravljanju razvojem turizma
2	Poduzetnički razvojno-investicijski servis
3	Izmjene i dopune PPU JLS na području Klastera
4	Poticanje/uspostava poduzetničkih klastera
5	Interni marketing

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

³³ Detaljniji opis svakog od ovih projekata daje se u Dodatku 1. ovog dokumenta

10.2. Programi unapređenja javne komunalne infrastrukture

Kvalitetna komunalna infrastruktura preduvjet je razvoja svih gospodarskih djelatnosti na nekom području, uključujući i turizma. U tom smislu, dakle, osobito u smislu privlačenja poduzetničkog interesa, na cijelom području Klastera moraju se kontinuirano unapređivati svi, za gospodarski život vitalni infrastrukturni sustavi. Pritom visinu, vremensku dinamiku i prioritete ulaganja u unapređenje javne komunalne infrastrukture valja promatrati ne samo u kontekstu odrednica zacrtane razvojne vizije i strateških razvojnih ciljeva konkretiziranih u ovom dokumentu, već i u kontekstu proračunskih mogućnosti i uspješnosti u privlačenju sredstava EU fondova/programa.

Što se tiče korištenja sredstava EU fondova, za potrebe unapređenja javne komunalne infrastrukture JLS na području Klastera Neretva mogu aplicirati ponajviše na sredstva u okviru operativnog programa iz područja konkurentnosti i kohezije. Riječ je o operativnom programu koji će se sufinancirati sredstvima iz Europskog fonda za regionalni razvoj³⁴ i Kohezijskog fonda³⁵, a koji, između ostalog obuhvaća aktivnosti iz područja: (i) zaštite okoliša, (ii) promicanja učinkovitosti korištenja prirodnih resursa, (iii) promicanja održivog prometa kao i (iv) uklanjanja uskih grla na prometnoj mreži. Upravljačko tijelo za provedbu ovog operativnog programa je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova europske unije.

Polazeći od identificiranih slabosti u sferi javne komunalne infrastrukture, ključni projekti koje valja realizirati na području Klastera, a koji bi mu već u kratkom vremenu značajno podigli tržišnu prepoznatljivost i konkurentnost navedeni su u tablici 10.2.1.

Tablica 10.2.1: Projekti unapređenja javne komunalne infrastrukture.

1	Centar za posjetitelje Klastera Neretva
2	Povećanje funkcionalnosti i turistifikacija javne luke Metković – komunalni vezovi
3	Komunalno opremanje plaža/uvala na području općine Slivno
4	Komunalno opremanje plaža i okolnog prostora na području Baćinskih jezera
5	Infrastrukturno opremanje kampa na ušću Neretve (voda, struja)
6	Komunalno opremanje plaža na ušću Neretve (eko-turizam, obitelji s djecom, 'kiteri')
7	Omogućavanje pristupa moru na lokalitetu Dobrogošće, grad Ploče
8	Izgradnja cjelovitog sustava biciklističkih/pješačkih staza
9	Uspostava tematskih ruta/poučnih staza
10	Unapređenje sustava smeđe signalizacije i interpretacije

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

10.3. Program ulaganja u razvojne projekte privatnog sektora

Dinamiziranje poduzetničke aktivnosti kroz realizaciju cijelog niza novih, tržišno i financijski održivih, poduzetničkih inicijativa u sferi turističkog sektora predstavlja izuzetno značajan

³⁴ Riječ je o fondu/programu koji je, između ostalog, namijenjen razvoju (i) telekomunikacije, energetike i prometne infrastrukture, ali i (ii) zdravstva, obrazovanja i društvena infrastrukture.

³⁵ Sukladno strategiji Europa 2020 i Zajedničkom strateškom okviru, sredstva za kohezijsku politiku u Hrvatskoj namijenjena su, između ostalog, i jačanje socijalne uključenosti te jačanje kapaciteta javne uprave i pravosuđa.

dio unapređenja cjelokupne kvalitete doživljaja, a time i konkurentnosti klastera Neretva na tržištu turističkih destinacija. To se osobito odnosi na potrebu oživljavanja/dinamiziranja turističke aktivnosti u JLS na području zaleđa Klastera, pri čemu ponajviše na područje oko Baćinskih jezera. U tom smislu, a vodeći računa o međusobnoj komplementarnosti razvojnih projekata, potrebno je:

- međusobno kombinirati ključne proizvodne činitelje (kapital, rad, prostor) na način koji će, uz minimiziranje operativnih tržišnih i financijskih te ekoloških rizika, rezultirati najboljim gospodarskim učincima (oportunitetni trošak) na kratki, srednji i dugi rok;
- restrukturiranje, rehabilitiranje i podizanje kvalitete već postojećih objekata turističke ponude u užem i širem smislu (podizanje kategorije, tržišno repositioniranje, primjena međunarodnih poslovno-operativnih standarda, profesionalizam na svim razinama). To se ne odnosi samo na hotelske objekte i kampove, već i na brojne smještajne kapacitete u vlasništvu lokalnog stanovništva. Posebno valja naglasiti da bi rehabilitiranje postojeće smještajne ponude, u pravilu, trebalo imati prioritet u odnosu na tzv. 'greenfield' ulaganja;
- razvoj svakog od novih turističkih razvojno-investicijskih projekata temeljiti isključivo na njihovom autonomnom tržišno-financijskom potencijalu i unaprijed osiguranim ulaganjima privatnih investitora (jasna financijska konstrukcija), pri čemu se uloga nositelja javne vlasti svodi samo na učinkovito izdavanje potrebnih dozvola;
- poticati osobito one projekte koji će: (i) maksimalno koristiti potencijal postojeće resursno-atraktivne osnove, (ii) biti u funkciji razvoja novih turističkih doživljaja, (iii) aktivno pridonositi (međunarodnom) imidžu Klastera u funkciji stvaranja međunarodno prepoznatljivog destinacijskog brenda, (iv) imati sinergijske učinke, odnosno (v) koji će značajno unapređivati kvalitetu života lokalnog stanovništva, bilo kroz novo zapošljavanje, bilo kroz trajnu zaštitu njihovih gospodarskih, socijalnih, ekoloških i/ili drugih interesa;

Konačno, a što se tiče mogućnosti korištenja sredstava EU fondova, za realizaciju novih gospodarskih projekata na području Klastera Neretva poduzetnicima će biti na raspolaganju ponajviše sredstva iz Operativnog programa iz područja konkurentnosti i kohezije, a koji će se sufinancirati sredstvima iz Europskog fonda za regionalni razvoj³⁶. Upravljačko tijelo za provedbu ovog operativnog programa je Ministarstvo regionalnog razvoja i europskih integracija.

Konkretni razvojno-investicijski projekti u ingerenciji privatnog sektora³⁷ na području Klastera Neretva, a koji bi uvelike pridonijeli konkurentnosti cijelog ovog područja na tržištu turističkih destinacija, iskazani su u tablici 10.3.1.

Tablica 10.3.1: Razvojno-investicijski projekti privatnog sektora

1	Izgradnja suvremenog nautičkog centra (s pripadajućim smještajnim i drugim) sadržajima - Ploče
2	Izgradnja manje marine u Metkoviću

³⁶ Riječ je o fondu/programu koji je, između ostalog, namijenjen i razvoju malih i srednjih poduzeća, ulaganjima u istraživanje i razvoj, ulaganjima u informacijske i telekomunikacijske tehnologije te obrazovanju.

³⁷ Detaljniji opis svakog od ovih projekata daje se u Dodatku 1. ovog dokumenta

3	Uspostava suvremene smještajne ponude na lokalitetu Željugrad (hotel + kamp) - Baćinska jezera
4	Koncept najbolje uporabe turističke zone Pržinovac-Plaža u Opuzenu
5	Osvremenjivanje postojeće hotelske ponude u Metkoviću
6	Razvoj većeg broja tematiziranih (obiteljskih) minihotela i/ili B&B pansiona u zaleđu Klastera
7	Uspostava jednog ili više integralnog/difuznog hotela na području općine Slivno
8	Revitalizacija napuštenih zaselaka/kuća u zaleđu Klastera
9	Uspostava nekoliko centara za sportove na vodi

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

10.4. Razvoj proizvoda/obogaćivanje turističkog lanca vrijednosti

Dostignuta razina turističkog prometa na projektnom području jasno ukazuje ne samo na nedostatak dovoljnog broja interesantnih turističkih proizvoda, već i na nedovoljnu dubinu i širinu postojećeg turističkog lanca vrijednosti. Drugim riječima, s izuzetkom relativno formiranog proizvoda 'sunce i more' turizma na području općine Slivno, postojeći sustav turističkih iskustava na području Klastera nije u funkciji stacionarnog boravka gostiju. S druge strane, usprkos vrijednoj resursno-atraksijskoj osnovi koja omogućava produljivanje turističkog interesa i u mjesecima pred i posezone, turistički se promet na području Klastera odvija gotovo isključivo tijekom ljetne špice. U tom smislu, potrebno je hitno poraditi na proširivanju sustava, za tržište spremnih, turističkih doživljaja sukladno prethodno izloženoj razvojnoj koncepciji.

Za potrebe dugoročno održivog obogaćivanja turističkog lanca vrijednosti Klastera predlažu se sljedeći projekti (tablica 10.4.1)³⁸.

Tablica 10.4.1: Program obogaćivanja turističkog lanca vrijednosti

1	Ambijentalno uređenje stare jezgre grada Metković/Vid
2	Transformacija Opuzena u mjesto susreta
3	Upravljanje kvalitetom obiteljskog smještaja (općina Slivno)
4	Upravljanje kvalitetom gastro ponude
5	Razvoj seoskog turizma
6	Razvoj eko-turizma
7	Razvoj kulturnog turizma (turizam baštine, kultura života i rada, događanja)
8	Razvoj eno-gastronomskog turizma
9	Razvoj turizma aktivnosti
10	Smrdengrad – tematski plan interpretacije
11	Gomile, gradine, stećci – tematski plan interpretacije
12	Jačanje uloge destinacijskih menadžment kompanija
13	Promicanje revitalizacije tradicijske graditeljske baštine

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

³⁸ Detaljniji opis svakog od ovih projekata daje se u Dodatku 4. ovog dokumenta

10.5. Unapređenje tržišne prepoznatljivosti/poželjnosti

Uz nedovoljan broj za tržište spremnih proizvoda, komunikaciju s tržištem uvelike otežava i nedostatak financijskih sredstava potrebnih za adekvatnu prezentaciju turističkih mogućnosti cijelog projektnog područja. U tom smislu, valja konstatirati da se cijelo područje Klastera, s izuzetkom, donekle, samo općine Slivno, još uvijek nije prikladno predstavilo ni potencijalnim geografskim tržištima, niti relevantnim tržišnim nišama/potrošačkim segmentima. Sukladno tome, postojeći imidž Klastera Neretva kao turističke destinacije zasigurno je jedno od većih ograničenja u dinamiziranju turističkog prometa i prodiranju do novih potrošačkih segmenata, osobito u sferi turizma specijalnih interesa. U želji da se takvo stanje što je moguće prije počne mijenjati nabolje, predlažu se sljedeći projekti (tablica 10.5.1.)³⁹

Tablica 10.5.1: Program unapređenja tržišne prepoznatljivosti/poželjnosti

1	Razvoj prepoznatljivog turističkog brenda
2	Uspostava jedinstvenog promocijsko-prodajnog web portala Klastera
3	Redizajn/inoviranje promocijskih materijala
4	Optimiranje promocijskih aktivnosti - operativni marketing plan

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

10.6. Ostalo - podizanje kvalitete ljudskog potencijala

Sva prethodno sagledana područja/programi podizanja konkurentnosti uvelike će ovisiti o raspoloživosti i kvaliteti ljudskog potencijala na području Klastera, odnosno u bližem okružju. Brze i sve intenzivnije promjene u tržišno-poslovnom okruženju i razvoj novih tehnologija zahtijevaju kontinuirano učenje i stjecanje novih znanja i to kako u sferi dnevno-operativnog poslovanja, tako osobito i u sferi upravljanja razvojnim procesima bilo da je riječ o privatnom ili javnom sektoru. Samim tim, bez primjerene kvalitete ljudskog činitelja, odnosno posjedovanja suvremenih znanja i praktičnih vještina, neće na prostoru Klastera biti moguće ni dinamizirati poduzetničku aktivnost lokalnih žitelja, niti osigurati interes međunarodne investicijske potražnje za realizacijom novih turističkih razvojno-investicijskih projekata.

Podizanje kvalitete ljudskog kapitala predstavlja dugotrajan proces koji se može poticati, ali koji se ne može uvjetovati jednostranim odlukama nositelja izvršne vlasti JLS na području Klastera. Isto tako, osim ulaska u reformu obrazovnog sustava RH, riječ je o procesu za čiji je uspjeh potrebna ne samo uspostava učinkovite suradnje s etabliranim obrazovnim institucijama nacionalne/međunarodne prepoznatljivosti/kvalitete, već i povremeno angažiranje konzultanata.

Brzina i efikasnost podizanja kvalitete ljudskog potencijala na području Klastera Neretva u vremenu koje dolazi ovisit će ponajviše o pokretanju aktivnosti kao što su:

- povezivanje s vodećim hrvatskim obrazovnim centrima izvrsnosti (različiti programi strukovnog do-obrazovanja i/ili cjeloživotnog učenja);

³⁹ Detaljniji opis svakog od ovih projekata daje se u Dodatku 5. ovog dokumenta

- osiguranje stručne prakse i/ili profesionalnog usavršavanja perspektivnog kadra u vodećim gospodarskim subjektima Hrvatske/inozemstva;
- provođenje sustavne i kontinuirane edukacije zainteresiranih postojećih i/ili budućih poduzetnika, ali i djelatnika javnih institucija grada o različitim mogućnostima EU financiranja;
- povećanje menadžerskih znanja i vještina za potrebe efikasnog upravljanja turističkim razvojem u skladu s najboljom svjetskom praksom;

Provedba različitih programa/inicijativa u sferi podizanja kvalitete ljudskog potencijala na području Klastera može se, u značajnoj mjeri, financirati kroz korištenje za to namijenjenih sredstava EU fondova/programa. U tom smislu, a osim sredstava Europskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda kroz operativni program 'Konkurentnost i kohezija', podizanje kvalitete ljudskog potencijala u sferi kako pravnih osoba javnog, tako i privatnog sektora na području grada može se financirati ponajviše kroz operativni program 'Učinkoviti ljudski potencijali', odnosno sredstva Europskog socijalnog fonda. Riječ je o operativnom programu u ingerenciji Ministarstva rada i mirovinskog sustava RH pri čemu se glavni alokacijski prioriteti odnose na: (i) povećanje zaposlenosti i mobilnost radne snage, (ii) unapređenje obrazovnog sustava i cjeloživotno učenje, kao i na (iii) unapređenje administracije.

11. PLAN IMPLEMENTACIJE

Plan podizanja konkurentnosti turizma Klastera Neretva (poglavlje 10) identificirao je četrdesetak različitih projekata svrstanih u pet kategorija: (i) stvaranje poticajnog socijalnog okruženja, (ii) unapređenje javne komunalne infrastrukture, (iii) razvojni projekti privatnog sektora, (iv) obogaćivanje turističkog lanca vrijednosti te (v) unapređenje tržišne prepoznatljivosti. Svakom od ovih projekata, nadalje, pripisan je i odgovarajući rang važnosti tj. (i) projekti najveće važnosti, (ii) projekti velike važnosti, te (iii) manje važni projekti. Konačno, za svaki je projekt predložena i dinamika realizacije.

U skladu s prethodnim naznakama, logično bi bilo da se nositelji izvršne vlasti JLS na području Klastera koncentriraju ponajviše na iniciranje/realizaciju projekata najveće važnosti, što nikako ne znači da bi trebali zanemariti projekte manje važnosti, osobito ako oni nisu povezani sa značajnim financijskim sredstvima i/ili velikom organizacijskom kompleksnosti.

Tablica 11.1: Projekti podizanja konkurentnosti prema predvidivoj dinamici provedbe

Naziv projekta		Rang	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.- 25.
PROJEKTI U FUNKCIJI STVARANJA POTICAJNOG SOCIJALNOG OKRUŽENJA								
1	Jačanje znanja/kompetencija nositelja izvršne vlasti JLS Klastera o upravljanju razvojem turizma	II						
2	Poduzetnički razvojno-investicijski servis	I						
3	Izmjene i dopune PPU JLS na području Klastera	I						
4	Poticanje/uspostava poduzetničkih klastera	III						
5	Interni marketing	I						
PROJEKTI U FUKCIJI UNAPREĐENJA JAVNE KOMUNALNE INFRASTRUKTURE								
6	Centar za posjetitelje Klastera Neretva	I						
7	Povećanje funkcionalnosti i turistifikacija javne luke Metković – komunalni vezovi	I						
8	Komunalno opremanje plaža/uvala na području općine Slivno	III						
9	Komunalno opremanje plaža i okolnog prostora na području Baćinskih jezera	II						
10	Infrastrukturno opremanje kampa na ušću Neretve (voda, struja)	I						
11	Komunalno opremanje plaža na ušću Neretve (eko-turizam, obitelji s djecom, 'kiteri')	III						
12	Omogućavanje pristupa moru na lokalitetu Dobrogošće, grad Ploče	III						
13	Izgradnja cjelovitog sustava biciklističkih/pješačkih staza	II						
14	Uspostava tematskih ruta/poučnih staza	III						
15	Unapređenje sustava smeđe signalizacije i interpretacije	III						
PROJEKTI ULAGANJA U RAZVOJNE PROJEKTE PRIVATNOG SEKTORA								
16	Izgradnja suvremenog nautičkog centra (s pripadajućim smještajnim i drugim sadržajima - Ploče	I						

Naziv projekta		Rang	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-25.
17	Izgradnja manje marine u Metkoviću	III						
18	Uspostava suvremene smještajne ponude na lokalitetu Željugrad (hotel + kamp) - Baćinska jezera	I						
19	Koncept najbolje uporabe turističke zone Pržinovac-Plaža u Opuzenu	I						
20	Osvremenjivanje postojeće hotelske ponude u Metkoviću	III						
21	Razvoj većeg broja tematiziranih (obiteljskih) minihotela i/ili B&B pansiona u zaleđu Klastera	I						
22	Uspostava jednog ili više integralnog/difuznog hotela na području općine Slivno	II						
23	Revitalizacija napuštenih zaselaka/kuća u zaleđu Klastera	II						
24	Uspostava nekoliko centara za sportove na vodi	III						
RAZVOJ PROIZVODA – PROJEKTI OBOGAĆIVANJA TURISTIČKOG LANCA VRIJEDNOSTI								
25	Ambijentalno uređenje stare jezgre grada Metković	I						
26	Transformacija Opuzena u mjesto susreta	II						
27	Upravljanje kvalitetom obiteljskog smještaja (općina Slivno)	I						
28	Upravljanje kvalitetom gastro ponude	II						
29	Razvoj seoskog turizma	II						
30	Razvoj eko-turizma	II						
31	Razvoj kulturnog turizma (turizam baštine, kultura života i rada, događanja)	I						
32	Razvoj eno-gastronomskog turizma	II						
33	Razvoj turizma aktivnosti	II						
34	Smrđengrad – tematski plan interpretacije	III						
35	Gomile, gradine, stećci – tematski plan interpretacije	III						
36	Jačanje uloge destinacijskih menadžment kompanija	I						
37	Promicanje revitalizacije tradicijske graditeljske baštine	III						
PROJEKTI U FUNKCIJI UNAPREĐENJA TRŽIŠNE PREPOZNTLJIVOSTI								
38	Razvoj prepoznatljivog turističkog brenda	I						
39	Uspostava jedinstvenog promocijsko-prodajnog web portala Klastera	II						
40	Redizajn/inoviranje promocijskih materijala	III						
41	Optimiranje promocijskih aktivnosti - operativni marketing plan	II						

I – projekt najveće važnosti
 II – projekt velike važnosti
 III – projekt manje važnosti

Izvor: Institut za turizam, Zagreb

12. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Turizam na području Klastera Neretva nalazi se na svojevrsnoj prekretnici:

- ili će se, nastavljanjem dosadašnjih razvojnih trendova, utopiti u dosadašnje sivilo,
- ili će se, osmišljenom valorizacijom vlastite resursno-atraksijske osnove, osmišljavanjem prikladnog i međusobno komplementarnog sustava turističkih doživljaja te njihovim pakiranjem u proizvode namijenjene točno specificiranim tržišnim nišama, kao i ciljanim razvojem odabranih turističkih (mikro)lokaliteta napraviti kvalitativni iskorak u tržišnom pozicioniranju.

U namjeri da se nositeljima turističkog razvoja na području Klastera pomogne da objektivno sagledaju svoju polaznu poziciju te uspostave preduvjete za budući razvojni iskorak, ovim se dokumentom postavljaju temelji za sustavan, koordiniran i planski usmjeravan razvoj turizma na cijelom projektnom području. U tom smislu, ovaj je dokument krenuo od detaljne analize postojećeg stanja svih relevantnih činitelja turističkog razvoja, pri čemu se osobita pažnja posvetila inventarizaciji i valorizaciji turističke resursno-atraksijske osnove, „sirovine“ koju tek treba pretvoriti u dobro osmišljene turističke proizvode na način koji će omogućavati kvalitetno zadovoljavanje zahtjeva i/ili potreba jasno prepoznatih i ciljanih potrošačkih segmenata. U tom kontekstu, nadalje, ukazano je i na globalna kretanja na turističkom tržištu na kojima bi cijelo područje Klastera dugoročno moglo/trebalo kapitalizirati. Zaključci i saznanja do kojih se došlo tijekom analize postojećeg stanja predstavljali su bazični input za detaljnu SWOT analizu.

Nadalje, SWOT analiza je poslužila kao dobra podloga za definiranje vizije i ciljeva razvoja turizma u vremenu do 2025. godine, ali i za definiranje poželjne koncepcije razvoja turizma projektnog područja. Operacionalizacija predložene razvojne koncepcije kroz sustavno i prioritetima podređeno provođenje preporučenih aktivnosti/programa podizanja destinacijske konkurentnosti trebala bi na cijelom prostoru Klastera osigurati postupan, međusobno koordiniran, a time i dugoročno održiv razvoj turističke aktivnosti. Predložena razvojna koncepcija, pritom, maksimalno uvažava ne samo bitne značajke resursno-atraksijske osnove, već i financijske, ljudske i organizacijske resurse kojima cijelo ovo područje trenutno raspolaže.

Ipak, a s obzirom na činjenicu da se predložena razvojna koncepcija turističkog razvoja Klastera neće dogoditi sama od sebe, uspješna implementacija preporuka i/ili zaključaka ovog dokumenta ovisit će ponajviše o mjeri u kojoj će nositelji izvršne vlasti JLS na cijelom ovom području, u suradnji s TZ gradova Metković, Ploče i Opuzen te TZ općine Slivno, te uz pomoć i aktivnu podršku TZ Dubrovačko-neretvanske županije, biti u stanju inicirati promjene, potaknuti suradnju s turističkim posrednicima, motivirati lokalne poduzetnike, odnosno osigurati međusobno povjerenje svih relevantnih dionika turističkog razvoja. Drugim riječima, puko usvajanje ovog dokumenta neće biti dovoljno za intenziviranje turističke aktivnosti na području Klastera. Samim tim, dakle, budući turistički razvoj delte rijeke Neretve i njoj gravitirajućeg područja bit će najuže koreliran s uspostavom jakog i odgovornog projektnog vodstva ('leadership'), odnosno inauguriranja uskog tima posvećenih profesionalaca koji čvrsto vjeruju u mogućnost dubokih strukturnih promjena u dosad prevladavajućem načinu promišljanja i upravljanja gospodarskim (turističkim) razvojem.

U tom smislu, dakle, još jednom valja istaknuti sljedeće: iako ovaj dokument nudi jasnu koncepciju budućeg razvoja turizma na području Klastera Neretva, najveću odgovornost za

njegovu operacionalizaciju i učinkovitu implementaciju moraju snositi nositelji izvršne vlasti gradova i općina na području Klastera. Naime, oni bi svojim aktivnim djelovanjem, kreativnim inicijativama i/ili stvaranjem poticajne investicijske klime dodatno trebali pobuditi interes sadašnjih i potencijalnih poduzetnika za ulaganjem u razvoj kako odabranih turističkih razvojno-investicijskih projekata, tako i drugih projekata neposredno ili posredno povezanih sa stvaranjem kako novog turističkog identiteta, tako i sa izgradnjom zaokruženog turističkog lanca vrijednosti na cijelom ovom području.

DODATAK 1: PROJEKTI U FUNKCIJI STVARANJA POTICAJNOG SOCIJALNOG OKRUŽENJA

Projekt br. 1: Jačanje znanja i kompeticija nositelja izvršne vlasti na području Klastera														
Cilj Unapređenje investicijske klime i smanjivanje poduzetničkog rizika	Opis <p>Uspješna implementacija preporuka i/ili zaključaka ovog dokumenta ovisit će ponajviše o mjeri u kojoj će nositelji izvršne vlasti u JLS na cijelom ovom području, u suradnji s TZ gradova Metković, Ploče i Opuzen te TZ općine Slivno, te uz pomoć i aktivnu podršku TZ Dubrovačko-neretvanske županije, biti u stanju inicirati promjene, potaknuti suradnju s turističkim posrednicima, motivirati lokalne poduzetnike, odnosno osigurati međusobno povjerenje svih relevantnih dionika turističkog razvoja. Drugim riječima, budući turistički razvoj delte rijeke Neretve i njoj gravitirajućeg područja bit će najuže koreliran s uspostavom jakog i odgovornog projektnog vodstva ('leadership'), odnosno inauguriranja uskog tima posvećenih profesionalaca koji čvrsto vjeruju u mogućnost dubokih strukturnih promjena u dosad prevladavajućem načinu promišljanja i upravljanja gospodarskim (turističkim) razvojem.</p> <p>Uspostava jakog i odgovornog projektnog vodstva ('leadership') podrazumijeva dubinsko poznavanje problematike turističkog razvoja na makro i mikro razini, ali i teorije eksternalija kako bi se spriječile moguće negativne posljedice nedovoljno promišljenog razvoja, odnosno promoviranja projekata turističkog razvoja koji bi mogli biti u suprotnosti s konceptom održivog razvoja.</p>													
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva definiranje programskih područja potrebne/poželjne edukacije nositelja izvršne vlasti na području Klastera, izradu liste potencijalnih pružatelja edukacijskih usluga kao i osiguranje potrebnih financijskih sredstava za provedbu programa kontinuirane edukacije.													
Važnost	Projekt velike važnosti	Nositelj Izvršna vlast gradova/Općina na području Klastera												
Financiranje	 Proračun gradova/općina	Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> DUNEA TZ DNŽ Pružatelji edukacijskih usluga 												
Vremenski horizont provedbe	<table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td style="width: 16.6%;">2016.</td> <td style="width: 16.6%;">2017.</td> <td style="width: 16.6%;">2018.</td> <td style="width: 16.6%;">2019.</td> <td style="width: 16.6%;">2020.</td> <td style="width: 16.6%;">2021.-2025.</td> </tr> <tr style="background-color: #008000;"> <td colspan="6"></td> </tr> </table>	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.							
2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.									

Projekt br. 2: Poduzetnički razvojno-investicijski servis		
Cilj Unapređenje investicijske klime i smanjivanje poduzetničkog rizika	Opis Nedostatak kvalitetnih informacija za potencijalne investitore, nedostatak	

	<p>poduzetničkih vještina za pripremu projekata i fazu razvoja jedna su od najvećih prepreka održivog razvoja turizma na području Klastera. U tom smislu, važno je osigurati potencijalnim i postojećim poduzetnicima kvalitetnu stručnu podršku u procesu pripreme (manjih) poduzetničkih poduhvata. Riječ je o svojevrsnom informacijsko-edukativnom 'one stop shop-u' za sve poduzetne građane na području Klastera koji razmišljaju o pokretanju vlastitih poduzetničkih projekata.</p> <p>Informacijsko-edukativni 'one stop shop' mogao bi se formirati u sklopu gradskog poglavarstva Metkovića/Ploča/Opuzena s ciljem: (i) besplatnog osiguravanja relevantnih informacija za pripremu projekata, (ii) diseminacije informacija o mogućnostima financiranja (HBOR, EU fondovi, bespovratna sredstva različitih ministarstava RH i sl.), pravnim zahtjevima, porezima, registraciji, tržišnim trendovima i najboljim praksama u vođenju poslovanja, marketingu, financijskom kontrolingu itd., ali i (iii) osiguranja savjetodavnih usluga (seminari, radionice, ad hoc konzultacije) i pomoći u pripremi dokumentacije za poduzetničke razvojne projekte.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva uspostavu posebne organizacijske jedinice pri gradskim upravama (predvidivo odsjek), osiguranje potrebnih financijskih sredstava za djelovanje servisa (predvidivo jedan VSS zaposlenik) kao i provođenje javnog natječaja za izbor kandidata.					
Važnost	Projekt najveće važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova Klastera		
Financiranje	👍 Gradski proračuni		Ostali dionici	👍 DUNEA	👍 Stanovnici, poduzetnici i vlasnici stanova/kuća	
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 3: Izmjene i dopune PPU JLS na području Klastera			
Cilj	Unapređenje investicijske klime i smanjivanje poduzetničkog rizika		
Opis	<p>Iako postojeći PPU DNŽ, odnosno pojedinih gradova/općina na području Klastera Neretva pružaju relativno kvalitetnu osnovu za dugoročno održivo upravljanje cjelokupnim razvojnim prostorom, postoje određena područja na kojem bi se ovi dokumenti mogli dodatno unaprijediti. Ključne moguće izmjene odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiranje buduće uporabe zone Pržinovac-Galičak • dopuštanje mogućnosti izgradnje objekata ruralnog turizma i/ili malih prehrambeno-preradbenih pogona u (poljoprivrednom) zaleđu Klastera. • dopuštanje mogućnosti izgradnje malih obiteljskih hotela (B&B pansiona) na većim zemljišnim parcelama (1 ha ili više) u privatnom vlasništvu u poljoprivrednom zaleđu. • osiguranje prikladnog prostora/parcele za izgradnju središnjeg Centra za posjetitelje Klastera na području Vida (Narone). • uspostavu cjelovitog sustava/mreže biciklističkih i pješačkih staza, • prepoznavanje novih turističkih i/ili rekreacijskih razvojnih zona, odnosno • usklađivanje namjene korištenja raspoloživog prostora s preporukama ovog dokumenta. 		

Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva javnu raspravu o potrebi drugačijeg korištenja dijela obalnog prostora uz ušće Neretve, ali i poljoprivrednog zaleđa te, sukladno zaključcima, pristupanje izmjeni postojećeg PPU DNŽ, odnosno PPU gradova i općina Klastera.					
Važnost	Projekt najveće važnosti			Nositelj	Izvršna vlast DNŽ, gradova/općina Klastera	
Financiranje	👉	Sredstva proračuna DNŽ, gradova/općina Klastera		Ostali dionici	👉 Zavod za prostorno uređenje DNŽ 👉 Potencijalni i/ili postojeći poduzetnici	
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

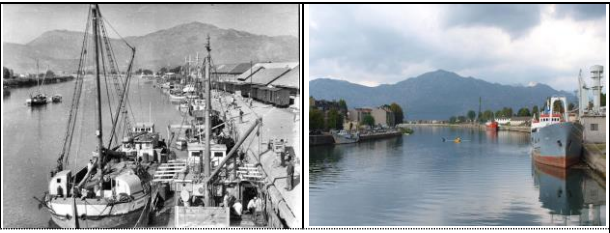
Projekt br. 4: Poticanje/uspostava poduzetničkih klastera						
Cilj	Umrežavanje i povezivanje poduzetnika iz srodnih turističkih djelatnosti radi jačanja konkurentnosti, podizanja kvalitete i/ili unapređenja tržišnog nastupa					
Opis	U cilju dinamiziranja poduzetničke aktivnosti i naglašavanja kulture izvrsnosti, na području Klastera Neretva potrebno je poticati stvaranje poduzetničkih klastera na proizvodno-tematskoj osnovi (klaster izvansmjernog ugostiteljstva klaster agroturizma, klaster turističkih agencija, klaster obiteljskih iznajmljivača i sl.). Svrha klsterskog udruživanja je suradnja, razmjena iskustava, unapređivanje kvalitete proizvoda i/ili usluge kroz standardizaciju i/ili certifikaciju, lakši tržišni nastup, povećanje tržišne prepoznatljivosti i sl. Formirani poduzetnički klasteri na prostoru Klastera trebali bi se povezivati s istovrsnim klasterima na području cijele Dubrovačko-neretvanske županije, ali i šire.					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva međusobno povezivanje fizičkih i/ili pravnih osoba istovrsne poslovne orijentacije u skladu s mogućnostima koje pružaju pozitivnih zakonski propisi. U tom smislu, valja odrediti prikladnu pravnu formu povezivanja te, sukladno tome, definirati način djelovanja svakog pojedinog klastera (statut, financiranje, zastupanje i sl.).					
Važnost	Projekt manje važnosti			Nositelj	Izvršne vlasti gradova/općina	
Financiranje	👉	Gradski/općinski proračuni		Ostali dionici	👉 TZ Gradova/općina 👉 Poduzetnici i udruge	
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 5: Interni marketing						
Cilj	Podizanje svijesti lokalnih dionika turističkog, ali i društveno-gospodarskog razvoja o potrebi dugoročno održivog promišljanja/upravljanja razvojem Klastera Neretva					

	kao i o njihovoj ulozi u tom procesu					
Opis	<p>U kontekstu željenog dinamiziranja turističke/gospodarske aktivnosti na području Klastera Neretva, vrlo je važno kontinuirano usklađivati različite, ponekad i međusobno suprotstavljene interese pojedinih aktera u procesu društveno-ekonomskog razvoja. U skladu s rečenim, projekt internog marketinga usmjereni su na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podizanje svijesti svih razvojnih dionika, ali i stanovništva projektnog područja o važnosti turizma za povećanje društvenog blagostanja, • uspostavu klime međusobnog povjerenja i suradnje svih razvojnih dionika, • uspostavu dijaloga i suradnje nositelja izvršne vlasti JLS na području Klastera s istaknutim predstavnicima privatnog sektora, civilnih udruga, institucija javnog sektora, komunalnih poduzeća i turističkih zajednica, • osiguranje konzistentne kvalitete (turističke) usluge na razini cijelog projektnog područja, • poučavanje kako usmenim preporukama promovirati cijelo područje Klastera, njegove programsko-prostorne turističke zone, proizvode i/ili pojedine turističke lokalitete. <p>Projektom se predlaže razvoj specifično ciljanih poruka za svaku od navedenih skupina odgovarajućim promotivnim i komunikacijskim alatima, ali i aktivnostima kojima će se sustavno podizati svijest o potrebi aktivnog uključivanja, međusobne suradnje i komunikacije u cilju dinamiziranja turističkog razvoja i/ili tržišnog repozicioniranja Klastera Neretva.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta implicira definiranje prioriteta i potencijalnih korisnika/sudionika (Plan aktivnosti). Ovisno o izboru tema, potrebno je osigurati uvodne izlagače i moderatore rasprave za svaku od izabranih tema. U slučaju da je riječ o osobama koje nisu zaposlenici gradova/županije, odnosno da je riječ o osobama koje ne žive na području Klastera, potrebno je osigurati i minimalni iznos naknade na njihov trud.					
Važnost	Projekt najveće važnosti			Nositelj	Izvršna vlast JLS na području Klastera	
Financiranje	👉 Proračuni JLS/Županije			Ostali dionici	👉 TZ Gradova/općina 👉 Stanovnici, poduzetnici i udruge	
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

DODATAK 2: PROJEKTI U Funkciji UNAPREĐENJA JAVNE KOMUNALNE INFRASTRUKTURE

<p>Projekt br. 1: Centar za posjetitelje Klastera Neretva</p>						
<p>Cilj</p>	<p>Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža cijelog projektnog područja kao turističke destinacije</p>					
<p>Opis</p>	<p>U cilju dugoročnog pozicioniranja Klastera Neretva kao prvorazredne destinacije osobito u sferi turizma specijalnih interesa, valjalo bi što je moguće prije pristupiti izgradnji suvremeno osmišljenog Centra za posjetitelje. Na taj bi se način stvorile bitne pretpostavke za kvalitetno informiranje, ali i organizirano usmjeravanje različitih segmenata turističke potražnje prema različitim lokacijama/atrakcijama od njihovog neposrednog interesa. Konačno, izgradnja suvremenog centra za posjetitelje preduvjet je povećanog zadovoljstva boravkom ne samo turističke, već i izletničke populacije.</p> <p>Budući Centar za posjetitelje Klastera treba biti smješten na lako dostupnom i vidljivom mjestu na nekom od glavnih prometnih pravaca, bilo iz smjera BiH, bilo na potezu od Ploča prema Dubrovniku. U tom smislu, kao moguće lokacije nameću se Metković ili potez od Ploča prema Opuzenu (primjerice Rogotin). Budući Centar za posjetitelje Klastera treba biti opremljen tako da nudi raznovrsne interaktivne programe, prostoriju s audio-video opremom, multifunkcionalan prostor namijenjen za prezentacije i predavanja, izložbeni prostor, informacijski pult, prostor za odmor, suvenirnicu i sobu za osoblje.</p> <p>Zbog izuzetnog značenja navedenog vizitacijskog centra za cjelokupni turistički doživljaj delte Neretve, a imajući na umu i ograničena financijska sredstva lokalnih JLS, mišljenja smo da bi ga najvećim dijelom valjalo financirati na teret državnog proračuna (Ministarstvo turizma i Ministarstvo kulture), županijskog proračuna i EU sredstava.</p>					
<p>Operacionalizacija projekta</p>	<p>Operacionalizacija projekta podrazumijeva dvije provedbene faze. U prvoj bi se fazi trebala izraditi projektna dokumentacija te provjeriti društveno-ekonomska opravdanosti izgradnje (analiza troškova i koristi), sve u cilju osiguranja EU financiranja, dok bi se u drugoj fazi prišlo osiguravanju potrebnih financijskih sredstava, zatvaranju financijske konstrukcije i izgradnji.</p>					
<p>Važnost</p>	<p>Projekt najveće važnosti</p>	<p>Nositelj Izvršna vlast gradova/općina Klastera</p>				
<p>Financiranje</p>	<p>👉 Izrada projektne dokumentacije - državni i/ili županijski proračun</p> <p>👉 Izgradnja - sredstva EU fondova/programa, bespovratna sredstva vlade RH</p>	<p>Ostali dionici</p> <p>👉 TZ Dubrovačko-neretvanske županije</p> <p>👉 HBOR</p>				
<p>Vremenski horizont provedbe</p>	<p>2016.</p>	<p>2017.</p>	<p>2018.</p>	<p>2019.</p>	<p>2020.</p>	<p>2021.-2025.</p>

Projekt br. 2: Povećanje funkcionalnosti i turistifikacija javne luke Metković – komunalni vezovi						
Cilj	Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža grada Metkovića kao turističke destinacije					
Opis	<p>Kruzing turizam, ponajviše zbog globalno rastuće, ali i visoke platežne sposobnosti potražnje, zasigurno predstavlja jednu od izuzetno interesantnih turističkih niša za Klaster Neretva. S obzirom na tradiciju Metkovića kao lučkog grada, mogućnost plovidbe Neretvom te potrebu pristajanja većeg broja domaćih kruzera, potrebno je sadržajno osmisliti poželjan način turistifikacije nekadašnje Luke Metković. U tom smislu, a u želji da se gostima kruzera osigura maksimalna upečatljivost boravka u gradu, potrebno je značajno unaprijediti izgled, funkcionalnost i opremljenost nekadašnje Luke Metković.</p> <p>Uz prikladno uređenje operativne obale (dizalica, sanitarije, servis), cijeli bi ovaj prostor valjalo dodatno oživjeti i prikladnim rekreativnim, trgovačkim, kulturno-zabavnim i ugostiteljskim sadržajima, uključujući i manji smještajni objekt (4*). Posebnu pažnju, konačno, valja usmjeriti i na dogradnju/izgradnju potrebne lučke infra i/ili suprastrukture (info-punkt, uslužni obrti i sanitarije), odnosno na prikladno hortikulturno uređenje cijelog okolnog prostora.</p> <p>Polazeći o prethodnih konstatacija, predloženi projekt trebao bi (i) definirati primjeren koncept razvoja razmatranog lokaliteta, (ii) okvirno utvrditi visinu ukupno potrebnih ulaganja te (iii) objektivizirati realni poslovni potencijal razmatranog razvojno-investicijskog poduhvata.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva dvije provedbene faze. U prvoj bi se fazi trebala izraditi projektna dokumentacija te provjeriti društveno-ekonomska opravdanosti izgradnje (analiza troškova i koristi), sve u cilju osiguranja EU financiranja, dok bi se u drugoj fazi prišlo osiguravanju potrebnih financijskih sredstava, zatvaranju financijske konstrukcije i izgradnji.					
Važnost	Projekt najveće važnosti	Nositelj Izvršna vlast grada Metkovića				
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Izrada projektne dokumentacije – županijski i/ili gradski proračun 👉 Izgradnja - sredstva EU fondova/ programa, bespovratna sredstva vlade RH, kreditna sredstva HBOR-a 	Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> 👉 Vlada RH (operativni programi pojedinih ministarstava) 👉 HBOR 				
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 3: Komunalno opremanje plaža/uvala na području općine Slivno						
Cilj	Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža općine Slivno kao obiteljske 'sunce i more' destinacije					
Opis	<p>S obzirom na razmjerno velik broj malih, intimnih i izuzetno slikovitih, plažica i/ili vala na cijelom prostoru općine Slivno, a koje su za vrijeme ljetnih mjeseci izuzetno dobro posjećene od strane kako turista koji borave na prostoru ove općine, tako i strane izletničke populacije, sve se više nameće potreba zaštite kvalitete ovog iznimnog prirodnog resursa kroz utvrđivanje maksimalnog prihvatnog kapaciteta te uvođenje minimalnog komunalnog standarda.</p> <p>Usprkos njihovoj izuzetnoj ambijentalnosti, većina ovih plažica danas je sasvim 'divlja' i bez minimalne komunalne opreme. U tom smislu, a zbog očuvanja kvalitete doživljaja i okoliša, potrebno je na svim takvim plažama osigurati minimalne sadržaje javne komunalne infrastrukture (kompostni WC, košare za otpad, klupe za odmor, kabine za presvlačenje, montažne ugostiteljske objekte i sl.).</p> <p>Konačno, u cilju ekonomski racionalnog upravljanja plažnim fondom, a temeljem detaljnije analize prostornih mogućnosti, na određen broj ovih plaža potrebno je osigurati pješački pristup te ih opremiti adekvatnim dodatnim uslužnim sadržajima.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva dvije provedbene faze. U prvoj bi se fazi trebala izraditi projektna dokumentacija te provjeriti društveno-ekonomska opravdanosti komunalnog opremanja (analiza troškova i koristi), sve u cilju osiguranja EU financiranja, dok bi se u drugoj fazi prišlo osiguravanju potrebnih financijskih sredstava, zatvaranju financijske konstrukcije i izgradnji.					
Važnost	Projekt manje važnosti	Nositelj Izvršna vlast općine Slivno				
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Izrada projektne dokumentacije - općinski proračun, sredstva EU fondova/ programa 👉 Izgradnja - sredstva EU fondova/ programa, bespovratna sredstva vlade RH, lokalni poduzetnici (koncesionari). 	Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> 👉 Vlada RH (operativni programi pojedinih ministarstava) 👉 HBOR 				
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 4: Komunalno opremanje plaža i okolnog prostora na području Baćinskih jezera						
Cilj	Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža Baćinskih jezera kao obiteljske eko i 'activity based' destinacije					
Opis	<p>S obzirom na izuzetan turistički potencijal cijelog prostora oko Baćinskih jezera, ali i njegovu vrlo slabu komercijalizaciju, potrebno je hitno poraditi na infrastrukturnom/komunalnom opremanju ne samo plažnog, već i okolnog obalnog pojasa cijelog ovog prostora. U tom smislu, u cilju uspostave primjerene kvalitete doživljaja, potrebno je na većem broju za to primjerenih lokaliteta uspostaviti prikladan prirodni ili od čovjeka izgrađeni kupališni prostor (drvene platforme) ali i minimalne sadržaje javne komunalne infrastrukture (kompostni WC, košare za otpad, klupe za odmor, kabine za presvlačenje, montažne ugostiteljske objekte i sl.).</p> <p>Isto tako, u cilju ekonomski racionalnog upravljanja cijelim prostorom uz Baćinska jezera, a temeljem detaljnije analize prostornih mogućnosti, na određenom je broju lokaliteta potrebno osigurati kvalitetne sportsko-rekreativne, uslužne i/ili ugostiteljske sadržaje.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva dvije provedbene faze. U prvoj bi se fazi trebala izraditi projektna dokumentacija te provjeriti društveno-ekonomska opravdanosti komunalnog opremanja ovog prostora (analiza troškova i koristi), sve u cilju osiguranja EU financiranja, dok bi se u drugoj fazi prišlo osiguravanju potrebnih financijskih sredstava, zatvaranju financijske konstrukcije i izgradnji.					
Važnost	Projekt velike važnosti	Nositelj Izvršna vlast grada Ploča				
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Izrada projektne dokumentacije – županijski i/ili gradski proračun 👉 Izgradnja - sredstva EU fondova/ programa, bespovratna sredstva vlade RH, kreditna sredstva HBOR-a 	Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> 👉 Vlada RH (operativni programi pojedinih ministarstava) 👉 HBOR 				
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 5: Komunalno opremanje plaža na ušću Neretve (promatrači ptica, obitelji s djecom, 'kiteri'...)		
Cilj	Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža grada Metkovića kao turističke destinacije	
Opis	Ušće Neretve izuzetno je ekološki osjetljiv prostor koji, između ostalog,	

	<p>karakteriziraju izuzetno duge pješčane plaže koje, danas, ponajviše zbog njihove ambijentalnosti i kvalitete doživljaja, podjednako posjećuju ornitolozi/promatrači ptica, obitelji s djecom te ljubitelji morskog 'kitinga'.</p> <p>Ekološka osjetljivost i prirodne značajke cijelog ovog prostora, nadalje, uvelike ograničavaju gradnju bilo kakvih većih (čvrstih) objekata turističko-ugostiteljske ponude. Neovisno o tome, riječ je o prostoru koji bi zasigurno valjalo prikladno opremiti različitim plažno-komunalnim sadržajima koji bi bili ne samo od koristi različitim skupinama (postojećih ili novih) korisnika, već koji bi osiguravali primjereno korištenje i dugoročnu zaštitu cijelog područja plaže. Konačno, na taj bi se način osiguralo primjereno zoniranje/tematiziranje cijelog plažnog pojasa, a što bi uvelike unaprijedilo i doživljaj boravka svim skupinama postojećih i potencijalnih korisnika.</p> <p>Polazeći o prethodnih konstatacija, predloženi projekt trebao bi (i) definirati primjerenu tematizaciju, odnosno predložiti režim korištenja pojedinih karakterističnih lokaliteta/zona cjelokupnog plažnog prostora na Ušću, (ii) ovisno o temi, propisati maksimalni prihvatni kapacitet i potrebne standarde opremanja pojedinih zona sukladno odrednicama 'Nacionalnog programa upravljanja i uređenja morskih plaža', te (iii) okvirno utvrditi visinu ukupno potrebnih ulaganja.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva dvije provedbene faze. U prvoj bi se fazi, ovisno o izvršenoj tematizaciji pojedinih zona na plaži, trebao utvrditi maksimalni prihvatni kapacitet te definirati prikladni standardi opremanja. U drugoj bi se fazi, potom, prišlo osiguravanju potrebnih financijskih sredstava, zatvaranju financijske konstrukcije i opremanju svake pojedine (plažne) zone.					
Važnost	Projekt najveće važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova Ploče i Opuzena		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Izrada projektne dokumentacije – proračun gradova Ploče i Opuzen 👉 Opremanje - bespovratna sredstva vlade RH (MINT), sredstva EU fondova/ programa, 	Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Vlada RH (MINT) 👉 TZ DNŽ 			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 6: Infrastrukturno opremanje eko-kampa na ušću Neretve (voda, struja, sanitarije)			
Cilj	Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža projektnog područja kao turističke destinacije		
Opis	<p>Nedaleko od ušća Neretve, u maloj borovoj šumici, na području koju je PPU DNŽ atribuirao kao turističku razvojnu zonu (T3), nalazi se infrastrukturno potpuno neopremljeni prostor koji se tijekom ljetnih mjeseci, ponajviše od strane manje zahtjevnih eko-turista i/ili poklonika 'sea-kitinga', koristi kao kampiralište.</p> <p>Polazeći od izvanredne lokacije i visoke ambijentalnosti prostora, a u želji da se</p>		

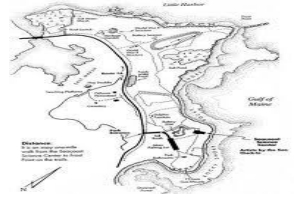

	<p>ponudi znatno bolja kvaliteta usluge, ovaj bi lokalitet valjalo infrastrukturno opremiti na način da udovoljava minimalnim standardima kvalitete, ali i potrebama potencijalnih korisnika. U tom smislu, minimalni zahvati podrazumijevaju dovodjenje struje i vode na lokalitet, parceliranje, odnosno izgradnju funkcionalnog sanitarnog čvora (WC/tuševi) i manjeg (montažnog) trgovačkog objekta za potrebe korisnika kampa. Nadalje, cijeli bi kamp valjalo tržišno pozicionirati kao eko-kamp.</p> <p>Konačno, u sklopu kampa, valjalo bi uspostaviti i manji centar sportova na moru (najam kajaka/kanua, kite-boarda, čamaca s veslima, bicikli i sl.).</p> <p>Konačno, povrat društvenih ulaganja u infrastrukturno opremanje mogao bi se kompenzirati kroz (višegodišnji) koncesijski ugovor s privatnom pravnom ili fizičkom osobom temeljem provođenja javnog natječaja.</p>					
Operacionalizacija projekta	<p>Operacionalizacija projekta podrazumijeva dvije provedbene faze. U prvoj bi se fazi trebala izraditi projektna dokumentacija, sagledati troškovi te provjeriti potencijalne ekonomske učinke predvidivog poslovanja. Na toj bi osnovi, potom, valjalo utvrditi visinu minimalne godišnje koncesije koja bi, u razumnom roku, povratila uložena sredstva. Treći korak odnosi se na provođenje natječajnog postupka za odabir koncesionara.</p>					
Važnost	Projekt manje važnosti		Nositelj	Izvršna vlast grada Ploče		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Izrada projektne dokumentacije – gradski proračun 👉 Komunalno opremanje kampa – gradski proračun, bespovratna sredstva vlade RH, kreditna sredstva HBOR-a 	Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Vlada RH (operativni programi pojedinih ministarstava) 👉 HBOR 			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

<p>Projekt br. 7: Omogućavanje pristupa moru na lokalitetu Dobrogošće</p>			
Cilj	<p>Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža grada Ploče kao turističke destinacije</p>		
Opis	<p>Značajan dio obalnog prostora Klastera Neretva još je uvijek nepristupačan kupacima kopnenim putem. Usprkos izuzetnoj ambijentalnosti i ekološkoj očuvanosti (kopna i mora), riječ je o prostoru koji je, u turističkom smislu, potpuno zanemaren. Tipičan primjer takve prakse je i lokalitet Dobrogošće, prostor koji je prostorni plan DNŽ predestinirao za turističku izgradnju (Zona T1).</p> <p>Neovisno o neizvjesnosti razvoja turističke ponude na ovom lokalitetu, sama činjenica da je riječ o prostoru čije ga prirodne značajke čine prikladnom za intenzivnije turističko korištenje nalaže potrebu osiguranja kolnog/pješačkog pristupa obali te komunalnog opremanja plažnog prostora adekvatnim sadržajima komunalne plažne infrastrukture.</p>		
Operacionalizacija	<p>Operacionalizacija projekta podrazumijeva trasiranje ekonomski najisplativijeg</p>		

cija projekta	pristupa moru, odnosno osiguravanje potrebnih financijskih sredstava, zatvaranju financijske konstrukcije i izgradnji.					
Važnost	Projekt manje važnosti			Nositelj	Izvršna vlast grada Ploča	
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Izrada projektne dokumentacije – županijski i/ili gradski proračun 👉 Izgradnja - sredstva EU fondova/ programa, bespovratna sredstva vlade RH, kreditna sredstva HBOR-a 			Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Vlada RH (operativni programi pojedinih ministarstava) 👉 HBOR 	
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 8: Izgradnja cjelovitog sustava biciklističkih/pješačkih staza			
Cilj	Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža Klastera kao turističke destinacije		
Opis	<p>Cilj projekta je da se cijelo područje Klastera Neretva premreži sustavom biciklističkih/pješačkih staza kako bi se cijelo projektno područje moglo kvalitetno i uspješno pozicionirati kao suvremena 'lifestyle' destinacija prikladna i za 'activity-based' turiste različite dobi, fizičke sposobnosti i/ili razine posvećenosti. U tom smislu, posebnu pažnju zavređuje i mogućnost uključivanja u mrežu Europskih pješačkih putova, odnosno rutu E12 (Mediterranski pješački put).</p> <p>Projektna ideja svodi se na valorizaciju terena te mapiranje i trasiranje cjelovite mreže biciklističkih/pješačkih ruta koje će omogućiti stvaranje zaokružene i atraktivne mreže staza/ruta, podjednako privlačnih kako ambicioznijim, tako i manje ambicioznijim korisnicima.</p> <p>Sastavni dio projekta predstavlja i osmišljavanje/uvođenje prepoznatljivog i funkcionalnog sustava informiranja i signalizacije, ali i izrada dobro osmišljene palete odgovarajućih informativnih materijala (karte sa svim potrebnim informacijama, uključujući i popis atrakcija duž pojedinih ruta, odnosno popis turističko-ugostiteljskih sadržaja i drugih usluga koje stoje na raspolaganju).</p> <p>Konačno, projekt uključuje i uspostavu/izgradnju potrebnih sadržaja servisno-uslužne ponude na rutama (ugostiteljski sadržaji, servisni punktovi, vidikovci, odmorišta i sl.).</p>		
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva valorizaciju terena te mapiranje, trasiranje, a potom i postupnu izgradnju cjelovite mreže biciklističkih staza/pješačkih ruta koje će omogućiti stvaranje zaokruženog sustava staza/ruta na cijelom području Klastera.		
Važnost	Projekt velike važnosti	Nositelj	Izvršna vlast gradova/općina na području Klastera
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Proračun gradova/općina 👉 Sredstva TZ 	Ostali dionici	👉 TZ DNŽ

	gradova/općina ☛ Sredstva EU fondova/ programa					
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 9: Uspostava tematskih ruta/poučnih staza		 				
Cilj	Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža projektnog područja kao turističke destinacije					
Opis	<p>Suvremeni turisti polažu sve više pažnje aktivnom provođenju vremena i traže nove aktivnosti, posebice vezane uz rekreaciju, upoznavanje s lokalnim običajima, odnosno istraživanjem značajki prirodnog i kulturno-povijesnog naslijeđa mjesta u kojem provode odmor.</p> <p>Polazeći od prepoznatljive gastronomije, ali i tradicije uzgoja agruma, maslinarstva, proizvodnje vina i/ili izlova jegulja na velikom dijelu projektnog područja, ali i zbog potrebe revitalizacije ruralnog dijela Klastera kroz proces njegove kontrolirane 'turistifikacije', projekt se odnosi na uspostavu cijelog niza inovativnih i dobro interpretiranih tematskih staza (povijest/bitke s Turcima i Mlecima, kultura života i rada, gastronomija, arheologija i sl.) kako kroz njihovu bolju interpretaciju, tako i kroz uspostavu dodatnih atrakcija i/ili konzumno-trgovačkih sadržaja.</p>					
Operacionaliza- cija projekta	Paralelno s etabliranjem nekoliko manjih kušaonica vina i/ili maslinovog ulja, prerađivača poljoprivrednih proizvoda (džemovi, liker, smokve), proizvođača ljekovitog bilja kao i OPG-ova, valjalo pristupiti sustavnoj uspostavi cjelovitog sustava staza vina maslina, gastro, povijesnih i/ili arheoloških ruta. Konačno, projektom valja uspostaviti i prikladni sustava poticaja privatnim poduzetnicima uključenim u program.					
Važnost	Projekt manje važnosti	Nositelj	Izvršna vlast gradova/općina na području Klastera			
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Izrada projektne dokumentacije – proračun gradova/općina ☛ Izgradnja - sredstva EU fondova/ programa, bespovratna sredstva vlade RH, kreditna sredstva HBOR-a 	Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Vlada RH (operativni programi pojedinih ministarstava) ☛ TZ DNŽ ☛ HBOR 			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 10: Unapređenje sustava smeđe signalizacije i interpretacije						
Cilj	Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža Klastera Neretva kao turističke destinacije					
Opis	<p>Turistička signalizacija (putokazi za turističke atrakcije i objekte) i interpretacija (panoi sa sadržajem koji objašnjava značaj nekog lokaliteta) bitno pridonose orijentaciji gostiju u prostoru te percepciji sadržajnosti destinacije.</p> <p>U skladu s rečenim, uspostava jedinstvenog sustava turističke signalizacije i interpretacije turističkih lokaliteta/atrakcija na području cijelog Klastera Neretva podrazumijeva: (i) određivanje jedinstvenog dizajna i standarda izrade putokaza za izabrane turističke atrakcije/lokalitete turističke ponude, (ii) odabir prikladnih lokacija za postavljanje putokaza za izabrane turističke atrakcije/lokalitete turističke ponude, (iii) odabir atrakcija/lokaliteta koje je potrebno dodatno interpretirati putem interpretacijskih panoa te način njihove prezentacije (vizuali, tekst), odnosno (iv) određivanje elemenata jedinstvenog dizajna i standarda izrade interpretacijskih panoa.</p>					
Operacionalizacija projekta	Projekt podrazumijeva izradu temeljnog konceptualnog okvira, osiguranje financijskih izvora, uspostavu sustava kao i osiguranje dugoročnog kvalitetnog održavanja/unapređenja sustava.					
Važnost	Projekt manje važnosti		Nositelj	TZ Gradova/općina Klastera		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Sredstva TZ gradova i općina na području Klastera ↳ Gradski/općinski proračuni 	Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Izvršna vlast gradova/općina na području Klastera ↳ TZ DNŽ ↳ Udruge 			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

DODATAK 3: PROJEKTI ULAGANJA U RAZVOJNE PROJEKTE PRIVATNOG SEKTORA

<p>Projekt br. 1: Izgradnja suvremenog nautičkog centra (s pripadajućim smještajnim i drugim) sadržajima u Pločama</p>						
Cilj	Diversifikacija ponude, privlačenje novih potrošačkih segmenata te unapređenje imidža Klastera Neretva kao turističke destinacije					
Opis	<p>Kako je nautički turizam izrazito konkurentan turistički proizvod Hrvatske, a imajući na umu ne samo nedostatak nautičke ponude na cijelom projektnom području, već i izuzetan potencijal za razvoj suvremene luke nautičkog turizma na trenutno nekorištenom lokalitetu u vlasništvu Ministarstva obrane RH u Pločama, projektna ideja odnosi se na izgradnju suvremenog nautičkog centra s mogućnošću prihvata i mega jahti po uzoru na Porto Montenegro u susjednoj Crnoj Gori.</p> <p>U skladu s rečenim projekt podrazumijeva: (i) optimalnu turističku valorizaciju predmetne lokacije, (ii) prijedlog vrste, veličine i strukture sadržaja te (iii) procjenu tržišne i financijske održivosti projekta. Zaključci do kojih će se doći omogućit će eventualno iniciranje postupka realizacije projekta, a što uključuje izvlaštenje Ministarstva obrane RH, izradu projektnog zadatka, dobivanje koncesije kao i provođenje javnog natječaja za odabir investitora.</p> <p>U cilju privlačenja interesa međunarodnih investitora, grad Ploče trebao bi osigurati financijske i/ili fiskalne poticaje (bespovratni grantovi, sniženje i/ili privremeno oslobađanje od komunalnih doprinosa).</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta sastoji se od dvije međusobno povezane faze. Prva faza odnosi se na izradu koncepta najbolje uporabe i provjeru tržišne održivosti razvojnog koncepta. Druga faza podrazumijeva rješavanje imovinsko-vlasničkih odnosa, pripremu projektne dokumentacije, zatvaranje financijske konstrukcije te ishođenje potrebnih dozvola. Konačno, treća se faza projekta odnosi na provođenje natječajnog postupka, izbor najboljeg ponuđača i pristupanju izgradnji.					
Važnost	Projekt najveće važnosti	Nositelj	Grad Ploče			
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Izrada koncepta najbolje uporabe i provjera tržišne održivosti/financijske isplativosti – grad Ploče 👉 Priprema projektne dokumentacije i ishođenje dozvola – grad Ploče 👉 Realizacija projekta – privatni investitor 	Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> 👉 MORH 👉 Turistički konzultanti 👉 Privatni poduzetnik/developer 			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

<p>Projekt br. 2: Izgradnja manje marine u Metkoviću</p>	 					
Cilj	Unapređenje strukture smještajne ponude i diversifikacija proizvoda kroz izgradnju novih objekata turističke suprastrukture					
Opis	<p>Povezano s potrebom 'turistifikacije' parcele/zone nekadašnje Luke Metković, a u želji da se poveća interes nautičara za plov Neretvom i upoznavanje s prirodnim i kulturnim atrakcijama cijelog projektnog područja, a osobito grada Metkovića, nameće se potreba izgradnje i manje marine koja bi se sadržajno, vizualno i funkcionalno uklopila u projekt izgradnje komunalnih vezova i pratećih sadržaja ponude.</p> <p>Polazeći o prethodnih konstatacija, predloženi projekt trebao bi (i) definirati primjerenu veličinu marine, (ii) okvirno utvrditi visinu ukupno potrebnih ulaganja te (iii) objektivizirati realni poslovni potencijal razmatranog razvojno-investicijskog poduhvata.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva definiranje optimalne mikrolokacije projekta, odnosno provjeru tržišne opravdanosti i financijske isplativosti ulaganja. Tek potom valja pristupiti izradi projektne dokumentacije, ishodovanju potrebnih dozvola, osiguravanju financijskih izvora te izgradnji.					
Važnost	Projekt manje važnosti	Nositelj Privatni investitor				
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Koncept najbolje uporabe lokaliteta te provjera tržišne i financijske održivosti – privatni investitor 👉 Izgradnja – privatni investitor, Krediti HBOR-a, sredstva EU fondova/programa 	<p>Ostali dionici</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 Izvršna vlast grada Metkovića 👉 TZ grada Metkovića 👉 Turistički konzultanti 				
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

<p>Projekt br. 3: Uspostava inovativne kamp ponude na lokalitetu Željugrad - Baćinska jezera</p>	 	
Cilj	Unapređenje strukture smještajne ponude i diversifikacija proizvoda kroz izgradnju novih objekata turističke suprastrukture	
Opis	<p>S izuzetkom općine Slivno, ukupna smještajna ponuda projektnog područja danas je ne samo siromašna, već i nedovoljno diversificirana. To je zasigurno i jedan od razloga zašto se gosti ne odlučuju za (dulji) boravak u unutrašnjosti Klastera. U tom smislu, diversifikacija smještajne ponude, osobito u kontekstu prirodnih značajki prostora na prostoru dvije turističke zone Željugrad (T1 i T3),</p>	

	<p>podrazumijeva uspostavu suvremene i zahtjevima potražnje primjerene smještajne ponude. Budući je riječ o turističkim zonama relativno male površine, kao idealno rješenje nameće se njihovo tematsko objedinjavanje kroz izgradnju eko-kamp naselja.</p> <p>Uspostava eko-kamp naselja podrazumijeva da najmanje 60% ukupnog smještajnog kapaciteta mora otpadati na kamp mjesta/kamp parcele, dok se na preostalih najviše 40% smještajnog kapaciteta usluge smještaja mogu pružati u hotelima/aparthotelima i/ili turističkim naseljima.</p> <p>Drugim riječima, ukupna smještajna ponuda na lokalitetu Željurad sastojala bi se podjednako od objekata čvrstog smještaja i kamp mjesta/parcela. Pritom, naravno, valja voditi računa o izboru najboljih mikrozona za svaki od ovih oblika smještajne ponude.</p>					
Operacionalizacija projekta	<p>Operacionalizacija projekta sastoji se od tri međusobno povezane faze. Prva faza podrazumijeva izradu koncepta najbolje uporabe cijele turističke razvojne zone. Svrha ove faze je definiranje svih bitnih elemenata (veličina, struktura i kvaliteta te prostorni razmjštaj) poželjnih sadržaja turističke ponude kao i provjeru tržišne održivosti i financijske isplativosti željenog razvojnog koncepta. Druga faza operacionalizacije projekta odnosi se na pripremu projektnog zadatka potencijalnim investitorima, a koji se temelji na usvojenom konceptu najbolje uporabe lokaliteta, te provedbu (međunarodnog) javnog natječaja za izbor najboljeg ponuđača/investitora/developera. Treća faza projekta odnosi se na izgradnju planiranih sadržaja turističke ponude.</p>					
Važnost	Projekt najveće važnosti		Nositelj Privatni investitor			
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Koncept najbolje uporabe lokaliteta te provjera tržišne i financijske održivosti – privatni investitor ☛ Izgradnja – privatni investitor, Krediti HBOR-a, sredstva EU fondova/programa 		Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Izvršna vlast grada Ploče ☛ Turistički konzultanti 		
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

<p>Projekt br. 4: Koncept najbolje uporabe turističke zone Pržinovac - Plaža u Opuzenu</p>		
Cilj	Unapređenje strukture smještajne ponude i diversifikacija proizvoda kroz izgradnju novih objekata turističke suprastrukture	
Opis	<p>Cijeli potez južno od ušća Neretve predstavlja ekološki izuzetno osjetljiv i vrlo zahtjevan prostor, ponajviše zbog ornitološkog rezervata u neposrednoj blizini, ali i zbog blizine poljoprivrednih nasada. Upravo zbog toga, a uvažavajući činjenicu da je to jedini prostor uz more na području grada Opuzena na kojem bi se mogli graditi objekti smještajne ponude, postojeći PPU DNŽ predvidio je na ovom potezu manju turističku razvojnu zonu, čiji bi budući razvoj valjalo dodatno</p>	

	istražiti/elaborirati. Isto tako, nositelji izvršne vlasti u gradu Opuzen smatraju da bi navedenu turističku zonu valjalo definirati kao T1 zonu podesnu za smještaj 1 hotela (84 postelje) i šest vila (36 postelja).					
	U skladu s rečenim, a s obzirom na problematičnost izgradnje čvrstih objekata turističke ponude na ovom zaštićenom i ekološki osjetljivom prostoru, projekt se odnosi na detaljno i multidisciplinarno razmatranje poželjne, više ili manje agresivne 'turistifikacije' cijele ove razvojne zone. Na taj bi se način, dakle, osiguralo objektivno (iz različitih rakursa) sagledavanje različitih scenarija mogućeg razvoja predmetnog lokaliteta, sve u cilju osiguranja njegove komplementarnosti s ponudom neposrednog okruženja, ali u cilju poštivanja koncepta razvojne održivosti.					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva sagledavanje nekoliko mogućih razvojnih scenarija turističkog korištenja predmetnog lokaliteta na temelju kojih bi se, potom, izvršio izbor koncepta njegove najbolje uporabe te provjerila tržišna opravdanost, financijska isplativost, a po potrebi i društveno-ekonomska opravdanost potrebnih ulaganja. Tek potom može se pristupiti izradi projektne dokumentacije, rješavanju imovinsko-vlasničke problematike, ishodovanju potrebnih dozvola, osiguravanju financijskih izvora te izgradnji.					
Važnost	Projekt najveće važnosti		Nositelj	Privatni investitor		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Koncept najbolje uporabe lokaliteta te provjera tržišne i financijske održivosti – privatni investitor ↳ Izgradnja – privatni investitor, Krediti HBOR-a, sredstva EU fondova/programa 	Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> ↳ Zavod za prostorno uređenje DNŽ ↳ Izvršna vlast grada Opuzena ↳ Turistički konzultanti 			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 5: Osvremenjivanje postojeće hotelske ponude u Metkoviću

Cilj

Unapređenje strukture smještajne ponude i diversifikacija proizvoda kroz izgradnju novih objekata turističke suprastrukture

Opis

Svi hoteli u gradu Metkoviću danas su 'umorni' i nedovoljno prilagođeni zahtjevima tržišta. Samim tim, riječ je o objektima koji su znatno više u funkciji društvenog života grada (druženje, rođendani, krizme, svadbe, karmine i sl.) nego turizma. Drugim riječima, može se reći da postojeći hotelski smještaj u Metkoviću ni na koji način ne pridonosi kvaliteti destinacijske ponude, a osobito međunarodnoj prepoznatljivosti i/ili konkurentnosti ne samo grada, već i cijelog projektnog područja.

U skladu s prethodnim naznakama, projekt se odnosi na podizanje kvalitete/kategorije osobito onih gradskih hotela koji se nalaze u samom središtu

	Metkovića, odnosno u neposrednoj blizini Neretve.					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta sastoji se od dvije međusobno povezane faze. Prva faza odnosi se na pripremu projektne dokumentacije i ishođenje potrebnih dozvola za svaki pojedini hotel. Druga faza projekta, za svaki pojedini hotel, odnosi se na izbor najboljeg ponuđača i pristupanje rekonstrukciji objekta u cilju osuvremenjivanja/obogaćivanja/povećanja kvalitete hotelskih sadržaja.					
Važnost	Projekt manje važnosti		Nositelj	Privatni poduzetnici		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Priprema projektne dokumentacije i ishođenje dozvola – vlasnici hotela 👉 Realizacija projekta - vlasnici hotela 		Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Turistički konzultanti 👉 Izabrani izvođač radova 		
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 6: Razvoj tridesetak tematiziranih (obiteljskih) minihotela i/ili B&B pansiona u zaleđu Klastera			
Cilj	Unapređenje strukture smještajne ponude i diversifikacija proizvoda kroz izgradnju novih objekata turističke suprastrukture		
Opis	<p>Najveći dio prostora Klastera Neretva, a posebno njegovo ruralno zaleđe, odnosi se na slabo naseljeni ruralni prostor. Aktivniji pristup turističkom razvoju ovog dijela projektnog područja trebao bi rezultirati njegovom postupnom ekonomskom i demografskom revitalizacijom. U tom smislu, projekt se odnosi na uspostavu tridesetak manjih, obiteljski vođenih, prikladno tematiziranih B&B pansiona i/ili ruralnih kuća za odmor tradicijskog graditeljskog izričaja dobro uklopljenih u autohtoni ambijent. Uspostava B&B pansiona/ruralnih kuća za odmor može biti kako rezultat nove izgradnje, tako i prenamjene i/ili revitalizacije nekorištenih/zapuštenih građevina čistog vlasničkog statusa.</p> <p>Osim pružanja usluga smještaja i prehrane, gosti tematiziranih ruralnih B&B pansiona/ruralnih kuća za odmor, uz sve pogodnosti bijega od svakodnevnog stresa, ali i uobičajene turističke gužve u priobalju, imali bi mogućnost pasivne psihofizičke relaksacije, ali i mogućnost za provođenje aktivnog (obiteljskog) odmora u prirodnom, ekološki očuvanom okruženju.</p> <p>Projekt uspostave kritične mase malih, obiteljski vođenih smještajnih objekata tradicijskog arhitektonskog izričaja značajno bi sadržajno obogatio postojeću smještajnu ponudu te omogućio interes za boravkom na projektnom području osobito u vrijeme pred i posezone.</p> <p>Projekt bi trebao biti potpomagan i proračunskim sredstvima gradova/općina na području Klastera (bespovratna sredstva za potrebe provjere tržišne održivosti i financijske isplativosti), ali i kroz djelovanje Poduzetničkog razvojno-investicijskog servisa.</p>		
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta sastoji se od dvije međusobno povezane faze. Prva faza podrazumijeva izradu razvojnog koncepta (idejno rješenje) za		

	svaki pojedini objekt, kao i na provjeru njegove tržišne održivosti i financijske isplativosti. Druga faza operacionalizacije projekta odnosi se na izgradnju planiranih sadržaja turističke ponude.					
Važnost	Projekt najveće važnosti		Nositelj	Privatni investitor		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👍 Poduzetnici 👍 Proračun gradova/općina 👍 Proračun RH (Ministarstvo turizma) 👍 Sredstva EU fondova/programa 		Ostali dionici	👍	Izvršna vlast gradova/općina	
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

<p>Projekt br. 7: Uspostava jednog ili više integralnog/difuznog hotela na području općine Slivno</p>						
Cilj	Unapređenje strukture smještajne ponude i diversifikacija proizvoda kroz izgradnju novih objekata turističke suprastrukture					
Opis	<p>Za općinu Slivno, a to se odnosi na sva naselja, karakteristična je rastuća ponuda obiteljskog (apartmanskog) smještaja. Riječ je o poduzetničkim poduhvatima osoba koje često nisu turistički eksperti te koji imaju relativno malo znanja potrebnog za komunikaciju s tržištem, a time i tržišno pozicioniranje i adekvatnu komercijalizaciju svojih objekata.</p> <p>U cilju povećanja ekonomskih učinaka njihove eksploatacije (veći broj dana pune zauzetosti, veće prosječne cijene, veća profitabilnost, brži povrat uloženi sredstava), a sukladno zakonskim mogućnostima, predlaže se uspostava integralnih/difuznih hotela na području pojedinih naselja općine Slivno.</p> <p>Uspostava integralnih/difuznih hotela omogućila bi i kvalitativno ujednačavanje obiteljske apartmanske ponude te se pozitivno odrazila na imidž i konkurentnost smještajne ponude Općine.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta sastoji se od dvije međusobno povezane faze. Prva faza odnosi se na snimanje interesa vlasnika apartmanskim jedinicama prikladne veličine, kvalitete i ambijentalnosti, odnosno na organizacijski aspekt poslovanja i provjeru njegove tržišne održivosti i financijske isplativosti. Druga faza projekta odnosi se na pripremu neophodne projektne dokumentacije te ishođenje potrebnih dozvola.					
Važnost	Projekt velike važnosti		Nositelj	Izvršna vlast općine Slivno		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👍 Priprema projekta, provjera tržišne i financijske održivosti – zainteresirani vlasnici apartmanskim jedinicama 👍 Pribavljanje projektne 		Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> 👍 TZ općine Slivno 👍 Turističke agencije 👍 Turistički konzultanti 		

	dokumentacije i ishođenje potrebnih dozvola – sredstva zainteresiranih obiteljskih iznajmljivača, krediti HBOR-a, sredstva EU fondova/programa					
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

<p>Projekt br. 8: Revitalizacija napuštenih zaselaka/kuća u zaleđu Klastera</p>		
Cilj	Unapređenje strukture smještajne ponude i diversifikacija proizvoda kroz izgradnju novih objekata turističke suprastrukture	
Opis	<p>Po uzoru na Splitsko-dalmatinsku županiju koja je usvojila i aktivno provodi „Program obnove raseljenih i zapuštenih sela SDŽ“, cilj ovog projekta je prerastanje slabo naseljenih, a očuvanih sela i zaselaka u zaleđu Klastera u autentične kapacitete etno-eko turističke ponude čime bi se kvalitativno upotpunila i sadržajno diversificirala postojeća turistička ponuda cijelog projektnog područja te stvorio novi, međunarodno prepoznatljivi, turistički brend.</p> <p>Smisao ovog projekta povezana je ne samo sa stavljanjem u turističku funkciju izuzetno ambijentalnih, a nedovoljno valoriziranih ruralnih područja, već i s potrebom dinamiziranja turističkog razvoja prostora u zaleđu Klastera. Isto tako, realizacija ove projektne ideje omogućila bi revitalizaciju/očuvanje autohtone ruralne baštine i stoljetne kulture života i rada neretljanskih težaka/stočara. Proizvod bi uključivao aktivan odmor, počevši od pomaganja u tipičnim poljoprivrednim poslovima, do raznih aktivnosti u prirodi (vožnja biciklom, planinarenje, branje maslina, berba lavande, berba grožđa, promatranje biljnog i životinjskog svijeta itd.). Projektna ideja uključuje i osnivanje specijalizirane udruge koja bi za domaćinstva-članice obavljala usluge edukacije, standardizacije proizvoda (sustav kvalitete) i marketinške aktivnosti.</p>	
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta sastoji se od dvije međusobno povezane faze. Prva faza odnosi se snimanje interesa postojećih vlasnika (kamenih) kuća prikladne veličine u zaleđu Klastera (očuvanih i/ili zapuštenih). Druga faza podrazumijeva provjeru tržišne održivosti i financijske isplativosti ulaganja u obnovu/opremanje pojedinačnih kuća i/ili cijelih zaselaka. Treća faza projekta odnosi na pripremu neophodne projektne dokumentacije te ishođenje potrebnih dozvola, dok se četvrta faza odnosi na sam proces revitalizacije.	
Važnost	Projekt velike važnosti	Nositelj Privatni investitori
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Provjera tržišne i financijske održivosti – privatni investitori, bespovratna sredstva Proračuna RH/MINT 👉 Priprema projektne dokumentacije – privatni 	<p>Ostali dionici</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 TZ DNŽ 👉 Izvršna vlast gradova/općina na području Klastera 👉 Turistički konzultanti

	investitori ↳ Izgradnja – privatni investitor, Krediti HBOR-a, sredstva EU fondova/programa					
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 9: Uspostava nekoliko centara za sportove na vodi						
Cilj	Unapređenje turističkog lanca vrijednosti kroz ponudu novih uslužnih sadržaja					
Opis	<p>Na obalnom potezu te na Baćinskim jezerima, a za potrebe stvaranja preduvjeta za provođenje aktivnog odmora na suncu i moru svakako bi valjalo uspostaviti nedkoliko manjih centar za sportove na vodi.</p> <p>Centri za sportovi na vodi, uz edukativne programe za početnike (škola jedrenja, škola surfanja na dasci, škola kite-surfinga i sl.), nudili bi i mogućnost najma različitih rekvizita/plovila za različite potrošačke segmente (skuteri, kajaci, daske za surfanje, sportske jedrilice i sl.)</p> <p>Posebno valja naglasiti da je riječ o projektu koji, najvećim dijelom, pripremaju nositelji izvršne vlasti općina, a realiziraju, u cijelosti, mali (lokalni) privatni investitori.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta sastoji se od dvije međusobno povezane faze. Prva faza odnosi se na izbor pogodnih lokacija/a, izradu koncepta najbolje uporabe te provjeru tržišne održivosti i financijske isplativosti ulaganja, dok se druga faza odnosi na pripremu neophodne projektne dokumentacije, ishođenje potrebnih dozvola i izgradnju/opremanje.					
Važnost	Projekt manje važnosti	Nositelj	Privatni investitori			
Financiranje	↳ Sredstva proračuna općina ↳ Sredstva poduzetnika	Ostali dionici	↳ TZ općina ↳ Udruge ↳ Poduzetnici			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

DODATAK 4: RAZVOJ PROIZVODA - PROJEKTI U FUNKCIJI OBOGAĆIVANJA TURISTIČKOG LANCA VRIJEDNOSTI

<p>Projekt br. 1: Ambijentalno uređenje stare jezgre grada Metković/Vid</p>		
Cilj	Osiguranje sadržajnog i poticajnog boravka/odmora	
Opis	<p>Uređenost, opremljenost i ponuda sadržaja u nekom naselju sastavni je dio njegovog identiteta i imidža koji se projicira prema potencijalnim turistima i/ili posjetiteljima. Istodobno, riječ je o činiteljima koji svakodnevno pridonose kvaliteti života lokalnog stanovništva. Sukladno navedenom, projekt ima za cilj konceptualno razraditi te predložiti strukturu javnih i/ili privatnih sadržaja koji će omogućiti tržišno pozicioniranje grada Metkovića kao poželjnog 'mjesto susreta' i ugodnog boravka različitih korisnika – turista, jednodnevnih posjetitelja i/ili lokalnih žitelja. Drugim riječima, sustav iskustava koje valja osmisliti podrazumijeva ponudu različitih sadržaja u rasponu od zabavnih i rekreativnih do edukativnih i doživljajnih. Svi sadržaji moraju biti međusobno komplementarni te usklađeni s individualnim potrebama različitih korisnika.</p> <p>Projekt predstavlja trajni proces te uključuje provođenje različitih aktivnosti koje imaju za cilj definirati i sadržajno opremiti nekoliko ključnih točaka zadržavanja potencijalnih korisnika (ugostiteljski objekti, javni sadržaji, trgovci, parkovi i sl.). Osim toga, projektom bi valjalo definirati alternativne načine (tematiziranog) obilaska/doživljaja grada i njegovih atrakcija za različite grupe korisnika (ovisno o interesu, vremenu na raspolaganju i sl.). Posebnu pozornost valja posvetiti uređenju: (i) cijelog poteza rive s gradskom lukom, (ii) zonama najveće koncentracije objekata hrane i pića, (iii) zonama kulturno-zabavnih sadržaja (muzeji, galerije, multimedijalni centar i sl.), (iv) šoping zona, (vi) dječjih igrališta kao i (vi) parkovnih površina.</p>	
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva detaljno snimanje i inventarizaciju raspoloživih, a nekorisćenih javnih kao i privatnih prostora pogodnih za smještaj novih sadržaja uslužne, zabavne i/ili kulturne ponude i/ili društvenog standarda. Isto tako, projekt podrazumijeva i utvrđivanje prikladnih sadržaja na podesnim lokacijama, kako javnim, tako i privatnim. Konačno, projekt implicira i prikladan sustav poticaja privatnim poduzetnicima uključenim u revitalizaciju pojedinih lokaliteta kao i zatvaranje financijske konstrukcije za svaki projekt javnog karaktera. Posebno su poželjna javno-privatna partnerstva.	
Važnost	Projekt najveće važnosti	Nositelj Izvršna vlast grada Metkovića
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Proračun grada Metkovića 👉 Sredstva poduzetnika 👉 Eventualno (djelomično) financiranje sredstvima EU strukturnih fondova 	Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> 👉 TZ Grada Metkovića 👉 Gospodarske i društvene djelatnosti 👉 Udruge 👉 Stanovnici, poduzetnici i vlasnici stanova/kuća

Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.
Projekt br. 2: Transformacija Opuzena u mjesto susreta						
Cilj	Osiguranje sadržajnog i poticajnog boravka/odmora					
Opis	<p>Stari dio Opuzena, a osobito njegov središnji trg predstavljaju idealno mjesto za organizaciju većih ili manjih, 'lokalno obojenih', manifestacija od interesa kako za turiste i jednodnevne posjetitelje, tako i za lokalno stanovništvo. Drugim riječima, sustav iskustava koje valja osmisliti podrazumijeva ponudu različitih kulturno-zabavnih, gastronomskih i/ili edukativno-doživljajnih manifestacija koje će svojom kvalitetom moći autonomno generirati potražnju i privlačiti kako jednodnevne goste, tako i stacionarne turiste iz većeg broja hrvatskih turističkih destinacija koje gravitiraju Klasteru Neretva.</p> <p>Projekt podrazumijeva provođenje različitih aktivnosti koje imaju za cilj pojačano privlačiti turističku potražnju u grad. U tom smislu, poseban naglasak valja staviti na uspostavu specijalizirane agencije (destinacijske management kompanije) koja će, ne samo kreativno osmišljavati pojedina događanja, već koja će ih i komercijalizirati.</p> <p>Konačno, projekt se odnosi i na osmišljavanje sustavnog načina tematiziranog obilaska/doživljaja grada i njegovih atrakcija za različite grupe korisnika (ovisno o interesu, vremenu na raspolaganju i sl.).</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva detaljno sondiranje kvalitete postojeće ponude događanja na cijelom području Klastera kroz istraživanje zadovoljstva na reprezentativnom uzorku turista/jednodnevnih posjetitelja. Nadalje, projekt implicira uspostavu specijalizirane destinacijske menadžment kompanije koja će preuzeti na sebe odgovornost za osmišljavanje novih događanja koja će svojom izvornošću, originalnošću i/ili autentičnošću predstavljati dobar razlog za povremeni dolazak/boravak na ovom prostoru. Konačno, projekt podrazumijeva i uspostavu prikladnog sustava poticaja takvom turističkom posredniku.					
Važnost	Projekt velike važnosti			Nositelj	Izvršna vlast grada Opuzena	
Financiranje	👉 Proračun grada Opuzena	Ostali dionici		👉	TZ Grada Opuzena Kulturne institucije Udruge	
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 3: Upravljanje kvalitetom obiteljskog smještaja (općina Slivno)						
Cilj	Osiguranje sadržajnijeg boravka/odmora					
Opis	<p>Obiteljski smještaj (kuće/stanovi za iznajmljivanje, turistički apartmani, sobe), osobito na području općine Slivno, čini danas pretežiti dio raspoloživog, statistički registriranog, komercijalnog smještajnog kapaciteta Klastera Neretva. Radi se o smještaju različite kvalitativne razine i prezentabilnosti u vlasništvu osoba neujednačene osposobljenosti za pružanje turističko-ugostiteljskih usluga. Samim tim, riječ je o smještajnom kapacitetu različite konkurentske sposobnosti i različitog tržišnog potencijala.</p> <p>U cilju unapređenja današnje kvalitete i/ili tržišne pozicije obiteljskog smještaja na području Klastera Neretva, a osobito općine Slivno, projektom bi trebalo definirati mjere, aktivnosti i/ili programe unapređenja i standardizacije, vodeći računa o potrebi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uspostave sustava marki kvalitete, • ekološki odgovornog poslovanja, • unapređenja sustava komercijalizacije i promocije, • podizanja razine postojećih znanja i vještina, kao i • klasterskog organiziranja pružatelja usluga obiteljskog smještaja. 					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva postupanje po preporukama Nacionalnog programa unapređenja obiteljskog smještaja i novih zakonskih rješenja u kategorizaciji objekata turističke ponude u nas (difuzni i/ili integralni hotel, B&B objekti i pansioni).					
Važnost	Projekt najveće važnosti	Nositelj Izvršna vlast općine Slivno				
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👍 Općinski proračun 👍 Sredstva TZ općine Slivno 	Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> 👍 TZ DNŽ 👍 Udruga/e iznajmljivača obiteljskog smještaja 				
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 4: Upravljanje kvalitetom gastro ponude		
Cilj	Osiguranje sadržajnijeg boravka/odmora	
Opis	<p>Autentična gastronomska ponuda, sagledavana ponajviše u kontekstu kulture života i rada nekog područja, postaje i samostalan (kulturno) turistički proizvod. Nju turistima čine dostupnom restorani i slični objekti, ali i seoska obiteljska gospodarstva, kušaonice i sl.</p> <p>Polazeći od broja objekata, kvalitete i raznovrsnosti ponude, razine usluživanja te dostupnosti usluge u postojećim ugostiteljskim objektima na području Klastera Neretva, može se konstatirati da postojeću gastro ponudu karakteriziraju četiri</p>	

	<p>bitne činjenice koje bi, kako u kontekstu povećanja zadovoljstva potencijalnih gostiju, tako i povećanja prihoda od turizma, ali i u kontekstu poželjnog tržišnog profiliranja cijelog ovog područja prema tržištu specijalnih interesa valjalo adresirati u idućem razdoblju. To su: (i) premalen broj ugostiteljskih objekata, (ii) nedovoljna prisutnost jeftinijih ('pučkih') ugostiteljskih objekata s tradicionalnom kuhinjom karakterističnom za ovo područje, (iii) nedovoljna raznovrsnost menija, odnosno (iv) naglašeno sezonsko poslovanje zbog čega u izvansezonskim mjesecima gotovo da nijedan ugostiteljski objekt ne radi.</p> <p>U skladu s rečenim, trebalo bi što je moguće prije započeti sa sustavnim poticanjem povećanja kvalitete i raznovrsnosti/originalnosti ponude objekata hrane i pića (osobito uz mjesta najveće koncentracije turista/posjetitelja kao što su gradski trgovi, potezi uz rivu/Neretvu te glavne atrakcijske točke). Poticanje kvalitete i raznovrsnosti/originalnosti ponude valja povezivati i sa fiskalnim stimuliranjem poslovanja tijekom većeg dijela godine.</p> <p>Realizacija programa uvelike će ovisiti o raspoloživosti proračunskih sredstava.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva detaljno sondiranje kvalitete postojeće eno/gastronomske ponude, kao i primarno istraživanje potreba turista/jednodnevnih posjetitelja. Nadalje, projekt implicira definiranje sustava eno-gastronomske ponude primjerenog kako potrebama turista/posjetitelja, tako i imidžu destinacije. Konačno, projektom valja uspostaviti i prikladni sustava poticaja/destimulacija.					
Važnost	Projekt velike važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova Klastera		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👍 Privatni poduzetnici 👍 Proračun gradova Klastera 		Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> 👍 TZ gradova Klastera 👍 Vlasnici objekata hrane i pića 		
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 5: Razvoj seoskog turizma		
Cilj	Osiguranje sadržajnog i individualnim potrebama prilagođenog boravka/odmora	
Opis	<p>Poljoprivreda je sveprisutna tema u kulturi života i rada žitelja najvećeg dijela prostora Klastera Neretva. Ona obuhvaća priču o vjekovnim sastavnicama lokalne ekonomije (agrumi, vino, maslinarstvo, vrtlarstvo, pletarstvo, ribarstvo – jegulje i sl.), a temelj je i lokalne gastronomske tradicije.</p> <p>Iako je u posljednjih nekoliko godina, a paralelno s problemima u poduzeću Razvitak, Metković, poljoprivredna aktivnost u drastičnom opadanju, na području Klastera i dalje djeluje velik broj individualnih poljoprivrednih proizvođača. Neovisno o tome, međutim, njihovo kreativno povezivanje/umrežavanje s turističkim sektorom još uvijek ne postoji. Istodobno, boravak u ruralnom ambijentu, a koji uključuje noćenje u autohtonoj (kamenjoj) kući te sudjelovanje u svakodnevnim poljoprivrednim aktivnostima lokalnog stanovništva može se oblikovati kroz niz proizvoda kreativnog turizma (druženje s proizvođačima mandarina/maslinarima/vinarima, odlazak na 'turističko' ribarenje, spravljanje džemova, tradicionalna jela u kućama neretvanskih težaka i sl.) te kao tematska ruta koja objedinjuje najvažnije poljoprivredne proizvođače (OPG-ove) Klastera.</p>	

	U skladu s navedenim, smisao ovog projekta je: (i) popularizirati seoski turizam i njegovu tradiciju kroz različite doživljaje, aktivnosti i priče te time stvoriti kritičnu masu atrakcija kako bi se život u zaleđu Klastera učinio prominentnim turističkim doživljajem, (ii) generirati dodatne prihode poljoprivrednim obiteljima, (iii) povećati mogućnost samozapošljavanja mladih, kroz nove oblike privatnog poduzetništva.					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva detaljno sondiranje interesa potencijalnih pružatelja usluge, definiranje sustava doživljaja prilagođenog različitim grupama korisnika, kao i provjeru njihove financijske održivosti. Konačno, projektom valja uspostaviti i prikladni sustava poticaja privatnim poduzetnicima uključenim u program.					
Važnost	Projekt velike važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova/općina Klastera		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Sredstva lokalnog proračuna, a dijelom i stanovništva i poduzetnika ☛ Eventualno (djelomično) financiranje sredstvima EU strukturnih fondova 	Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> ☛ TZ DNŽ ☛ TZ gradova/općina ☛ LAG Neretva ☛ Ostale udruge 			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 6: Razvoj eko-turizma	
Cilj	Osiguranje sadržajnog i poticajnog boravka/odmora
Opis	<p>Sve veći broj turista u svijetu, osobito oni educiraniji i ekološki svjesniji, za svoj odmor odabiru ekološki očuvane destinacije, odnosno mjesta na kojima se mogu stopiti s prirodom te se, na taj način, u relativno kratkom vremenu, psihofizički rekuperirati. Drugim riječima, eko-turizam valja ponajviše shvaćati kao provođenje odmora u očuvanom prirodnom ambijentu, daleko od urbane vreve i/ili masovnog turizma kao i bavljenje različitim aktivnostima koje smiruju, opuštaju te pozitivno utječe na zdravlje i psihofizički status.</p> <p>Najveća prednost Klastera Neretva u odnosu da druge Hrvatske turističke destinacije proizlazi iz izuzetno atraktivne prirodne resursno-atraksijske osnove (4 ornitološka rezervata, velik dio neizgrađenog prostora, brojni rukavci Neretve, velik stupanj bioraznolikosti), ali i iz niskog stupnja turističke izgrađenosti u najvećem dijelu Klastera, odnosno mogućnosti boravka u autohtonom prirodnom ambijentu.</p> <p>Budući da je riječ je o proizvodu koji je moguće konzumirati i izvan glavne turističke sezone, a imajući na umu i činjenicu da se eko-turizam ubraja u jedan od skupljih vidova korištenja slobodnog vremena, projektom bi trebalo unaprijediti postojeću ponudu eko-turizma te pozicionirati velik dio područja Klastera kao prostor prirodno predisponiran za eko-turizam.</p>

Operacionalizacija projekta	Osim izgradnje središnjeg informacijsko-edukacijskog centra (lokalitet Gališćak), i većeg broja osmatračnica/platformi za promatranje ptica, operacionalizacija projekta podrazumijeva i sondiranje interesa/identifikaciju svih potencijalno zainteresiranih pružatelja usluga u sferi eko-turizma kao i osiguravanje fiskalnih i/ili financijskih poticaja poduzetnicima zainteresiranim za razvoj bilo kakve ekoturističke smještajne i izvan-smještajne uslužne ponude. U cilju što raznovrsnije ponude i većeg zadovoljstva boravkom, preporučljivo je i umrežavanje sa drugim destinacijama koje razvijaju proizvod eko-turizma kako u RH, tako i u okolnim zemljama.					
Važnost	Projekt velike važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova/općina Klastera		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👍 Sredstva lokalnog proračuna, stanovništva i poduzetnika 👍 Eventualno (djelomično) financiranje sredstvima EU strukturnih fondova 		Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> 👍 TZ gradova/općina 👍 TZ DNŽ 👍 LAG Neretva 👍 Druge udruge 		
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 7: Razvoj kulturnog turizma (turizam baštine, kultura života i rada, događanja)	
Cilj	Osiguranje sadržajnog i poticajnog boravka/odmora
Opis	<p>Polazeći od kvalitete raspoložive, od čovjeka stvorene, resursno-atraktivne osnove projektnog područja, razvoj kulturnog turizma, osobito na određenim područjima/zonama/lokalitetima Klastera Neretva ima svoje puno opravdanje, pri čemu posebice valja ukazati na: (i) potencijal turizma baštine (Arheološki muzej Naron, Smrdengrad, urbana jezgra Metkovića, urbana cjelina 'centar Opuzena', brojni arheološki lokaliteti – ostaci vila rustica, gomile/stećci...), (ii) osebujna događanja (Maraton lađa, Čuvanje Kristova groba, Opuzen film festival, Dani neretvanske kneževine...), odnosno (iii) prepoznatljivu kulturu života i rada (Neretvanska brudetijada, Metkovske maškare, Blagdan Gospe Snježne u Vidu, Smotra folklor...)</p> <p>Pojačanom orijentacijom na kulturni turizam, a posebice za turizam baštine, događanja i vjekovnu kulturu života i rada žitelja ovog prostora, cijeli bi Klaster Neretva mogao iz godine u godinu privlačiti širok spektar posjetitelja svih dobnih uzrasta (od učenika/studenata do pripadnika 'treće dobi') i različitih motiva dolaska.</p> <p>Posebno valja naglasiti da turisti koji su motivirani kulturnim sadržajima ne putuju samo tijekom ljetnih mjeseci, već tijekom cijele godine, pri čemu osobito u proljeće i jesen. Drugim riječima, jače oslanjanje na kulturno-turističku ponudu omogućilo bi produljenje sezone kao i postupnu ravnomjerniju disperziju turističke potrošnje.</p>

Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva skeniranje interesa kulturnih institucija, civilnih udruga i Crkve za pojačano uključivanje u integralni turistički proizvod Klastera, ali i sustavnu edukaciju o načinu poželjne, pojedinim ciljnim skupinama prilagođene interpretacije pojedinih atrakcija. Nadalje, u kontekstu privlačenja potražnje u sferi događanja i prezentacije vjekovne kulture života i rada žitelja doline Neretve potrebno je povezivanje sa specijaliziranim turističkim posrednicima, osobito u inicijalnoj fazi razvoja proizvoda.					
Važnost	Projekt najveće važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova/općina Klastera		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Sredstva gradova/općina 👉 Sredstva poduzetnika u kulturi 👉 Djelomično financiranje sredstvima EU fondova 		Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Kulturne institucije 👉 TZ gradova/općina 👉 TZ DNŽ 👉 LAG Neretva/Druge udruge 		
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 8: Razvoj eno-gastronomskog turizma						
Cilj	Osiguranje sadržajnog i poticajnog boravka/odmora					
Opis	<p>Polazeći od značajki lokalne gastronomije, ali i poljoprivredne tradicije cijelog ovog područja (agrumi, vrtlarske kulture, maslinarstvo, vinogradarstvo/vinarstvo), razvoj eno-gastronomskog turizma predstavlja logičnu tržišnu nišu koja će doprinijeti ne samo diversifikaciji današnjeg sustava doživljaja Klastera Neretva, već koja će kultivirati pejzaž, osigurati dodatne izvore prihoda lokalnom življu te omogućiti umrežavanje turizma i poljoprivrede. U tom smislu, dodatno valja naglasiti i potrebu sustavne revitalizacije zapuštenih poljoprivrednih površina kako u zaleđu Klastera, tako i uz samu Neretvu kroz sadnju novih vinograda/maslinika i/ili voćnjaka.</p> <p>U skladu s navedenim, razvoj eno-gastronomskog turizma odnosi se na etabliranje određenog broja manjih objekata eno-gastronomske ponude u autentičnom prirodnom ambijentu kao samostalnih turističkih atrakcija, ali i postupnu uspostavu cjelovitog sustava eno-gastronomskih puteva/cesta na području cijelog Klastera. Projekt ima za cilj sadržajno oblikovati, ustrojiti i komercijalizirati dobro organizirani eno-gastronomski turistički proizvod koji će usustaviti postojeću, još uvijek visoko fragmentiranu ponudu.</p>					
Operacionalizacija projekta	Paralelno s etabliranjem nekoliko manjih kušaonica vina i/ili maslinovog ulja, sirana, prerađivača ljekovitog bilja kao i OPG-a, valjalo bi, u međusobnoj suradnji svih JLS na području Klastera, pristupiti uspostavi (tematiziranih) gastro ruta. Konačno, projektom valja uspostaviti i prikladan sustav poticaja privatnim poduzetnicima uključenim u program.					
Važnost	Projekt velike važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova/općina Klastera		

Financiranje	☞ Sredstva lokalnog proračuna, stanovništva i poduzetnika	Ostali dionici	☞ TZ gradova/općina			
	☞ Eventualno (djelomično) financiranje sredstvima EU strukturnih fondova		☞ TZ DNŽ ☞ LAG Neretva ☞ Druge udruge			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 9: Razvoj turizma aktivnosti						
	Cilj	Osiguranje sadržajnog i poticajnog boravka/odmora				
Opis	<p>Osim cikloturizma, cijelo područje Klastera Neretva izrazito je pogodno i za druge, više ili manje zahtjevne sportsko-rekreativne, ali i adrenalinske aktivnosti kao što su, primjerice, planinarenje, trekking, slobodno penjanje, paragliding, bungee jumping, 'sea-kiting' i sl. Riječ je o aktivnostima koje ne zahtijevaju gotovo nikakva materijalna ulaganja i/ili infrastrukturu, a uvelike mogu pridonijeti željenom pozicioniranju cijelog ovog prostora na tržištu specijalnih interesa.</p> <p>U skladu s rečenim, projektna ideja svodi se na kreativnu valorizaciju postojeće resursno-atraktivne osnove u cilju uspostave određenog broja lokaliteta/zona podesnih za prethodno navedene sportsko-rekreativne i/ili adrenalinske aktivnosti, nakon čega bi se izvršilo njihovo mapiranje i opremanje prikladnim sadržajima.</p> <p>Sastavni dio projekta predstavlja i osmišljavanje/uvođenje prepoznatljivog i funkcionalnog sustava informiranja i signalizacije, ali i izradu dobro osmišljene palete odgovarajućih informativnih materijala (karte sa svim potrebnim informacijama, uključujući ne samo opis pojedinih lokaliteta te aktivnostima za koje su pogodne, već i popis turističko-ugostiteljskih sadržaja i drugih usluga koje korisnicima stoje na raspolaganju u neposrednoj blizini.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija programa podrazumijeva definiranje najpogodnijih lokaliteta za pojedine sportsko-rekreativne i/ili adrenalinske aktivnosti, omogućavanje (laganog) pristupa svakom od lokaliteta te njihovo uređenje/opremanje. Pritom posebnu pažnju valja posvetiti i potrebi osiguranja potrebnih ugostiteljskih i/ili uslužnih sadržaja/servisa (najam opreme, popravci, učitelji i sl.).					
Važnost	Projekt velike važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova/općina Klastera		
Financiranje	☞ Proračun gradova/općina	Ostali dionici	☞ TZ gradova/općina			
			☞ TZ DNŽ ☞ LAG Neretva ☞ Druge udruge			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 10: Smrdengrad – tematski plan interpretacije						
Cilj	Osiguranje sadržajnog i poticajnog boravka/odmora					
Opis	<p>Uvažavajući povijesni kontekst nastanka obrambenih fortifikacija na ovom prostoru (borbe s Turcima i/ili Mlecima), očuvane srednjovjekovne gradine o kojima se mogu pričati istinite priče/legende, a u koje svakako valja ubrajati Smrdengrad, izrazito su važne za turističko pozicioniranje neke destinacije na tržištu specijalnih interesa. U tom smislu, ovu bi gradinu, kako uslijed povijesnog konteksta njenog nastanka, tako i zbog izuzetnog položaja (vizure) svakako valjalo učiniti turistički pristupačnijom širokom krugu raznorodnih posjetitelja kroz dobro osmišljen tematski plan interpretacije.</p> <p>Sukladno navedenom, specifični ciljevi realizacije ovog projekta su: (i) osigurati cjelovitu tematsku interpretaciju kompleksa utemeljenu na povijesnim događanjima, s njima povezanim ljudima, (ii) potaknuti tematsko povezivanje lokaliteta/kompleksa s povijesnim razvojem Dubrovačke republike i njenim neprijateljima, ali i s neretljanskim gusarenjem, (iii) stvoriti preduvjete za diversifikaciju turističkih doživljaja te povećanje turističke potrošnje na samom lokalitetu, odnosno u njegovom neposrednom okružju.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta, u prvoj fazi, odnosi se na detaljnu razradu ideje interpretacije Smrdengrada, uspostavu načina/plana obilaska, postavljanje info-ploča, poboljšavanje pristupa lokaciji te definiranje potrebnih sadržaja ponude. Druga faza odnosi se na osiguranje potrebnih sredstava i realizaciju projekta.					
Važnost	Projekt manje važnosti	Nositelj Izvršna vlast općine Slivno				
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Prva faza operacionalizacije – bespovratna sredstva ministarstva kulture proračun DNŽ 👉 Druga faza operacionalizacije - sredstva EU fondova/ programa, bespovratna sredstva vlade RH (Ministarstvo kulture) 	Ostali dionici <ul style="list-style-type: none"> 👉 TZ DNŽ 👉 TZ općine Slivno 				
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 11: Gomile, gradine, stećci – tematski plan interpretacije		
Cilj	Osiguranje sadržajnijeg boravka/odmora	
Opis	Plan interpretacije nekog lokaliteta/objekta od potencijalnog turističkog interesa trebao bi počivati na temama kao ključnim idejama koje opisuju glavne povijesne	

	<p>događaje i pokazuju kako se u njih uklapa pripadajuća materijalna i nematerijalna baština. Sukladno tome, dakle, tematski plan interpretacije gomila, manje očuvanih gradina i/ili stećaka trebao bi pridonijeti lakšoj i pristupačnijoj konceptualizaciji prošlih događanja te stvoriti preduvjete da se ovaj dio materijalizirane kulturne baštine Klastera postavi u povijesni kontekst na turistički interesantan način.</p> <p>Sukladno navedenom, specifični ciljevi realizacije ovog projekta su: (i) osigurati cjelovitu tematsku interpretaciju nedovoljno valorizirane kulturne baštine kroz povezivanje s povijesnim događanjima i poznatim/mitskim osobama, (ii) potaknuti tematsko povezivanje lokaliteta/kompleksa s Neretvanskom kneževinom i njenim neprijateljima, (iii) stvoriti preduvjete za privlačenje interesa različitih tržišnih niša, (iv) potaknuti diversifikaciju postojećih turističkih doživljaja te (v) omogućiti povećanje turističke potrošnje u unutrašnjosti Klastera.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva: (i) definiranje mogućeg sustava obilaska ključnih lokaliteta (u suradnji sa stručnjacima Ministarstva kulture), (ii) definiranje prikladnih tema i/ili načina interpretacije svakog od lokaliteta na način koji će biti prilagođen različitim grupama korisnika (u suradnji sa stručnjacima Ministarstva kulture), kao i (iii) osiguranje potrebnih sredstava za pripremu projekta i njegovu komercijalizaciju (u suradnji s Ministarstvom kulture).					
Važnost	Projekt manje važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova/općina Klastera		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> ☛ Prva faza operacionalizacije – bespovratna sredstva Ministarstva kulture proračun DNŽ ☛ Druga faza operacionalizacije - sredstva EU fondova/ programa, bespovratna sredstva vlade RH (Ministarstvo kulture) 		Ostali dionici	<ul style="list-style-type: none"> ☛ TZ DNŽ ☛ TZ gradova/općina Klastera 		
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 12: Jačanje uloge destinacijskih menadžment kompanija						
Cilj	Osiguranje sadržajnog i individualnim potrebama prilagođenog boravka/odmora					
Opis	<p>Kako je turistički lanac vrijednosti na cijelom prostoru Klastera Neretva još uvijek prilično skroman (kako po dubini, tako i po širini), valjalo bi iz sredstava lokalnih proračuna sustavno poticati lokalne turističke posrednike (agencije) da na sebe preuzimaju ulogu umrežavanja i strateškog povezivanja različitih malih ponuđača različitih turističkih usluga u cilju stvaranja većeg broja složenih turističkih proizvoda. Na taj bi se način, već u relativno kratkom roku, ne samo obogatila, već i usustavila postojeća, uvelike razmrvljena i međusobno nepovezana, ponuda malih turističkih poduzetnika na cijelom projektnom području.</p> <p>U okviru realizacije projekta, pažnju valja posvetiti odabiru tema koje je moguće povezivati u složeni turistički proizvod s dominantnim ruralnim, ekološkim i/ili</p>					

	kulturno-turističkim motivima (npr. promatranje ptica, seoski turizam, eno-gastronomija, kreativni turizam, događanja, izleti), pronalaženju i povezivanju pružatelja usluga, izradi aranžmana različitog trajanja te povezivanju s partnerima u zemlji, a posebno u inozemstvu koji plasiraju proizvod na tržište.					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija programa podrazumijeva (i) definiranje prioriteta složenih turističkih proizvoda, odnosno (ii) osiguranje stimulativnog sustava poticanja postojećih/novih turističkih posrednika za potrebe kreiranja složenih turističkih proizvoda. Bitno je naglasiti i potrebu monitoringa provedbe cijelog projekta u cilju uklanjanja eventualnih nedostataka.					
Važnost	Projekt najveće važnosti		Nositelj	Izvršna vlast gradova/općina Klastera		
Financiranje	<ul style="list-style-type: none"> 👉 Sredstva TZ gradova/općina Klastera, 👉 Sredstva lokalnih proračuna 👉 Bespovratna sredstva Ministarstva turizma 👉 Sredstva poduzetnika 	Ostali dionici		👉	TZ DNŽ	
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

Projekt br. 13: Promicanje revitalizacije tradicijske graditeljske baštine		
Cilj	Osiguranje sadržajnijeg boravka/odmora	
Opis	<p>Najveći dio prostora Klastera Neretva predstavlja očuvani, uvelike zapušteni, a svakako još uvijek nedovoljno turistički valoriziran ruralni prostor. Aktivniji pristup turističkom razvoju ruralnih prostora Klastera trebao bi rezultirati njegovom postupnom ekonomskom revitalizacijom, ponajviše kroz simbiozu (eko)turizma, tradicijske poljoprivrede i vjekovne tradicije života i rada na ovim prostorima. U tom kontekstu, očuvanje tradicijske graditeljske baštine dobiva svoj puni smisao.</p> <p>Projekt promicanja tradicijske graditeljske baštine odnosi se na uspostavu jasnih preporuka revitalizacije (poljoprivrednog) kulturnog krajobraza, napuštenih zaselaka i/ili pojedinačnih kamenih kuća u zaleđu Klastera, osobito na području općina Slivno, Kula Norinska, Pojezerje i Zažablje. Isto tako, promicanje tradicijske graditeljske baštine ima svoj puni smisao i u izgradnji različitih objekata turističke ponude u ruralnom okruženju, pri čemu osobito OPG-a, ruralnih kuća za odmor, odnosno ruralnih 'Bed & Breakfast' objekata. U tom smislu, revitalizaciju starih samostojećih kuća i/ili cijelih zaselaka valjalo bi poticati iz sredstava proračuna DNŽ, gradova i općina Klastera, ali i iz sredstava Ministarstva turizma, Ministarstva kulture i EU fondova.</p>	
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva ne samo uspostavu jasnih preporuka revitalizacije poljoprivrednog kulturnog krajobraza u zaleđu, uključujući i pružanje konkretnih savjeta, ali i aktivnu promociju tradicijske gradnje kroz osiguranje konkretnih financijskih poticaja investitorima koji se odluče na ovaj tip izgradnje.	
Važnost	Projekt manje važnosti	Nositelj Izvršna vlast gradova/Općina Klastera

Financiranje	☞ Sredstva lokalnih proračuna	Ostali dionici	☞ TZ DNŽ			
	☞ Državni proračun		☞ Ministarstvo turizma RH			
	☞ Eventualno (djelomično) financiranje sredstvima EU strukturnih fondova		☞ Ministarstvo kulture RH			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

DODATAK 5: PROJEKTI U FUNKCIJI UNAPREĐENJA TRŽIŠNE PREPOZNTALJIVOSTI

Projekt br. 1: Razvoj prepoznatljivog turističkog brenda						
Cilj	Razvoj prepoznatljivog turističkog identiteta					
Opis	<p>Klaster Neretva još uvijek nema prepoznatljiv turistički identitet, osobito na tržištu turističkih destinacija posvećenim turizmu specijalnih interesa. U cilju jačanja prepoznatljivosti cijelog projektnog područja i pojačanog privlačenja različitih segmenata turističke potražnje u vremenu koje dolazi, potrebno je započeti sa uspostavljanjem prepoznatljivog destinacijskog brenda. Izrada jakog i međunarodno prepoznatljivog destinacijskog brenda Klastera Neretva predstavlja složen i dugotrajan proces, pri čemu valja krenuti od definiranja ključnih odrednica željenog turističkog identiteta cijelog ovog područja. Jednom definiran identitet Klastera potrebno je prihvatiti na razini destinacije, izraditi vizualne komponente za komuniciranje željenog brenda, ali i započeti sa njegovim pretvaranjem u 'stvarnost'. Drugim riječima, brendiranje Klastera Neretva predstavlja 'obećanje' koje se komunicira prema tržištu, a što treba biti utemeljeno na sustavu tržišno spremnih doživljaja destinacije.</p> <p>Razvoj destinacijskog brenda podrazumijeva da brend koncept bude prihvaćen od strane svih dionika u destinaciji, da oni budu uključeni u njegovo stvaranje, da razumiju logiku na kojoj se temelji, odnosno, da razumiju koja je njihova uloga u njegovu stvaranju.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva: (i) definiranje osnovnih komponenti identitetskog sustava kao osnove za izgradnju prepoznatljivog brend koncepta, (ii) prihvaćanje logike brenda od strane svih interesnih skupina u destinaciji, (iii) izradu vizualnog identiteta pri čemu je važno skupiti stručnjake iz turizma, dizajna i grafike, (iv) implementaciju brenda u prikladne komunikacijske aktivnosti, (v) uključivanje brend konstanti u turističke proizvode i stalan rad na podizanju njihove kvalitete.					
Važnost	Projekt najveće važnosti	Nositelj	TZ gradova/općina na području Klastera			
Financiranje	 TZ gradova/općina na području Klastera	Ostali dionici	 Nositelji izvršne vlasti gradova/općina Klastera Svi razvojni dionici uključeni u turističko privređivanje (javni sektor, ponuđači proizvoda i usluga u turizmu, lokalno stanovništvo)			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.

<p>Projekt br. 2: Uspostava jedinstvenog promocijsko-prodajnog web portala Klastera</p>		
<p>Cilj</p>	<p>Podizanje tržišne prepoznatljivosti te kvalitete informiranja gostiju</p>	
<p>Opis</p>	<p>Informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT) imaju sve veći značaj u suvremenoj turističkoj promociji. Trenutna razina „online“ vidljivosti gradova i općina na području Klastera Neretva je vrlo niska, pri čemu u trenutku pisanja ovoga teksta jedino gradovi Metković i Ploče svoju turističku ponudu aktivno prezentiraju na Internetu, dok turistička ponuda ostalih JLS-ova uopće nije „online“ dostupna. S obzirom na sve veći značaj mrežnih mjesta i društvenih medija kako u informiranju turista, tako i u procesu odabira odredišta za odmor, glavni cilj ovog projektnog prijedloga je kreiranje jedinstvenog promocijsko-prodajnog mrežnog mjesta na kojemu će biti dostupne sve informacije koje su turistima važne u kontekstu informiranja i odabira destinacije za odmor. Informacije na mrežnom mjestu trebaju biti organizirane prema prostornom principu (odabir destinacije) i prema proizvodnom principu (odabir proizvoda). Osim samog informiranja, mrežno mjesto pružati i mogućnost rezervacije smještaja odnosno rezervacije ostalih turističkih aktivnosti.</p> <p>Objedinjavanje turističke ponude TZ gradova/općina Klastera podrazumijeva sljedeće aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prikupljanje svih relevantnih informacija odnosno definiranje tekstualnog i multimedijskog (fotografije, video materijali) sadržaja mrežnog mjesta • Izrada koncepta arhitekture i dizajna mrežnog mjesta • Programiranje mrežnog mjesta i njegovo publiciranje na Internetu • Promocija i podizanje „online“ vidljivosti mrežnog mjesta kroz optimizaciju za tražilice (SEO) i kroz aktivnosti na društvenim medijima <p>Iako ne postoje općeprihvaćena pravila za izradu mrežnih mjesta sadržaj se smatra ključem njihovog uspjeha. Budući da Internet omogućuje praćenje ponašanja korisnika tijekom cijelog ciklusa putovanja, tu je prednost ovog medija potrebno iskoristiti. Zato je sadržaj važno podijeliti u nekoliko (od pet do najviše sedam) glavnih izbornika koji će moći potaknuti nekoga na dolazak, omogućiti mu jednostavnu rezervaciju, jednostavno prikupljanje potrebnih informacija o destinaciji (gradu, općini, Klasteru), jasno ga uputiti na glavne proizvode i aktivnosti te mu omogućiti da, kad se vrati kući, svoje iskustvo podijeli s prijateljima i širom društvenom zajednicom. Naslovi izbornika trebaju biti jednostavni i poticajni (po principu – što vidjeti, što raditi, zašto doći i sl.). Naglasak je na nekoliko snažnih poruka, kratkim tekstovima (koji se mogu po potrebi otvarati za detaljnije informacije), poticajnim fotografijama. Sadržaj bi također trebalo jasno odvojiti pa je tako važno imati stranicu/sadržaj za (potencijalne) turiste, medije i poslovni segment.</p> <p>Kad je riječ o dizajnu, stranice je važno uskladiti s novim planom marketinga, koristiti 'emotivno jake', ambijentalne fotografije s velikom naglaskom na glavne proizvodne 'adute' Klastera Neretva. Gosti koji uživaju i zadovoljni su boravkom na ovom prostoru dodatno pridonose prenošenju 'doživljaja'. Konačno, stranice bi trebalo kontinuirano ažurirati, nadopunjavati novim sadržajima te unijeti što je više moguće interaktivnosti (video sadržaji, 'mash up' servisi – npr. spajanje karata sa sadržajima i slično). Stranice trebaju biti prilagođene ekranima različitih veličina (desktop-laptop-tablet-mobile) što se najlakše postiže upotrebom RWD</p>	

	(Responsive Web Design) tehnologije. Osobito je bitno da stranice budu optimizirane za pregledavanje na mobilnim uređajima (pametni telefoni i tableti) jer turisti upravo te uređaje sve češće koriste tijekom boravka u destinaciji.						
Operacionalizacija projekta	Za operacionalizaciju ovog projekta važno je: (i) osigurati financijska sredstva (ii) definirati projektni tim (sastavljen od IT stručnjaka, dizajnera, novinara za web i stručnjaka iz turizma); (iii) pristupiti kvalitativnom redizajnu web portala gradova/općina; (iv) osigurati praćenje kvalitete i ažuriranje.						
Važnost	Projekt velike važnosti			Nositelj	TZ gradova/općina Klastera		
Financiranje	👉 TZ gradova/općina			Ostali dionici	👉 Nositelji turističko-ugostiteljske ponude na projektom području		
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.	

Projekt br. 3: Redizajn/inoviranje promocijskih materijala							
Cilj	Podizanje tržišne prepoznatljivosti Klastera Neretva kao turističke destinacije						
Opis	<p>Shodno željenom pozicioniranju Klastera i jačem okretanju tržištu specijalnih interesa, potrebno je postupno prilagoditi i skup promocijskih materijala (imidž-brošura, brošure proizvoda i sl.). U tom smislu važno je raditi na dvije ključne stvari: (i) prenošenje brend koncepta/priče te (ii) vizualno ujednačavanje.</p> <p>Prilikom izrade promocijskih materijala važno je prenositi poruke koje su relevantne suvremenom kupcu, odnosno, proizvode prikazati iz njihove perspektive. Pri tome je ključno prenijeti emotivne poruke te što je više moguće približiti posebnosti raspoloživih doživljaja na području Klastera, a time i razloge za posjet. U tom smislu izuzetno su korisne prikladno izabrane imidž fotografije kojima se mogu prenijeti snažne poruke te naglasiti ono što je najvažnije (npr. 'povijesna raznolikost i turbulencije', 'ekološka očuvanost', 'kultivirani krajobraz', 'prekrasne vizure', 'gastro užici' i sl.). Osim ambijentalnih fotografija s ljudima koji uživaju u boravku negdje na području Klastera tekstovi trebaju biti pisani jednostavno, pri čemu naslovi/poruke moraju biti jasno istaknuti kako bi se što više približili čitatelju i nagovorili ga na dolazak.</p> <p>Sav tiskani materijal trebalo bi staviti na web stranice gdje bi se mogao 'virtualno pregledavati' te printati.</p>						
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva: (i) planiranje prioriternih materijala shodno godišnjim budžetima TZ gradova/općina; (ii) formiranje projektnog tima za izradu materijala (dizajner, tekstopisac, stručnjak iz turizma i dr.) (iii) izrada koncepta materijala, (iv) izrada materijala, (v) tisak i distribucija.						
Važnost	Projekt manje važnosti			Nositelj	TZ gradova/općina Klastera		
Financiranje	👉 TZ gradova/općina Klastera			Ostali dionici	👉 TZ DNŽ		
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.	

Projekt br. 4: Optimiranje promocijskih aktivnosti - operativni marketing plan						
Cilj	Optimiranje korištenja marketinškog proračuna					
Opis	<p>Polazeći od potencijala resursno-atraktivne osnove i dosadašnjih promotivnih aktivnosti TZ gradova/općina Klastera Neretva, operativni marketing plan ima za cilj:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocijeniti tržišnu osnovanost pojedinih promidžbenih aktivnosti, • definirati promidžbe aktivnosti koje će, uz minimalne operative troškove, rezultirati najboljim promotivnim učincima, kao i • utvrditi prioritet pojedinih promidžbenih aktivnosti te procijeniti trošak svake od njih. <p>Projekt se provodi na godišnjoj razini, a oslanja se na analizu uspješnosti marketinških aktivnosti iz prethodne godine.</p>					
Operacionalizacija projekta	Operacionalizacija projekta podrazumijeva dvije faze. U prvoj se fazi analiziraju dometi korištenih promidžbenih alata/poduzetih aktivnosti u prethodnoj godini, dok se u, potom, u drugoj fazi, donosi odluka o prioritarnim aktivnostima u dolazećoj/tekućoj godini te se svakoj od njih alokira adekvatan promotivni budžet.					
Važnost	Projekt velike važnosti	Nositelj	TZ gradova/općina Klastera			
Financiranje	☝ Sredstva TZ gradova/općina Klastera	Ostali dionici	☝ Izvršna vlast gradova/općina Klastera			
Vremenski horizont provedbe	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.-2025.